

**FEMİNİST PEDAGOJİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ
BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE KADINLARIN MESLEK SEÇİMİ ÜZERİNE
YAPILAN ÇALIŞMALARIN LİTERATÜR TARAMASI**

Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR

Yüksek Lisans Tezi

Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gökmen KANTAR

2025

T.C
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FEMİNİST PEDAGOJİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ
BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE KADINLARIN MESLEK SEÇİMİ ÜZERİNE
YAPILAN ÇALIŞMALARIN LİTERATÜR TARAMASI

Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR

KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Doç. Dr. Gökmen KANTAR

TEKİRDAĞ-2025
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı taahhüt ederim.

02/06/2025

Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
A.B.D. : Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Feminist Pedagoji ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında
Türkiye'de Kadınların Meslek Seçimi Üzerine Yapılan
Çalışmaların Literatür Taraması
Tez Yazarı : Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gökmen KANTAR
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2025
Sayfa Sayısı : 128

Günümüzde toplumlarda kökleşmiş olan, özellikle cinsiyet temelli ayrımcılığa dayalı tutum ve davranışlar, eğitim kurumlarında da çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Feminist pedagoji, bu süreklilik arz eden normalleştirme süreçlerine eleştirel bir yaklaşımla karşı durarak, eğitim sistemlerinde yerleşik hâle gelmiş eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve daha adil bir eğitim yapısı inşa etmeyi amaçlamaktadır. Feminist pedagojinin eğitim sistemi ve meslek seçimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik anlamlı bir katkı sunmaktadır. Feminist pedagoji, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı geliştirilen eleştirel bir yaklaşım olarak, eğitim sisteminde dönüşüm sağlamayı amaçlar. Bu yaklaşım, bireylerin cinsiyetlendirilmiş yapıları sorgulamalarına ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı daha eleştirel bir duruş sergilemelerine olanak tanır. Eğitim süreçlerinde güç ilişkilerini yeniden değerlendirerek daha adil bir eğitim ortamı yaratmayı hedefleyen feminist pedagojinin, meslek seçimleri üzerindeki etkisi ise toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinin önlenmesi ve eşitlikçi yaklaşımların benimsenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyetin kadınların meslek seçimindeki etkisi, eğitimin bu süreçteki rolü ve toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçimlerine olan etkisi, önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Feminist pedagoji, eğitim sistemi içindeki varlığı ve kadınların meslek seçimlerindeki etkisi açısından önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için hâlâ önemli mesafeler bulunmaktadır. Feminist pedagojinin daha geniş bir şekilde benimsenmesi, kadınların meslek seçimlerinde daha fazla özgürlük ve eşitlik sağlanmasına katkı sunacak ve toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde kayda değer dönüşümlerin gerçekleşmesine olanak tanıyacaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak son 20 yılda Türkiye'de kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve feminist pedagojinin etkilerini inceleyerek, bu konudaki literatürü derlemeyi, toplumsal cinsiyet yargılarının meslek tercihleri üzerindeki etkilerini analiz etmeyi ve feminist pedagojinin bu süreçteki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkiye'de kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve feminist pedagojinin rolünü ele alan bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturmayı ve eğitim politikalarına katkıda bulunmayı amaçlamakta, mevcut literatüre yeni bir bakış açısı kazandırarak gelecekteki araştırmalara zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Pedagoji, Toplumsal Cinsiyet Roller, Meslek Seçimi, Eğitimde Fırsat Eşitliği

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department : Department of Women and Family Studies
Thesis Title : A Literature Review of Studies on Women's Career Choices in Turkey within the Context of Feminist Pedagogy and Gender Inequality
Thesis Author : Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR
Thesis Adviser : Assoc. Dr. Gökmen KANTAR
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2025
Total Number of Pages: 128

In today's societies, deeply rooted attitudes and behaviors based particularly on gender-based discrimination are reflected in various ways within educational institutions. Feminist pedagogy opposes these ongoing normalization processes with a critical approach, aiming to eliminate entrenched inequalities in education systems and build a more just educational structure. Examining the impact of feminist pedagogy on the education system and career choices provides a meaningful contribution toward addressing gender inequality. Feminist pedagogy, as a critical approach developed in response to gender inequality, seeks to transform the educational system. This approach enables individuals to question gendered structures and adopt a more critical stance toward gender-based inequalities. By reassessing power relations in educational processes, feminist pedagogy aims to create a fairer learning environment. Its influence on career choices is particularly significant in preventing the reproduction of gender roles and promoting egalitarian approaches. The influence of gender on women's career choices, the role of education in this process, and the impact of gender roles on occupational decisions constitute an important field of research. Although feminist pedagogy has made notable progress within the education system and in influencing women's career choices, considerable strides still need to be made to achieve full gender equality. A broader adoption of feminist pedagogy can contribute to providing women with greater freedom and equality in career decisions and foster meaningful transformations toward gender equality. This study employs a qualitative research method to examine the effects of gender inequality and feminist pedagogy on women's career choices in Turkey over the past 20 years. It aims to compile the relevant literature, analyze the impact of gender-based perceptions on occupational preferences, and reveal the role of feminist pedagogy in this process. By addressing gender inequality and the role of feminist pedagogy in women's career decisions in Turkey, this study seeks to raise awareness about gender equality, contribute to educational policies, and offer a new perspective to the existing literature, thereby laying the groundwork for future research.

Keywords: Feminist Pedagogy, Gender Roles, Career Choice, Equal Opportunities in Education

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca eğitim, toplum ve birey için büyük önem taşımıştır. Bu sebeple birçok düşünür, eğitimin değerini ve önemini vurgulamak adına onu bir sanat olarak nitelendirmiştir. Her birey için özgün hazırlanan pedagoji, doğru şekilde uygulandığında ve programa uygun olarak planlı işlendiğinde bir sanat formuna dönüşür ve eğitimin sanatsal yönlerini yansıtır.

Bu çalışma, feminist pedagojinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eleştirel yaklaşımından hareketle, eğitimde dönüştürücü bir işlev üstlenebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Feminist pedagojiyle yapılandırılan bir eğitim sistemi, bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin sorgulanmasını ve daha adil bir toplumsal yapının inşasını mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, feminist pedagojinin kadınların meslek seçimlerine etkisi değerlendirilmekte; eşitlik odaklı bir eğitim anlayışının, kadınların mesleki yönelim ve motivasyonlarını nasıl şekillendirdiği incelenmektedir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca birlikte çalışma fırsatını bulduğum, bilgi birikimi ve değerli desteğiyle bana rehberlik eden, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Gökmen KANTAR'a katkıları ve her şey için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bana olan inançları, destekleri ve her zaman yanımda oldukları için annem Belgin MENEKŞEOĞLU, babam İlhan MENEKŞEOĞLU, kardeşim Dr. Ahmet Kıvanç MENEKŞEOĞLU'na ve her zaman en büyük destekçim olduğumu hissettiren eşim Kazım Uğur ÖZPINAR'a ve oğlum Levent ÖZPINAR'a çok teşekkür ediyorum. Hayatıma anlam katmaya, doğduğun gün başladın canım oğlum Levent. Hep mutlu olmanı, yolunu aydınlatan başarılarla dolu hedeflere ulaşmanı ve hayallerinin peşinden hiç durmadan gitmeni diliyorum. Sana iyi bir rol model olabilmek, benim için en kıymetli görev. Bu hayattaki en büyük teşekkürüm, sana...

Akademik yolculuğuma başladığım ilk günden beri bu yolu beraber yürüdüğümüz değerli arkadaşlarım Tuğçe YAVUZ ÖZDEN ve Gülberk Tuğba DEMİRBAY'a bu süreçteki sonsuz destekleri ve yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Son olarak tez çalışmamı oğlum Levent ÖZPINAR'a ithaf ederek; literatüre katkıda bulunmuş olmayı temenni ediyorum.

Kübra MENEKŞEOĞLU ÖZPINAR

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. FEMİNİZM VE FEMİNİST PEDAGOJİ KAVRAMI	7
1.1. Feminizm Kavramı	7
1.1.1. Feminizmin Tarihsel Süreci	16
1.1.2. Feminizmin Temel İlkeleri	21
1.2. Geleneksel Pedagoji ve Feminist Pedagoji Kavramı	24
1.2.1. Feminist Pedagoji ve Eğitime Yeni Bir Bakış Açısı: Pedagojide Feminizm Etkisi	28
1.2.2. Feminist Pedagojinin Amaçları ve İlkeleri	29
1.2.3. Feminist Pedagojinin Yöntem ve Yaklaşımları	33
1.2.4. Feminist Pedagojinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katkısı	34
1.2.4.1. Eğitimin Kadınların Toplumsal Rollerini Dönüştürme Sürecindeki Rolü ..	37
1.2.4.2. Eğitimde Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Feminist Pedagoji	39
İKİNCİ BÖLÜM	41
2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ	41
2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Geçmişten Günümüze Toplumsal Cinsiyet Anlayışı	41
2.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizliği: Kavramsal Çerçeve	48
2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	54
2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Görünümleri	66
2.3.1. Eğitimde Cinsiyet Rollerinin Etkisi	69
2.3.2. İş Hayatında Cinsiyet Eşitsizliği ve Mesleklerde Cinsiyetçi Yaklaşımlar....	72

2.3.3. Aile ve Toplumda Cinsiyet Eşitsizliği.....	76
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
3. TÜRKİYE’DE KADINLARIN KARIYER TERCİHLERİ: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE FEMİNİST PEDAGOJİ KAPSAMINDA BİR ANALİZ	79
3.1. Araştırmanın Konusu	79
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	80
3.3. Araştırmanın Kapsamı.....	81
3.4. Araştırmanın Yöntemi	82
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	82
3.6. Araştırma Bulguları.....	83
3.7. Literatür İncelemesi.....	83
3.8. Kadınların Kariyer Gelişimi ve Eğitimden İş Hayatına Geçişte Feminist Pedagojinin Rolü: Literatür Taraması	84
3.9. Toplumsal Cinsiyet ve Meslek Seçimi: Eşitsizliklerin Etkilerini Anlamaya Yönelik Literatür Taraması	96
3.10. Meslek Seçimi ve Liderlikte Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Rolü: Literatür Taraması	107
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	123

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1 : 2023 Yılı Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranı	12
Tablo 2.2 : Kadın ve Erkek İstihdam Oranlarının Yıllara Göre Değişimi	22

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
INSTRAW	: United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Women
KKYBÖ-KF	: Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MSADÖ	: Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği
MSTCRÖ	: Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OSAGI	: Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women
OSCE	: Organization for Security and Co-operation in Europe
TCE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDHR:	: Universal Declaration of Human Rights
UN	: United Nations
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
UNIFEM	: United Nations Development Fund for Women
V.b.	: Ve Benzeri
WEF	: World Economic Forum
WSPU	: Women's Social and Political Union
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

GİRİŞ

Tarihsel sürece bakıldığında, insanlık, insan ve toplum için eğitimin önemini zaman içinde deneyimlemiş ve bu süreç, eğitim anlayışını sürekli olarak şekillendirmiştir. Eğitimin, toplumsal gelişim ve bireysel olgunlaşma üzerindeki etkileri giderek daha fazla anlaşılmıştır. Eğitim, bireylerin zihinsel, duygusal ve ahlaki gelişimlerini yönlendiren, sürekli bir dönüşüm sürecidir; bu nedenle pek çok düşünür, eğitimin önemini ve değerini vurgulamak adına onu bir sanat olarak tanımlamaktadır.

Pedagoji, bireylerin bilgi, beceri ve değerlerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim süreçlerini kapsayan bir disiplin olup, yalnızca bireysel gelişimi değil, aynı zamanda toplumsal yapının dönüşümüne de katkı sağlamayı hedefler. Eğitim; eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal sorumluluk ve toplumsal uyum gibi becerileri güçlendirerek bireyleri aktif toplumsal katılıma teşvik eder. Toplumun yapı taşı olan bireyler, etik değerler ve ortak hedefler çerçevesinde eğitimin sağladığı katkıyla adalet, eşitlik ve demokratik değerleri benimserler. Pedagoji toplumsal eşitlik ve demokratik değerlerin benimsenmesine destek vererek adil ve katılımcı bir toplum düzeninin oluşumuna katkıda bulunur. Pedagojideki yaklaşımlar bireyleri yalnızca bilgiyle donatmakla kalmaz; aynı zamanda toplum yapısını ve güç ilişkilerini sorgulamalarını sağlayarak daha eşitlikçi bir toplum yaratmaya teşvik eder.

Pedagoji, bireysel ve toplumsal düzeyde dönüşümü sağlayan güçlü bir araç olarak işlev görmektedir. Pedagojinin en önemli katkılarından biri, toplumun gelişimi için bireylerin sorgulayan, eleştirel düşünen, bilinçli ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesine olanak tanımasıdır. Pedagoji, bireyleri bilgiyle donatmanın yanı sıra, onların toplumsal sorumluluklarını, değerlerini ve toplumdaki rollerini şekillendirerek eğitimin, toplumsal bütünlüğü destekleyen, bireysel özgürlük ve fırsat eşitliği sağlayan temel bir hak olduğunu vurgular.

Eğitim, bireyin zihinsel, duygusal ve toplumsal yönden gelişimini sağlayan temel bir süreçtir. İnsan, doğuştan belirli yetkinliklerle donanmış olsa da bu niteliklerin ortaya çıkarılması ve işlevsel bir yapıya kavuşturulması ancak planlı bir eğitim süreciyle mümkündür. Bu bağlamda eğitim, bireyin kimlik inşasında ve toplumsal işlevlerini yerine getirebilmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda eğitim, yalnızca bireysel dönüşümü değil; toplumsal yapının gelişimini ve ilerlemesini

de mümkün kılan stratejik bir araç niteliğindedir. *Birey, eğitimin ona kazandırdığı şeyden ibarettir* (Kant, 2013: s. 35). Eğitim, toplumların gelişim ve dönüşüm süreçlerinin öncü aracı olarak kabul edilir ve bireylerin gelişimi ile toplumsal ilerlemenin temeli arasında güçlü bir ilişki kurar. *Toplumda eğitim düzeyinin artması, yalnızca bireysel gelişimi desteklemekle kalmaz; aynı zamanda ekonomik kalkınma, siyasal katılım, yaşam kalitesi, teknolojik yenilikler ve sağlık sistemlerinin etkinliği gibi çok boyutlu alanlarda da dönüşümsel etkiler ortaya çıkarır* (İpek, 2012: s. 58).

Eğitim seviyesi ile toplumsal gelişmişlik arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır; yüksek eğitim düzeyi, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirerek sosyal ve ekonomik katkılarını artırır, böylece refah seviyesini yükseltir. Eğitimli bireyler, toplumsal sorunlara yaratıcı çözümler sunabilir ve sağlık, güvenlik, sosyal hizmetler gibi alanlarda bilinçli kararlar alarak toplumsal yapıyı güçlendirir. Gelişmiş eğitim düzeyi, toplumsal eşitsizliklerin azalmasında kilit bir rol oynar; bireylerin sosyal hareketliliğini artırır, hak ve özgürlükler konusunda farkındalık kazandırır ve daha demokratik, eşitlikçi toplumların oluşumuna katkıda bulunarak toplumsal refahı destekler.

Toplumsal normlar, kadınlara doğum yapma ve çocuk yetiştirme, ayrıca çocuk, yaşlı, hasta ve aile üyelerinin bakımı gibi özel ve sınırlı alanlarda roller atfetmiştir. Ancak, zamanla kadınlar bu rollerin ötesine geçip erkeklerle aynı alanlarda var olabileceklerini fark ederek uzun süre mahrum bırakıldıkları hakları kazanmak için mücadeleye başlamışlardır. Toplumda feminizm olarak adlandırılan bu kadın mücadelesi, tarih ve siyaset sahnesinde yankı uyandırmıştır.

Kadınların ikincil ve eşitsiz yaşam deneyimlerini inceleyen feminizm, kadınların toplumda neden ikincil konumda olduklarını açıklayan kuramsal bir ifade biçimidir. Eleştirel bir yaklaşımla kadınların özgürleşme süreçlerini ele alan feminizm, toplumsal yapıyı ve sosyal ilişkileri sorgular ve tartışır. Feminizmi açıklamak için pek çok görüş öne sürülmüş olsa da ataerkilliği savunanlar tarafından önyargılarla sınırlandırılmış ve çarpıtılmıştır. Feministler, kadınların hak ve özgürlüklerini elde etmeye odaklanarak, iki cins arasındaki eşitliğin hem erkeklerin hem de kadınların özgürleşmesini sağlayacağına inanmışlardır.

Eleştirel pedagojinin bir dalı olarak feminist pedagoji, 1960'lı yıllarda ikinci dalga feminizm hareketinin etkisiyle, kadın hareketi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği

konularına odaklanarak eğitim ve akademi dünyasına yönelik eleştirilerle şekillenmiştir. Feminist pedagoji, kadınların toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel eşitlik mücadelesiyle şekillenmiştir. Çeşitli alanlarda birçok amaca hizmet eden bir dizi ilke ve prensibi barındıran bu yaklaşım, kadınların adalet arayışlarında üstlendikleri rolü temel alır.

Feminist pedagoji, eğitim alanında sınıf yönetimi modeli ve buna bağlı tepkisel, önleyici, bütünsel yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda farklı alanlarda bir yöntem bilgisi, tercih, teknik bir tutum ve politik bir duruş olarak da adlandırılır ve kullanılır. Feminist pedagoji, öğrenme ve öğretme sürecinde feminist değerleri ve ilkeleri odak noktasına alan öğretme ve öğrenme felsefesi olarak kabul edilen bir yaklaşımdır. Feminist pedagoji, eğitimde öğretici ile öğrenci arasındaki güç ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramını açıklamayı, anlamayı ve azaltmayı hedefler. Feminist pedagojide yaklaşım, yöntem ve tutumların kökeni 1960'lı yılların başında başlayıp 1970'lerin sonlarına kadar süren dönemde ortaya çıkan ikinci dalga feminizm hareketine dayanmaktadır. Farklı bir bakış açısını daha iyi anlamayıp açıklamaya, duygusal farkındalık geliştirmeye ve kişisel büyümeye odaklanan farkındalık gruplarına dayanan bir yaklaşım hedeflenmektedir. Feminist pedagoji, sadece eğitim alanını değil, aynı zamanda öğretmenin sınıf içi otoritesi ve rolünü, kişisel deneyimleri ve farklı ırk, sınıf ve kültürden bireylerin bakış açılarını da sorgular.

Feminist pedagoji genellikle azınlıkta olan bilinçli kadınlar ve yetişkinlerin yer aldığı gruplara odaklanır ve bu grupların pedagojik farkındalığını daha da artırmayı amaçlar. Bu yaklaşım, bu grup içindeki bireylerin beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirilmiş ve bireylere fayda sağlayan bir bakış açısına odaklanmaktadır.

Feminist pedagojinin temel ilkesi, eğitimde cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan ayrımcılığı göz önünde bulundurmak ve bu konuda beklentilere çözüm odaklı yanıt vermektedir.

Feminist pedagoji bir yöntem ve strateji olarak tanımlanamayacağı gibi uygulanması beklenen bir eğitim programı olarak da tanımlanamaz. Öğretim ve öğrenme teorileri ile feminist değerleri bütünleştiren, uyumlu ve dengeli bir felsefi yaklaşımı temsil eden feminist pedagoji, öğretim ve öğrenme araştırmalarını kapsamlı bir şekilde bir araya getirir. Hopkins'e göre feminist pedagoji, özellikle kadınların,

alışan sınıf ve farklı etnik gruplardan gelen öğrencilerin eğitimlerini ihtiyaçlarına göre düzenleyerek ve öğrendikleri bilgileri anlamlı bir biçimde bütünleştirmeyi amaçlar.

Eğitsel bağlamda benimsenen çağdaş epistemolojik yaklaşımlar, ğrenci ve öğretmenler üzerinde yeni etkiler ortaya çıkarmaktadır (Hopkins, 1999:129). Feminist pedagoji üniversite düzeyindeki kadın öğrenciler ve öğretmenler için ortak bir çalışma alanı olmanın ötesine geçerek, bu alanın temel eğitimde nasıl kullanılabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Modern toplumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların meslek seçimi üzerindeki etkisi önemli bir araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin toplumda, ekonomik, siyasi ve kültürel her alanda eşit fırsatlara sahip olmalarını sağlamayı amaçlar. Kadınların meslek seçimi üzerindeki etkilerini daha iyi analiz etmek, bu kavramın anlaşılması ve derinlemesine incelenmesiyle mümkündür. Örneğin; toplumsal beklentiler ve iş hayatındaki cinsiyet temelli engeller, eğitim fırsatları ve çalışma koşulları kadınların kariyer tercihlerini ve bu tercihlerden doğan sonuçları büyük ölçüde etkiler. Dolayısıyla, cinsiyet temelli engelleri ortadan kaldırmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amaçlı atılacak adımları belirlemek, kadınların meslek seçimlerindeki özgürlüğünü ve çeşitliliğini arttırır.

Kadınların meslek seçimlerini belirleyen faktörler arasında cinsiyet rolleri, mesleklerle ilişkilendirilen cinsiyet rollerine önyargılı algılar ve toplumsal beklentiler büyük rol oynamaktadır. Kadınların iş dünyasında daha fazla liderlik rolü üstlendikleri işlerde çalışmalarını ve teknik beceri gerektiren iş kollarında daha fazla başarı göstermelerini sağlamak için eğitim sistemi ve iş dünyasında cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların geliştirilmesi belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle, kadınların meslek seçimlerini etkileyen toplumsal ve bireysel faktörlerin daha iyi anlaşılması ve cinsiyet eşitliği için adil fırsatların sağlanmasını amaçlayan çabaların güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, içerik analiz yöntemi kullanılarak feminist pedagojinin eğitimdeki önemli rolü vurgulanmakta ve yaşam boyu eğitim anlayışının, feminist pedagoji temelinde toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadınların meslek seçimine etkisi incelenmektedir. Çalışma, feminist pedagoji ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği

bağlamında Türkiye'de kadınların meslek seçimleri üzerine yapılan literatür taramasını amaçlamakta, bu alandaki çalışmaların araştırılması, değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmalar, yalnızca *Ulusal Tez Merkezi*'nde yayınlanan tezlerle sınırlı olup, “*feminist pedagoji*”, “*toplumsal cinsiyet eşitliği*”, “*kadınların meslek seçimi*” ve “*meslek seçimi*” terimleriyle arama yapılmıştır. Araştırmanın amacı, son 20 yılda Türkiye’de kadınların meslek seçimlerini toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve feminist pedagoji perspektifinden inceleyen çalışmaları derleyerek bu iki faktörün meslek tercihlerine etkisini analiz etmektir. 2005-2025 yılları arasındaki tezlerle sınırlı tutulan araştırma, Türkiye’de kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve feminist pedagojinin rolünü ele alarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, mevcut literatürü derleyerek toplumsal cinsiyet normları ve feminist pedagojinin kadınların meslek seçimleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin meslek seçimleri üzerindeki etkilerini anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek için önem taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tarihsel süreç boyunca hem küresel ölçekte hem de Türkiye özelinde varlığını sürdüren, ortadan kaldırılması ya da etkisinin azaltılması yönünde yeterli ilerleme sağlanamamış, yapısal bir toplumsal sorundur. Geleneksel pedagojik yaklaşımlar ile toplumsal normlar, kadınların mesleki tercihlerinde belirleyici olmuş; bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine zemin hazırlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliğe dayalı biçimde şekillenen roller, sosyal bilimlerde başta olmak üzere özellikle kadın ve aile çalışmaları alanında kapsamlı bir araştırma konusu haline gelmiştir.

Geleneksel pedagoji ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlara yüklediği roller, karşılıklı etkileşim içerisinde gelişmiş; zamanla kalıplaşmış yargılar ve normatif davranış kalıpları aracılığıyla toplumsal bir gerçeklik hâline dönüşmüştür. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda varlığını sürdürmekte; bu durum, kadınlar ile erkekler arasındaki toplumsal rollerin giderek daha keskin çizgilerle ayrışmasına ve ilişkili sorunların derinleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye özelinde, kadınların meslek tercihlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde nasıl biçimlendiğinin ve feminist pedagoji temelli eğitim

modellerinin kadınların kariyer yönelimlerine etkisinin incelenmesi, güncel ve özgün bir akademik çalışma alanı sunmaktadır. Bu araştırma, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların mesleki yönelimlerini nasıl sınırlandıldığını analiz etmeyi; ayrıca eğitimin, bu eşitsizlikleri dönüştürme sürecindeki işlevini feminist pedagoji yaklaşımı doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Feminist pedagojik yaklaşımlar temelinde geliştirilen eğitim modellerinin, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin azaltılması ve kadınların mesleki tercihlerinde daha özgür ve eşitlikçi bir zemin oluşturulması yönündeki katkıları ele alınacaktır.

İlk bölümde, feminizm ve feminist pedagojinin kavramsal temelleri ve eğitime katkıları ele alınacaktır. Feminizmin tarihsel süreci ve farklı dalgaları, temel ilkeleri ve eğitime yaklaşımı tartışılacak, ardından pedagoji ve feminist pedagoji kavramları ile feminist yaklaşımın pedagojideki rolü açıklanacaktır. Feminist pedagojinin toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlayan yöntemleri ve yaklaşımları detaylandırılacak ve eğitim süreçlerine nasıl entegre edilebileceği tartışılacaktır. İkinci bölümde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin meslek seçimleri üzerindeki etkisi incelenecektir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel kökenlerin meslek tercihlerindeki belirleyici rolü, eğitimdeki cinsiyetçi yönlendirmeler ve medyanın etkisi vurgulanacaktır. Ayrıca, mesleklerdeki toplumsal cinsiyet ayrışması ve kadınların geleneksel olmayan alanlardaki deneyimlerinin zorlukları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise, Türkiye’de kadınların meslek seçimlerine dair yapılan çalışmalar incelenerek toplumsal cinsiyet normlarının ve feminist pedagojinin bu süreçteki etkileri tartışılacaktır. Cam tavan sendromu ve cinsiyetçi önyargılar gibi engellerin kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları zorluklar olduğu vurgulanacak, Türkiye’deki eğitim sisteminin bu süreçteki rolü de ele alınacaktır. Son olarak, yapılan nitel ve nicel araştırmalar değerlendirilerek, alandaki eksiklikler ve güçlükler ortaya konulacak ve gelecekteki araştırmalar için temel oluşturulacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, elde edilen bulgular ışığında genel değerlendirmeler yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FEMİNİZM VE FEMİNİST PEDAGOJİ KAVRAMI

1.1. Feminizm Kavramı

Feminizm, diğer kavramlarla ilişkilendirilmeden de tarih boyunca birçok araştırmanın, makalenin ve kitabın konusu olmuş; gelecekte de bu alandaki çalışmaların merkezinde yer almaya devam edecektir. Feminizm kavramı 1837 yılında *Charles Fourier* ile ortaya çıkmıştır. *Fourier*, toplumsal gelişmenin kadınlara daha fazla özgürlük ve hak tanınmasıyla mümkün olacağı görüşünü savunmuştur. Feminizm, bir kavram olmanın ötesinde, cinsiyet ve hak eşitliği ile kadınların karar alma özgürlüğünü hedefleyen politik bir harekettir.

Feminizm, toplumsal cinsiyet tutumlarını eşit değerde görerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı ve kadınlara yönelik baskıcı cinsiyet hiyerarşisini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir harekettir. Toplumsal değişim ve gelişim idealiyle şekillenen bu kavram, günümüzdeki dördüncü dalga feminizm hareketine ulaşana dek eski ve derin bir tarihsel geçmişe sahiptir.

Kadınların 1960'lı yıllarda erkek egemen toplumsal yapının baskı mekanizmalarından sıyrılma ve özgürleşme mücadelesiyle birlikte gündeme gelen feminizm kavramı, bu süreçten günümüze kadar bilgi kuramı çerçevesinde önemli dönüşümlere uğramıştır. (Taş, 2016: 164).

Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi haklarını erkeklerle eşit seviyeye taşımayı amaçlayan feminizm, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir eleştiri sunar. Erkek egemen yapılara karşı kadınların özgürleşmesini hedefleyen bu düşünce, cinsiyet eşitliğini sağlama çabasıyla öne çıkar. Kadın hakları ve ayrımcılık karşıtlığı ekseninde şekillenen feminizm, kadın ve erkeğin eşitliğini savunan görüşlerin yanı sıra bazı durumlarda kadının önceliğini vurgulayan yaklaşımlar da içerir.

Feminizm terimi, Latince "*femine*" ve onun Fransızca türevi "*féminisme*" kelimelerinden türetilmiş olup, "*kadınsallık*" anlamına gelir. "*Feminizm düşüncesi, ilk kez 18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış; 1792 yılında Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınan A Vindication of the Rights of Woman adlı eser aracılığıyla akademik söylem içerisinde yer bulmaya başlamıştır*" (Sevim, 2005:7-8).

Kadınların hak eşitliği ve karar alma özgürlüğünü sağlamayı amaçlayan feminizm hem bir teorik çerçeve hem de ataerkil yapıya karşı toplumsal dönüşümü hedefleyen politik bir harekettir. 1960'lardan itibaren genç kuşakların katılımıyla güç kazanan feminizm, feminist gruplar arasında etkileşim ve öz-eleştiri süreçlerini teşvik etmiş; toplumsal cinsiyet, ırk ve etnik farklılıkları bireysel düzeyde ele alarak evrensel bir perspektiften bireysel boyuta yönelmiştir. Feminist toplumlar, çelişkiler içinde uluslararası düzeyde üç temel dönüşüm sürecinden geçerek evrimleşmiştir. Bu süreçler feminizmi daha karmaşık hale getirirse de feminizm hala hem bir politik duruşu hem de bir yaşam biçimini temsil etmektedir.

Feminizmin kökeninin geniş bir tarihsel zemine dayandırılması ve bu kökenin geleneksel bir bağlamda temellendirilmesi gerektiğine yönelik politik yaklaşımlar, kadınların küçümsenmesini ve erkek egemen yapılar içerisinde ikincil konumlara indirgenmesini tek boyutlu bir olgu olarak değerlendiren anlayışları desteklemektedir (Butler, 2020: 46).

Feminizmin temel odağında kadın yer alır ve bu hareket, kadınların toplumdaki statüleri, ev içindeki ve dışındaki rolleri ve bu rollerin toplumsal algısı, cinsiyet farklılıkları, ataerkil düzen ile erkek egemen yapılar gibi konuları merkeze alır.

Günümüzde bu sorunların devam ediyor olması, feminizmin yeni yaklaşımlar, bakış açıları ve teorik çerçeveler geliştirmesine zemin oluşturmuştur. Başlangıçta belirli bir çerçevede yerel bir hareket olarak ortaya çıkan feminizm, sosyoloji, hukuk, siyaset, uluslararası ilişkiler, felsefe ve ekonomi gibi farklı alanlarda yankı bulmuş ve böylece hem toplumsal hem de politik bir harekete dönüşerek teorik bir altyapıya sahip olmuştur. Bu süreçte, feminizmi disiplinler arası perspektiflerden ele alan çalışmalar, tarihsel bağlamda feminist yaklaşımları derinlemesine incelerken çeşitli kuramlar ve feminist yaklaşımları ele almıştır.

Feminizm, kadınların emeğinin, doğurganlığının ve cinselliğinin aile yapısı, çalışma yaşamı ve toplumsal alanlarda ataerkil sistem tarafından hem maddi hem de ideolojik düzeyde denetim altına alınması, baskılanması ve sömürülmesine yönelik eleştirel bir farkındalık geliştirerek, bu yapının dönüşümü için kadınların ve erkeklerin bilinçli bir mücadele yürütmesini amaçlayan bir düşünsel ve toplumsal harekettir (Bhasin, Khan; 2003:3).

Feminizm kavramı, çeşitli çalışmalar temel alınarak farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılmış, ancak en kapsamlı ve tatmin edici açıklama Bhasin ve Khan tarafından “*Feminizm Üzerine Bazı Sorular*” eserinde bu cümle ile yapılmıştır.

Feminizm, kadın ve erkek arasındaki toplumsal ilişkileri biyolojik farklılıklardan bağımsız olarak statü temelli bir çatışma olarak görür. Doğuştan gelen biyolojik etkenlerden ziyade toplumsal mekanizmaların çeşitli alanlarında kendini gösteren statü temelli çatışma, yapısal değişimleri tetiklemesi ve insanlık tarihinin yönünü şekillendirmesi bakımından dinamik bir süreç olarak tanımlanır (J. Mitchel, 1984:11-12).

L.H. Steeves feminist kavramı; kadınların ataerkil toplum yapısı içinde erkeklerle kurdukları tarihsel ve hiyerarşik ilişkiler temelinde maruz kaldıkları sistematik değersizleştirmenin gerçekliğini ve bu ilişkinin dönüşmesi gerektiği varsayımını teorik bir çerçevede ele alan bir yaklaşım olarak tanımlar (L.H. Steeves, 1994:107).

Erkek egemen toplum düzenine ve ataerkil kurallar bütününe karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıkan, özgürlükçü bir hareket olarak kabul edilen feminizm, kadınların kendi yaşamları üzerinde daha fazla söz sahibi olmalarını ve özgürleşmelerini hedeflemiştir. Bu hareket, bireylerin toplumsal cinsiyet kalıplarını sorgulamasını sağlayarak cesur adımlar atmalarına öncülük etmiştir. Feminist bakış açısıyla kadınlar, toplumsal normların sınırlarını aşarak eğitim, iş dünyası, siyaset ve özel yaşam gibi pek çok alanda daha eşitlikçi ve özgür bir yer edinme yolculuğuna çıkmışlardır. Bu özgürleşme süreci, yalnızca bireysel hakların genişlemesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal değişimin de kapılarını aralamıştır.

Feminizm, kadınların cinsiyetlerine dayalı olarak karşılaştıkları kısıtlamalar, zorluklar ve baskılara karşı, bu adaletsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlayan reform ve talepler çerçevesinde şekillenen bir mücadele iradesini ifade eder; bu irade, toplumun ideolojik ve maddi yapılarına kadar uzanan geniş bir etki alanına sahiptir (Berkday, 2014:3).

Feminizm, tarih boyunca kadınların sosyal ve siyasal hakları için verdiği mücadelelerin merkezinde yer alan bir hareket olarak dikkat çekmektedir. Kadınlar, özellikle ataerkil toplum yapılarında, oy hakkı, çalışma hakkı ve eşit temsil gibi temel haklarını kazanmak adına büyük bir özveriyle mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler, yalnızca kadınların siyasal haklara erişimini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda feminist hareketin özgürlük ve eşitlik temelli uzun soluklu yolculuğuna ışık tutmuştur.

Tarih sahnesinde kadınların eşitlik ve toplumsal adalet için verdiği direniş, toplumsal mücadelelerin önemli kesitlerini yansıtarak etkileyici bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Kadınların, yalnızca kendi hakları için değil, daha adil bir toplum

düzeni için verdikleri mücadele ve bu uğurda yaptıkları fedakârlıklar, feminist hareketin tarihsel önemini ve dönüştürücü gücünü açıkça ortaya koymaktadır.

Feminizm, bireysel deneyimlerin ötesinde, toplumsal yapıları dönüştürmeyi hedefleyen bir adalet mücadelesi olarak tanımlanır. Feminist hareketin temeli, kadınların karşılaştığı sistematik eşitsizlikleri görünür kılmak ve bu eşitsizliklere karşı çözüm önerileri geliştirmektir. Bu yaklaşım, bireylerin yaşadığı sorunların yalnızca kişisel olmadığını, aksine toplumsal sistemlerin bir sonucu olduğunu savunur. Bu nedenle, feminist mücadele, empatiye dayalı bir dayanışma ve toplumsal sorumluluk bilinci ile daha kapsayıcı bir geleceğin inşasına katkı sunar.

Feminizm, kadın özgürlüğünün ilahi ya da metafizik esinlere dayandırılmasının sınırlarını aşarak, daha geniş ve kapsayıcı bir mücadele alanı sunar. Feminizm, kadınların yalnızca ruhsal eşitliğini savunmakla kalmayıp, onların doğal haklarını elde etmeyi ve cinsiyetler arasında zekâ ya da yetenek farkı olduğu yanılgısını tamamen reddetmeyi hedefler. Bu bağlamda feminizm, kutsal veya mistik temellere değil, evrensel insan haklarına ve akılcı argümanlara dayalı bir adalet arayışını ifade eder. Feminizmin bu rasyonel ve eşitlikçi yaklaşımı, daha kalıcı bir toplumsal dönüşüm için temel bir zemin oluşturur.

Feminizm, ev içi emeğin, bakım emeğinin ve duygusal yükün kadınlara yüklenmesini toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yapısal bir unsuru olarak ele alır. Feminizm, kadınların ev içindeki emeğinin görünmez kılınmasını ve değersizleştirilmesini, onların ekonomik alanda yer edinmelerini zorlaştıran ve istihdama katılımlarını sınırlandıran bir olgu olarak değerlendirir. Kadınlara atfedilen ev içi sorumluluklar, toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak kadınların omuzlarına yüklenmiş, ancak bu emeğin karşılığı sosyal ve ekonomik sistemlerde büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Özellikle bebek ve çocuk bakımının kadınların doğuştan gelen bir sorumluluğu olarak kabul edilmesi, biyolojik farklılıklara dayandırılarak toplumsal normlarla pekiştirilmekte ve kadınların kamusal alandaki rollerini kısıtlamaktadır.

Kadınlar, aile içindeki bireylerin duygusal ilişkilerini düzenlemek, çatışmaları yönetmek ve aile içi dengeyi sağlamak gibi görevleri büyük ölçüde üstlenmekte; bu durum, ev içindeki görünmez emeğin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kadınlar yalnızca çalışma hayatında değil, aynı zamanda aile içinde

de sürekli bir emek harcayarak var olma mücadelesi vermektedir. Duygusal emeğin kadınlara özgü doğal bir eğilim olarak görülmesi, toplumsal normlarla desteklenmiş ve kadınlardan bu yönde bir tutum sergilemeleri beklenmiştir. Bu anlayış, kadınların kendilerini ev içi roller ve bakım emeği ile tanımlamalarına yol açarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Feminizme göre, bu tür kalıplaşmış yargılar, kadınların ev içindeki rollerini pekiştirmekle kalmayıp, duygusal yükün kadınlar tarafından üstlenilmesini de meşrulaştırarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürekliliğini sağlamaktadır.

Feminizmde kadın bedeninin toplumsal denetim altına alınmasına ve kadınların fiziksel görünüşleri üzerinden değerlendirilmelerine yönelik eleştiriler geliştirilerek, güzellik algısının cinsiyete dayalı eşitsizlikleri nasıl pekiştirdiğini ortaya koyulmaktadır. Kadınların zarafet, bakım ve estetik kaygılarla özdeşleştirilmesi, onların toplum içindeki rollerini sınırlayan bir mekanizma olarak işlev görmek ve bireysel seçim alanlarını daraltmaktadır. Buna karşın, erkekler için benzer normlar ve beklentiler söz konusu olmadığından, bu durum feminizmin eleştirdiği ataerkil yapının kadınlar üzerindeki görünmez baskılarından biri olarak değerlendirilebilir.

Feminizm, kadınların toplumsal statülerinin belirlenmesinde fiziksel görünüşlerinin bir ölçüt olarak kullanılmasını eleştirir ve bunun, kadınların entelektüel ve mesleki başarılarının göz ardı edilmesine yol açtığını savunur. Kadın bedeni üzerindeki toplumsal tahakküm, güzellik ve bakım normlarının toplumsal bir zorunluluk haline gelmesiyle pekişmekte, kadınların yaş aldıkça sosyal statülerinde yaşadıkları dönüşümler de bu bağlamda biçimlenmektedir. Feminizm, kadın bedenleri üzerindeki toplumsal denetimi reddederek, güzellik standartlarına dayalı beklentilerin eleştirilmesini ve kadınların yalnızca fiziksel görünüşleriyle değil, aynı zamanda bireysel kimlikleri, yeterlilikleri ve toplumsal katkılarıyla değerlendirilmesini savunur.

Feminist bakış açısına göre, kadınların dış görünüşleri üzerinden sürekli bir değerlendirmeye tabi tutulmaları, onların bireysel kimliklerini ve yetkinliklerini ikinci plana iten bir anlayış beslemektedir. Kadınların yaşlanma süreci, gençlik ve güzellik değerleri üzerinden ele alınırken, erkekler için böyle bir dönüşümün toplumsal baskı yaratmaması, ataerkil sistemin güzellik standartlarını kadınlar üzerinde nasıl işlevselleştirdiğini gözler önüne sermektedir.

Kadınlardan beklenen bakım ve güzellik anlayışı, toplumsal rollerinin şekillendirilmesinde önemli bir etken olup, bireysel tercihlerden öte, kültürel ve tarihsel süreçlerle biçimlenen bir yapıya d n  m   t r. Feminist eleştiriler, bu algının kadınları nesnele tirerek özgürlük alanlarını daralttı ını vurgulamakta ve kadınların yalnızca fiziksel görünümleriyle değil, düşünsel ve toplumsal katkılarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kadınların dış g r n   e dayalı normlara karşı durarak kendi kimliklerini özgürce inşa etmeleri, feminist mücadelenin temel bir boyutu olarak ele alınmaktadır.

17  ubat 1926 tarihinde kabul edilip 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren 743 sayılı *Medeni Kanun* 'un 159. maddesi, evli kadınların ancak eşlerinin izniyle bir i  veya sanatla u ra abileceklerini hükme ba lamaktaydı. Ancak, 1990 yılında *Anayasa Mahkemesi* bu maddeyi iptal ederek evli kadınlara eşlerinin izni olmaksızın çalışma hakkı tanımıştır. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı *Medeni Kanun* ise bu düzenlemeye ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir.

Feminizm bakış açısına göre, evli bir kadının çalışmak için eşinin rızasını almak zorunda olması, toplumsal cinsiyet e itsizli inin ve ataerkil yapının bir yansımasıdır. Feminizm, kadınların toplumsal, ekonomik ve politik alanlarda eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmakta ve bu tür uygulamaların kadınların özgürlüğünü, ba ımsızlı ını ve e itli ini kısıtladı ını vurgulamaktadır. Kadınların çalışabilmesi için eşlerinin iznini almasının zorunlu tutulması, onların ekonomik ba ımsızlı ı ve karar alma süreçlerine katılımı açısından ciddi bir sınırlama teşkil etmektedir.

Bu bağlamda feminizm, söz konusu kısıtlamaları kadınları toplumsal olarak ikincil bir konuma iten ve onların toplumsal rollerini daraltan bir mekanizma olarak eleştirmektedir. Kadınların  znel deneyimlerini özgürce ifade edebilmeleri ve yaşamlarını bağımsız bir şekilde inşa edebilmeleri, ekonomik bağımsızlık kazanmaları ve istihdam alanında etkin şekilde yer almalarıyla doğrudan ilişkilidir. Feminizm, bu tür yapısal eşitsizliklere karşı çıkararak, kadınların bağımsız bireyler olarak toplumsal, ekonomik ve hukuki alanlarda tam hak e itli ine sahip olmalarını savunmaktadır.

Kadınların eşlerinin izni olmaksızın çalışma hakkının engellenmesi, ataerkil değerlerin h kimiyetini peki tirmekte ve kadınların bağımsız karar alma yetisini sınırlandırarak toplumsal ve ekonomik alanlarda erkek egemenliğinin devam etmesine

zemin hazırlamaktadır. Feminizm, kadının çalışmak için eşinin iznini almasını, özgürlüğünü ve eşit haklarla toplumda yer alma hakkını ihlal eden bir uygulama olarak değerlendirirken, kadınların yalnızca fiziksel varlıkları ve aile içindeki rolleriyle değil, bireysel kimlikleri, yetkinlikleri ve toplumsal katkılarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Feminizm, toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel bir yaklaşım getirerek, kadınların ekonomik, siyasi ve sosyal alanlardaki temsili ile eşitliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, *Birleşmiş Milletler* çatısı altında faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmayı ve kadınların güçlenmesini desteklemeyi amaçlayan çalışmalar yürütmektedir.

CEDAW (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi), 18 Aralık 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilip 1981'de yürürlüğe girerek, kadınların tüm toplumsal alanlarda eşit haklardan faydalanmalarını güvence altına almayı amaçlayan uluslararası bir düzenleme olarak kabul edilmiştir. CEDAW, kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve eşit haklardan yararlanma süreçlerinin sağlanması için, devletlerin kadın hakları konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmelerini ve kadınların iş gücüne katılımı, sağlık hizmetlerine eşit erişim gibi alanlarda gerekli adımları atmaları gerektiğini talep etmektedir.

INSTRAW (*Birleşmiş Milletler Kadınların Gelişimi için Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü*) araştırma ve politika geliştirme yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmayı amaçlayarak, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda küresel düzeyde farkındalık yaratmaktadır.

Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlardaki güçlenmesini teşvik eden bir diğer BM kuruluşu olan *UNIFEM* (*Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu*), kadınların ekonomik bağımsızlıklarını artırmaya yönelik projelerle toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

OSAGI (*Toplumsal Cinsiyet İşleri ve Kadınların İlerlemesi Özel Danışmanı Ofisi*) ise, kadınların eşit haklardan yararlanabilmesini sağlamak amacıyla stratejik adımlar atmakta ve küresel düzeyde bu alandaki iş birliklerini kuvvetlendirerek, daha etkin politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. *OSAGI*, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacına yönelik sürdürülebilir politikaların uygulanmasını teşvik

etmekte ve küresel ölçekte eşitliğin sağlanması için somut stratejilerin hayata geçirilmesine öncülük etmektedir.

Pekin Deklarasyonu, 1995 yılında yapılan *Dördüncü Dünya Kadın Konferansı*'nda kabul edilip *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu* tarafından onaylanan, kadınların eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşmalarını amaçlayan önemli bir belgedir. Bu belge, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda küresel bir sorumluluk vurgulamakta ve kadın haklarını insan hakları olarak kabul eden temel bir ilkeyi benimsemektedir.

Pekin Deklarasyonu, kadınların güçlenmesi ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşit haklara sahip olarak karar alma süreçlerine etkin katılımını sağlayarak, kadınların toplumsal yaşamda aktif bir şekilde yer almasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların oluşturulması ve bunların etkin bir biçimde uygulanması, temel bir gereklilik olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, kadınların sağlık haklarının tanınması ve özellikle doğurganlık haklarını kontrol etme yetkilerinin güvence altına alınması, kadınların güçlenmesinin ayrılmaz unsurları olarak kabul edilmektedir.

Pekin Deklarasyonu, kadınlar ve kız çocuklarının insan haklarını tam olarak kullanabilmeleri için hukuki ve toplumsal önlemlerin alınmasını gerektiğini vurgulamakta ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını uluslararası düzeyde teşvik etmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedefi doğrultusunda erkeklerin eşitlikçi faaliyetlere aktif katılım göstermelerinin önemini ifade ederek, toplumsal dönüşümün yalnızca kadınların değil, erkeklerin de katılımıyla mümkün olacağını belirtmektedir. *Pekin Deklarasyonu*, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir dönüm noktası olmakla birlikte, bu ilkelere dayalı politika ve uygulamaların yalnızca kadınların değil, tüm toplumların kalkınması ve barışı için kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Eylül 2000'de *Birleşmiş Milletler*'e üye devletler tarafından kabul edilen ve 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülen *Binyıl Kalkınma Hedefleri*, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında önemli fırsatlar yaratmış olsa da, bu hedefler feminizm perspektifinden ele alındığında sınırlı kalmıştır. Kadınların sağlık hizmetlerine erişimi, eğitimi ve ekonomik bağımsızlık gibi alanlarda bazı olumlu

gelişmeler kaydedilmiş olsa da toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca kadınların bireysel haklarıyla sınırlı kalmış, toplumsal cinsiyet normlarının yanı sıra erkeklerin toplumsal ve ekonomik düzeyde kadınlara kıyasla daha üstün bir konumda olmalarını sağlayan güç dinamiklerini dönüştürmeye yönelik kapsamlı adımlar atılmamıştır.

Feminizm, eşitliğin sadece kadınların ekonomik ve sosyal haklarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamakta, aynı zamanda kadınların karar alma süreçlerine katılımının sağlanmasını, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle etkili bir şekilde mücadele edilmesini ve kadınların toplumsal görünürlüğünün artırılmasını savunmaktadır. Kadınların toplumsal açıdan güçlendirilmesine yönelik atılan adımlar önemli olmakla birlikte, feminizmin önerdiği eşitlikçi toplum anlayışına ulaşabilmek için daha köklü yapısal değişiklikler yapılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm toplumu kapsayan bir çerçevede ele alacak politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar sunulmayan bir dönemde, Amerikalı yüzücü *Gertrude Caroline Ederle*'nin *Manş Denizi*'ni yüzerek geçmesi, yalnızca bireysel bir zafer değil, aynı zamanda kadınların spor yapma ve toplumsal hayatta daha görünür olma hakları açısından da önemli bir dönüm noktası olmuştur. *Ederle*, *Manş Denizi*'ni yüzerek geçmeyi başaran ilk kadın olarak, kadınların yüzme öğrenme ve spor yapma hakkındaki engelleri aşarak bu alanda büyük bir ilerleme kaydetmiştir. *Ederle*'nin yaşadığı dönemde, kadınlara yüzme öğretmek yaygın bir uygulama değildi ve bu tür fırsatlar sadece erkeklere sunuluyordu; ancak *Ederle*'nin elde ettiği başarı, kadınların spor yapma ve yüzmeyi öğrenme hakları açısından önemli bir iz bırakmıştır. Eğitim alarak ve büyük bir azimle bu hedefe ulaşan *Ederle*, cesareti ve kararlılığıyla sadece kendisini değil, tüm kadınları ilham verici bir şekilde etkilemiştir. *Ederle*'nin bu başarısı, kadınların spor ve diğer toplumsal alanlarda daha görünür olmasını sağlamış ve kadınların toplumsal hayatta daha fazla söz sahibi olmalarının önünü açmıştır. Bu zafer, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine karşı durarak kendilerini ifade etme ve toplumsal hayatta aktif bir rol alma hakkını kazanmaları açısından tarihi bir öneme sahiptir.

Feminizmin etkisiyle, kadınların yaşamları üzerindeki kararların, erkeklerin merhametine bırakılmasına dayanan geleneksel anlayış değişime uğramış ve kadınlar, daha fazla söz hakkına sahip olarak, hayatlarıyla ilgili kararları alırken başkalarının bu

süreçteki etkisini en aza indirmek için çaba sarf etmişlerdir. Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi sürecinde yalnızca kadının bağımsızlık kazanmasını sağlamamakta, aynı zamanda erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin onlara yüklediği baskılardan ve bu rollerin oluşturduğu sınırlamalardan kurtulmalarına da yardımcı olmaktadır. Feminizm, erkeklerin toplumsal yapı tarafından dayatılan güç ögesinden sıyrılmasına olanak tanırken, daha esnek ve özgür bir kimlik inşasına olanak verir.

1.1.1. Feminizmin Tarihsel Süreci

Kadınlar ve erkekler arasındaki ilk iş bölümü, *Neolitik* dönemdeki kültürel faaliyetlerle ortaya çıkmış ve toplumsal hiyerarşinin temellerini atmıştır. Bu dönemde soy takibi kadınlar üzerinden ilerlemiş ve kadınlar toplumun temel direği olarak konumlandırılmıştır. Ancak, tarımın gelişmesi, özel mülkiyet kavramının ortaya çıkması ve evliliğin yaygınlaşması gibi toplumsal değişimler sonucunda kadınlar toplumdaki eski önemini yitirmiş ve erkek himayesine tabi olduğu yeni bir toplumsal yapı şekillenmiştir. Ekonomik faaliyetlerde ön plana çıkan erkek, bu süreçte kadına kıyasla daha değerli bir konuma yükselmiştir.

Tarih boyunca kadınlar, dünyaya geldikleri andan itibaren toplumun kendileri için belirlediği kalıp ve kurallara uymaya zorlanmıştır. Kadın kimliği ve varlığı genel olarak erkek üzerinden tanımlanmış ve kadınlara ait tüm tanımlar, erkek odaklı bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, kadın doğduğu günden itibaren erkek bireyle eşit hak ve hürriyete sahip olmamıştır. Feminist kadın hareketleri ve bu alanda yapılan kadın temalı çalışmalar doğrultusunda, kadınların tarih ve toplum sahnesindeki yeri artık daha net bir şekilde gün yüzüne çıkmıştır.

Kadınların toplumdaki bu ikincil konumları, dönem koşullarında sahip oldukları ve elde etmek istedikleri haklar, toplumsal rolleri, eğitim ve çalışma hakları ile emek gücü gerektiren ev içi ve dışı rollerinde yaşadıkları değişim, hayatlarını etkileyen önemli bir rol oynamıştır. Bu değişim, kadınların toplumsal eşitlik mücadelesinde daha güçlü bir konum elde etmelerine ve hayatlarını dönüştürmelerine olanak sağlamıştır.

Feminizm veya feminist teorinin net ve evrensel bir tanımı olmadığı gibi, feminizmin tarihsel süreçleri ve bu süreçte şekillenen feminist hareketler hakkında da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, genellikle grupların farklı bakış

açılarından kaynaklanmaktadır. Feminizmin tarihsel gelişimi, farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Bazı görüşler feminizmin evrimini bir veya iki dalgayla sınırlandırırken, diğerleri bu süreci üç ya da dört dalga şeklinde kategorize etmektedir. Bununla birlikte, feminist hareketlerin tarihsel gelişiminin genellikle üç ana dalga çerçevesinde incelendiği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bu üç dalga, 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar olan dönemi kapsamakta ve I., II. ve III. feminist dalga olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, dördüncü dalga feminizm, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte daha fazla görünürlük kazanmış ve yeni bir boyut kazanmıştır.

Kadınlar, farklı düşünce sistemlerinden etkilenerek hak taleplerini ve bu doğrultudaki eylemlerini şekillendirmiştir. Feminizmin tarihsel süreçlere ayrılmasının temel nedeni, kadınların ve feminist grupların farklı dönemlerde değişen öncelikler ve talepler ortaya koymasıdır. Feminist hareketin çeşitlenmesine zemin hazırlayan en önemli unsur ise, feminizmin ataerkil toplum yapısının farklı yönlerini ele alarak eleştirmesidir. Liberal, radikal, sosyalist ve postmodern feminizm gibi teorik yaklaşımlar, kadınların hak arayışlarına farklı perspektifler kazandırarak feminist düşüncenin çeşitlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Feminist hareket, toplumsal ve ekonomik değişimlerin etkisiyle zaman içinde dönüşüm geçirmiştir. Sanayileşme, savaşlar ve küreselleşme gibi dinamikler, kadınların taleplerinin içerik ve önceliklerini yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca, kadınların ırk, sınıf, etnik köken ve cinsel yönelim gibi kimlik farklılıkları, kesişimsel bir yaklaşımı beraberinde getirerek feminist hareketin daha kapsayıcı bir hale gelmesini sağlamıştır. Yazılı eserler, protestolar ve feminist örgütlenmeler gibi mücadele araçları, kadınların oy hakkı, eğitim hakkı ve iş gücüne katılım gibi temel kazanımlar elde etmesine olanak sağlamıştır. Ancak, feminist hareketler bu süreçte birçok toplumsal ve politik engelle karşılaşmıştır. Feminist hareketlerin başarısı, yalnızca elde edilen haklarla değil, aynı zamanda ataerkil sistemin eleştirilerek toplumsal dönüşüme sağladığı katkıyla da değerlendirilmektedir.

Kadınların oy verme hakkı için mücadele eden tarihsel bir hareket olan *Süfrajët Hareketi*, 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar İngiltere'de etkin bir şekilde yürütülmüştür. Latince “oy vermek” anlamına gelen “*suffragium*” kelimesinden türetilen “*süfrajët*” terimi, kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmeyi amaçlayan bir toplumsal hareketi ifade etmektedir. *Süfrajët Hareketi*, 1860'lı

yıllarda İngiltere’de kadınların oy hakkı taleplerini kamusal alanda ilk kez dile getirmeleriyle gündeme gelmiş; 20. yüzyılın başlarında ise daha sistemli bir çerçevede gelişerek kamusal görünürlüğünü artırmıştır.

Kadınların siyasal temsiliyet hakkını elde etme taleplerini kamusal düzeyde gündeme taşıyan *Süfrajët Hareketi*, oy hakkı mücadelesinde radikal yöntemleri benimsemiş ve kadınların siyasal özne olarak tanınmasını amaçlayan bir strateji geliştirmiştir. Bu süreçte, *Kadınların Sosyal ve Politik Birliği* (WSPU) kurulmuş ve hareket, dönemin egemen toplumsal cinsiyet normlarına karşı çıkan bir söylem inşa etmiştir.

Süfrajët Hareketi, kadınların oy hakkı mücadelesinde merkezi bir rol oynayarak büyük toplumsal değişimlere yol açmıştır. Bu hareket, kadın hakları mücadelesi ve toplumsal dönüşüm açısından tarihi bir dönüm noktası teşkil etmektedir. 1918 yılında, İngiltere’de kadınlara 30 yaş ve üzeri için oy hakkı tanınırken, 1928’de bu yaş sınırı 21’e indirilmiştir. Bu yasal düzenlemeler, kadınların siyasal temsiliyetini sağlama yolunda önemli bir adım olmuştur. Süfrajëtlerin mücadelesi, toplumsal cinsiyet eşitliği adına büyük bir dönüm noktası yaratmış ve kadınların toplumsal yaşamda daha güçlü bir şekilde yer almasına zemin hazırlamıştır.

Birinci dalga feminizm, 19. yüzyılın sonundan ve 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde kadınların temel haklarını elde etme mücadelesi verdiği bir dönemdir. *Mary Wollstonecraft*’ın “*Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*” adlı eserinde ifade edilen düşünceler üzerine temellenmiştir. Birinci dalga feminizm döneminde kadınların oy hakkı, eğitimde eşit fırsatlar ve mülkiyet hakları gibi konular öncelikli talepler arasında yer almıştır. Feminist gruplar, *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi* ve *Fransa İnsan Hakları Bildirgesi* gibi metinlerde kadın haklarının yeterince yer almamasını eleştirerek, toplumsal ve siyasal alanlarda daha fazla hak talebinde bulunmuştur. Bu talepler, eşitlik, özgürlük, yaşam hakkı ve yönetim süreçlerine katılım gibi temel insan haklarını içermekteydi.

“19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ilk feminizm dalgası ortaya çıkmıştır. Avrupa ve ABD’de meydana gelen ilk feminist dalgaının arka planında temel olarak yasal haklar, fırsat eşitliği ve oy kullanma hakkı bulunmaktadır” (Mohajan, 2022:1). Birinci dalga feminizm döneminin önemli meselelerinden birisi kadınların oy hakkıydı. Avrupa’da toplumdaki diğer kadınların oy hakkına erişimi yoktu ve üst

sınıflara mensup kadınlar veya siyasi mevkilerdeki erkeklerin eşleri gibi bazı ayrıcalıklı gruplar oy hakkına sahipken, Amerika’da ise hem siyahların hem de kadınların oy hakkı bulunmuyordu. Siyahi erkeklere oy hakkının tanınması, beyaz ve siyahi kadınların oy hakkı mücadelesinde birleşmesine zemin hazırladı. Bu bağlamda, birinci dalga feminizm, kadınların temel hak ve özgürlükler için verdikleri mücadeleyle tarihe geçmiştir.

Birinci dalga feminizm, özellikle seçme ve seçilme hakkı gibi temel hakların kazanılması ve hukuki engellerin aşılması hedefini taşıırken, ikinci dalga feminizm uygulamada ve günlük hayatta gözlemlenen kadının statüsü, sahip olduğu roller ve eşitsizliklere odaklanmıştır. Daha çok üreme hakları üzerine yoğunlaşan ikinci dalga, cinsel haklar, aile içi roller ve ev emeği gibi konuları tartışmaya açarak kadının toplumdaki rolünü radikal bir şekilde sorgulamıştır. Bu dönemde kadınlar, yalnızca siyasi eşitliğin yeterli olmadığını; cinsellik, kürtaj ve ev içi emek gibi alanlarda da köklü toplumsal dönüşümlerin gerekliliğini savunmuşlardır.

İkinci dalga feminizm, kadınların maruz kaldığı ayrımcılıkların görünür kılınması ve ataerkil sistemin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların yaşamlarını nasıl kuşattığını ortaya koyması bakımından büyük önem taşımaktadır. İkinci dalga feminizmin temel mücadele alanları aile içi şiddet, taciz, tecavüz, kürtaj ve doğum kontrol hakkı, eğitim ve istihdamda eşitlik gibi hususlardır (Mohajan, 2022:1).

Kadınların yasal düzeyde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarına rağmen, günlük yaşamda bu eşitliğin tam anlamıyla sağlanmadığını ifade etmektedir. Kadınlar, ataerkil toplumun kadınlara ve erkeklere yüklediği rollerin biyolojik farklardan kaynaklanmadığını, aksine toplumsal bir kurgunun ürünü olduğunu fark ederek bu duruma eleştirel bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu eleştiriler, kadın hareketlerinin toplumsal değişim talebine güçlü bir zemin oluşturmuştur. İkinci dalga feminizm ise, kadın-erkek ayrımlarının toplumsal olarak üretildiğini açıkça vurgulamıştır (Connell,1998: 111).

1960’ların başından 1970’lerin sonuna kadar sürede ABD’den başlayıp *Batı Avrupa*’ya yayılan gelişmeler, kadınların hayatını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen önemli değişimlere sahne olmuştur. Bu dönemde, kadınların doğum süreçlerini kolaylaştıran ve güvenli hale getiren teknolojik yenilikler ve alternatif yöntemler geliştirilmiştir. Ancak, bu yeni yöntemlere ve ilaçlara erişimde kadınların ciddi zorluklar yaşadığı gözlemlenmiştir. Kadın grupları, bu olanakların tüm kadınlar için erişilebilir hale gelmesi ve dünyadaki birçok ülkede varlığını sürdüren baskıcı ve kısıtlayıcı yasaların kaldırılması için mücadele etmişlerdir.

Üçüncü dalga feminizm, 1990'lı yılların başında, ikinci dalga feminizmin uygulamadaki eksikliklerini eleştiren bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu dalga, ikinci dalga feminizmde başarısızlık olarak görülen konulara odaklanarak, kadın hareketlerini daha kapsayıcı bir perspektifle genişletmeyi hedeflemiştir. Kadınların bireysel farklılıklarına önem veren bir yaklaşım benimseyen üçüncü dalga feminizm, evrensel ve tek tip bir kadınlık anlayışını reddetmiş, toplumsal sorunların yalnızca beyaz kadınlara özgü olmadığını vurgulamıştır.

1990'lı yıllardan itibaren yürütülen çalışmalar, farklı erkeklik deneyimlerinin görünürlük kazanmasına zemin hazırlarken; öte yandan erkeğin yaşam döngüsünün çeşitli evrelerinde edindiği deneyimlerin de dikkate alındığı, bu doğrultuda erkeklik olgusuna ilişkin çok boyutlu sorgulama alanlarının oluşmasına katkı sağlamıştır (Sancar, 2009: 27).

Cinsiyet, sınıf, ırk ve milliyetçilik gibi konuları feminist bir bakış açısıyla ele alan bu dalga, kadınların bireysel sorunlarını ön plana çıkararak genelleştirici yaklaşımlardan uzak durmayı amaçlamıştır. Üçüncü dalga feminizm, kadınları bir kimlik olarak görerek farklılıkların kabul edilmesi ve açıkça ifade edilmesi gerektiğini savunmuştur.

2010'lu yıllarda ortaya çıkan ve günümüzde de gelişmeye devam eden dördüncü dalga feminizm olan siberfeminizm, söylemleri ve başkaldırı konuları bakımından ikinci ve üçüncü dalga feminizmle benzerlikler taşıırken, modern çağın özelliklerini yansıtan özgün bir feminist hareket olarak öne çıkmaktadır. Bu dalganın en önemli ve ayırt edici özelliği, sadece sokak eylemleriyle sınırlı kalmayıp, dijital teknolojiyi etkin bir biçimde kullanarak sesini duyurmasıdır. Siberfeminizmde, teknolojinin cinsiyetsizleştirilmesi ve erkek egemenliği ile erkek cinsiyetini odağa alan ataerkil düşünce yapılarının ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Siberfeministlere göre, teknoloji, medya ve dijital dünya, erkek egemenliğini pekiştiren bir yapıya sahiptir; dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi, dijital dünyanın ve internetin cinsiyetsizleştirilmesiyle mümkün olacaktır.

Dördüncü dalga feminizm, dijital platformların sunduğu imkanlardan faydalanarak küresel ölçekte büyüüp güçlenmiş ve önceki feminist hareketlerden farklı olarak yeni bir aktivizm biçimi geliştirmiştir. Siberfeminizm, toplumdaki erkek egemenliğinin etkilerini ortadan kaldırmayı ve kadınlar ile erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeyi amaçlayan bir harekettir. Teknolojinin

gücünden ve dijital platformlardan yararlanarak toplumsal dönüşümü teşvik etmeyi hedeflemektedir. *“Bilgi teknolojilerinin toplumsal cinsiyete dayalı bir yapıya sahip olduğunu savunan siberfeminizm, dijital ortamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve erkek egemenliğine karşı bir karşı duruş olarak gelişmiştir”* (Kantar,2024).

1.1.2. Feminizmin Temel İlkeleri

Feminizmin ilkeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek amacıyla geliştirilmiş bir dizi değer ve yaklaşımdan oluşur. Bu ilkeler, farklı feminist akımlar tarafından çeşitli şekillerde ve farklı önceliklerle ele alınsa da, tüm akımlar kadınların insan hakları mücadelesinde ortak bir noktada birleşmektedir.

Feminizmin temelini oluşturan eşitlik ilkesi, kadın ve erkek arasında toplumsal, ekonomik, siyasi ve hukuki alanlarda eşitlik sağlanmasını odak noktasına alır. Bu ilke, bireylerin cinsiyetlerine dayalı ayrımcılığa maruz kalmaması gerektiğini vurgular. Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama hedefiyle şekillenmiş bir yaklaşım olup, yalnızca kadınların değil, toplumun tüm kesiminin faydasına olacak bir dönüşümü savunur. Kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiği fikrinden yola çıkan feminizm, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlarda var olan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgular. Eğitim, iş hayatı ve toplumsal yaşamda fırsat eşitliğinin sağlanması, feminizmin temel öncelikleri arasında yer alır. Bu anlayış, bireylerin cinsiyetlerinden bağımsız olarak yeteneklerini geliştirebilmelerine olanak tanırken, toplumsal refahın da artmasına katkı sağlar.

Toplumda erkekler, eğitim düzeyleri ve başarılarıyla değil, daha çok güçle ilişkilendirilerek tanımlanırken, duygusal durumları, hisleri ve düşünceleri genellikle göz ardı edilmekte ve önem teşkil etmemektedir.

Aile bireyleri arasında, kadınlardan genellikle sorgulamadan ve düşüncelerini ifade etmeden, kararlar almadan, özellikle yaşça büyük ve erkek aile bireyelerine saygı göstermeleri beklenmektedir. Kadınlar, çoğu zaman birey olarak değerlendirilmekten uzaklaştırılmakta; kendi yaşamlarını doğrudan ilgilendiren konularda dahi karar alma süreçlerinin öznesi olmak yerine, sessiz kalmaları ve başkaları tarafından alınan kararlara saygı göstermeleri beklenen bireyler olarak konumlandırılmaktadır. Kadınların fikirlerinin genellikle dikkate alınmadığı ve seslerini duyurmalarının beklenmediği bir toplumsal yapı söz konusudur. Kadının, ailesinin bir parçası olarak

itaatkâr bir şekilde boyun eğmesi ve her durumu sorgulamadan, gerektiğinde fedakârlık yaparak aile içindeki düzeni bozmadan idare etmesi beklenirken, bu tür beklentiler ve nitelikler erkekler için geçerli değildir ve onlardan böyle bir davranış sergilemeleri beklenmemektedir. Erkekler için, toplumsal normlar çerçevesinde, bu tür davranışlar öngörülen kalıplar arasında yer almamaktadır.

Toplumda kadının erkeğe bağımlı olduğu, evlenmesi ve yalnız yaşamaması gerektiği anlayışı yaygın bir biçimde yerleşmiştir. Kadınlar, evin içinde konumlandırılan ve korunması gereken bireyler olarak görülmekte; evlenmeleri, toplumsal yapının onlara sunduğu tek meşru seçenek olarak öne çıkmaktadır. Evlenmemek, bu anlayış çerçevesinde genellikle bir tercih değil, toplumsal normların dışına çıkma olarak algılanmıştır. Ancak toplumsal yapının değişimiyle birlikte, kadınların düşünsel yapıları değişmeye başlamış, eğitim olanaklarının artmasıyla birlikte kadınlar toplumsal normları sorgulamaya ve var olan katı kuralları esnetmeye başlamışlardır. Bu dönüşümle birlikte, kadınlar toplumsal alanda daha görünür hale gelmiş, seslerini daha güçlü bir biçimde duyurmaya başlamışlardır.

Feminizm, toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak, toplumun kadınlara ve erkeklere dayattığı geleneksel rollerin bireylerin potansiyellerini sınırlandırdığını savunur ve bu rollerin sorgulanması gerektiğini vurgular. Feminizm, geleneksel cinsiyet rollerini ve bu rollerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine olan etkilerini sorgular. Kadınlara ve erkeklere atfedilen kalıplaşmış rollerin, bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan ve fırsat eşitliğini engelleyen yapılar olduğu görüşünü benimser. Bu bağlamda feminizm, ayrımcılığı ve adaletsizliği görünür kılmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal normların ve önyargıların dönüştürülmesini teşvik eder. Kadınların seslerini duyurabilmeleri, karar alma süreçlerine katılmaları ve toplumsal yaşamda aktif bir rol üstlenmeleri için güçlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu güçlenme, sadece bireysel bir özgürleşme süreci değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik için temel bir adımdır.

Kapsayıcılık ilkesi doğrultusunda feminizm, farklı sınıf, ırk, cinsel yönelim ve engellilik durumları nedeniyle kadınların karşılaştığı çoklu ayrımcılığı ele alır ve tüm bireyleri kapsayan bir eşitlik anlayışını benimser. Feminizm, kapsayıcılık ilkesine dayanarak farklı toplumsal kimliklerin kesişim noktalarını dikkate alır. Irk, sınıf, etnik köken, yaş, cinsel yönelim ve engellilik gibi faktörler, bireylerin toplumsal eşitsizlik

deneyimlerini şekillendiren unsurlardır. Feminizm, bu çeşitlilikleri kabul ederek, kadınların yaşadığı ayrımcılıkların çok boyutlu yapısını ele alır ve daha adil bir toplum inşa etme hedefiyle hareket eder. Feminizm, kadınların ortak zorluklarını uluslararası bir dayanışma çerçevesinde ele almayı ve çözümler üretmeyi amaçlar. Bu dayanışma, kadınların evrensel olarak insan haklarına erişimini sağlayacak ortak bir mücadele zemini yaratır.

Feminizm, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasına yönelik kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Özgürlük ilkesiyle feminizm, kadınların kendi yaşamları ve bedenleri üzerinde tam bir karar verme hakkına sahip olmaları gerektiğini savunur; bu hak, bireysel tercihlerden beden üzerindeki denetim hakkına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

Adalet ilkesine göre feminizm, kadınların tarihsel ve güncel haksızlıklarla karşılaşmalarını ortadan kaldırmayı ve adil bir toplum yapısı kurmayı hedefler. Kadınların haklarının güvence altına alınması, toplumsal eşitliği sağlayarak tüm kesimlere eşit fırsatlar sunan bir düzenin kurulmasına olanak tanır ve bu, toplumsal ilerlemeyi hızlandıracaktır. Aksi takdirde, adaletsizlik toplumda güven krizlerine yol açar ve haksızlıklar hızla tüm toplumsal alanlara yayılabilir.

Feminizm, patriarkal yapıyı eleştirerek, bu sistemin kadınlar üzerindeki baskı, zorbalık ve sömürü düzenini pekiştirdiğini ileri sürer ve buna karşı çözüm odaklı alternatif toplumsal yapılar önerir. Ayrıca, kadınların yaşam deneyimlerine değer vererek, bu deneyimlerin toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlaması gerektiğini belirtir. Beden politikaları, kadınların bedenleri üzerindeki kontrol hakkını savunan bir başka önemli ilkedir; bu ilke, üreme hakları, cinsel özgürlük ve şiddetten arınmış bir yaşam hakkını içerir. Feminizm, dayanışma ilkesine de büyük önem verir ve kadınlar ile müttefiklerinin birlikte hareket etmesinin önemini vurgular. Sürdürülebilirlik ve geleceğe dönük bir bakış açısıyla, feminizm yalnızca mevcut eşitsizlikleri çözmeyi amaçlamaz, aynı zamanda toplumsal eşitliğin uzun vadede devamlılığını sağlayacak yapıları inşa etmeyi hedefler.

Feminizmin temel odak noktası olan kadın, toplumsal statüsü, ev içi ve kamusal alanlardaki rolleri, toplumdaki cinsiyet farklılıkları algısı ve ataerkil toplumsal yapının yol açtığı baskılar bağlamında ele alınır. Bu unsurlar, feminizmin temel konularını ve ilkelerini şekillendirmektedir. Tarih boyunca tartışılan bu

meseler hem feminizm hem de toplum açısından hâlâ tam anlamıyla çözüme kavuşmamış olduğunu ortaya koymaktadır. Feminizm, bu mevcut tartışmalar ve sorunlar ışığında, zamanla yeni algıların, söylemlerin, eylemlerin ve kuramsal ilkelerin oluşmasına olanak tanımıştır. Kadınların yaşadığı eşitsizliklerin farklı coğrafi, kültürel ve tarihsel bağlamlarda yeniden şekillendiği göz önüne alındığında, feminizm dinamik bir mücadele alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durum, kadınların özgürleşmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm arayışlarının sürekli bir şekilde yenilenmesini zorunlu kılmaktadır.

1.2. Geleneksel Pedagoji ve Feminist Pedagoji Kavramı

Pedagoji terimi, kökenini Yunanca “*Paidagoge*” kelimesinden alır ve iki ayrı sözcüğün birleşiminden oluşur: “*paid*” (çocuk) ve “*ago*” (rehberlik etmek). Bu bağlamda pedagoji, “*çocuğun eğitimi ve rehberliği*” anlamına gelen bir kavramdır.

Eğitimi farklı coğrafyaların birikimlerinden yola çıkarak tarihsel bir perspektifle incelediğimizde, insanlık tarihi kadar eski ve köklü bir gelenekle karşılaşırız. Bu gelenek, toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik birikimlerinin bir yansıması olarak nesilden nesile aktarılmıştır. İnsan kimliğine, onun nasıl bir varlık olduğuna ve olması gerektiğine dair tarih boyunca ortaya atılan varsayımlar, yanılsamalar ve ideolojik yaklaşımlar, eğitimin içeriğini ve amacını belirlemede etkili olmuştur. Eğitim, yalnızca bireyin gelişimiyle sınırlı kalmayıp, toplumsal dönüşüm ve değişimin de en temel araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çok boyutlu ve kapsamlı bir olgu olan eğitim, sınırları kesin bir şekilde tanımlanması zor bir kavramdır. Bununla birlikte, genel anlamıyla eğitim, bireyin potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı, onu geliştirip yönlendirmeyi ve aynı zamanda topluma entegre olmasını sağlamayı hedefleyen bir süreç olarak tanımlanabilir.

Eğitimin temel amacı, bireyde kalıcı davranış değişiklikleri meydana getirmek ve bu değişimlerin toplumsal yapıya olumlu katkılar sunmasını sağlamaktır. Bu süreç, bireyin kendi deneyimleriyle şekilleniyor gibi görünse de büyük ölçüde eğitim politikalarını belirleyen otoritelerin, ideolojilerin ve toplumsal beklentilerin etkisi altında gerçekleşir. Eğitim, yalnızca bireyin gelişimini destekleyen bir araç değil, aynı zamanda toplumları dönüştüren, değerleri yeniden tanımlayan ve geleceği şekillendiren stratejik bir güç olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda, eğitim sistemleri,

bireysel yeteneklerin geliştirilmesi kadar, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında da kritik bir rol üstlenir. Eğitim, bireysel özgürlükleri ve toplumsal sorumlulukları dengeleyen hem bireyi hem de toplumu ileriye taşıyan bir süreçtir.

Eğitim hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dönüşüm yaratma potansiyeline sahip en güçlü araçlardan biridir. Tarih boyunca, toplumların kültürel, politik ve ideolojik yapılarıyla sürekli bir etkileşim içinde olan eğitim, her dönemin toplumsal dinamiklerine göre farklı işlevler üstlenmiştir. Bu etkileşim, kimi zaman eğitimin yenilikçi ve ilerici bir değişim aracı olarak kullanılmasını sağlarken, kimi zaman da otoriter rejimlerin ve baskıcı sistemlerin ideolojik çıkarlarına hizmet etmesine zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, eğitimin bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirme ve toplumsal adaletin sağlanmasındaki rolü göz ardı edilemez. Her koşulda, eğitim, toplumsal değişim ve gelişimin temelini oluşturan, çağlar boyunca vazgeçilmezliğini koruyan bir olgu olmaya devam etmiştir. Bu nedenle, eğitimin etkileri yalnızca bireyin yaşamında değil, aynı zamanda toplumların geleceğini şekillendiren stratejik bir güç olarak değerlendirilmelidir.

Feminist yazar *Gloria Jean Watkins*, isminden ziyade çalışmalarının ön planda olmasını tercih etmiş ve bu amaçla büyük harf kullanmaktan kaçınarak *bell hooks* ismini benimsemiştir. Feminist pedagojiyi özgürleşme odaklı bir yaklaşım olarak ele aldığı kitabında şu soruyu dile getirir:

Gündelik yaşamın acil sorunlarına çözüm arayışında (örneğin okuryazarlık, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, kadın sağlığı ve üreme hakları, cinsel özgürlük gibi) kritik bir kuramsal süreç ortaya çıkmaktadır. Ancak, pek çok feminist metin bulunmasına rağmen, feminist pratiğin hayatımızı nasıl dönüştürebileceği üzerine kadınlara, erkeklerle ve çocuklarla yapılan tartışmaların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bireylerin feminist düşüncüyü ve pratiği günlük yaşamlarına nasıl dahil edebileceklerini gösteren somut bir feminist kuramın yokluğu, önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Örneğin, cinsiyetçi ailelerde yaşayan kadınların feminist dönüşüm süreçlerine nasıl katkı sağlanabileceği sorusu hala yanıt beklemektedir (2021, s. 71-2).

bell hooks'a göre, feminist teori, kadınların deneyimlerinin teorik bir çerçeveye dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve *bell hooks* feminizme ait düşüncelerin toplumla ilgili alanlarda görünür olmamasını eleştirmektedir. Feminizm ve toplum arasındaki mesafeyi ortadan kaldıracak pedagojik bir yaklaşımın kapsamlı olması gerektiği ifade edilmektedir. Feminist pedagojinin, okul ve sınıf ortamı

sınırlarının ötesine geçerek, bireylerin feminizme dair düşüncelerle karşılaşmalarına fırsat sunacak alanlar yaratması gerektiği vurgulanmaktadır.

Feminist pedagoji, eleştirel pedagojiyle bağlantılı ve feminist teoriye dayanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, tarihsel ve mevcut güç dinamiklerini, toplumsal ilişkileri, farklı kimlikleri ve bunların kesişim noktalarını ele alır. Feminist pedagoji, bilimi, eğitimi, bilgiyi ve yerleşik düşünce kalıplarını sorgulayarak toplumsal etkileşim, öğrenme, sorgulama ve öz değerlendirme süreçlerini içeren eleştirel bir farkındalık yaratmayı amaçlar. Feminist pedagoji, eğitimi yalnızca bilgi aktarımı değil, katılımcıların aktif bir şekilde dahil olduğu, öğretmen-öğrenci hiyerarşisinin azaltıldığı ve katı kurallardan arındırılmış karşılıklı öğrenme ve etkileşim süreci olarak değerlendirir.

“Öğrenme, bireyin başkalarının davranışlarını gözlemleyerek bu davranışları içselleştirmesi yoluyla gerçekleşir” (Bandura ,1971:5). Gözlem yaparak öğrenmede, çevredeki kişilerin davranışları model alınarak öğrenme süreci gerçekleşmektedir. Feminist pedagoji ise öğrenmenin yalnızca bilişsel ve sosyal bilişsel boyutlarını değil, duygusal boyutunu da önemser ve bireylerin duygusal deneyimlerini eğitim sürecine dahil eder.

Feminist pedagoji, öğrencilerde farkındalık oluşturmaının ötesine geçerek, bu farkındalığı toplumsal dönüşüm için harekete geçirme imkânı sağlar. Eşit katılım ilkesini temel alan bu yaklaşım, farklı ırk, kültür, sosyal ve ekonomik geçmişlere sahip bireylerin kendilerini ifade etmelerini destekler. Aynı zamanda geleneksel bilgi ve normları sorgulayarak, çeşitli toplumsal grupların yaşam deneyimlerinden öğrenmeyi teşvik eder ve bu şekilde yeni öğrenme bakış açıları kazandırır.

Feminist pedagoji, kadınların özgür bir ortamda bilgi arayışını ve bu bilgiye ulaşma yöntemlerini tanımlayan bir rehber olarak kabul edilir. Eğitimin genel çerçevesindeki tanımına odaklanmak yerine, genellikle mevcut eksiklikleri ve bu eksikliklere yönelik pedagojik çözüm önerilerini ele alır. Feminist pedagoji, öğretmen ve öğrenciyi nesne olarak değil, özneler olarak kabul eder ve her ikisinin de aktif katılımıyla özgürleştirici bir eğitim ortamı yaratmayı amaçlayan bir vizyona sahiptir.

Zihinsel kimliğin etkin bir şekilde kullanıldığı feminist pedagoji, öğretim ve öğrenmenin iç içe geçtiği bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, cinsiyet, sınıf ayrımcılığı, sosyal ayrımcılık ve diğer toplumsal farklılaşma unsurlarının ötesinde, iş birliği içinde

bilgi üretmeyi amaçlayan bireylerle ilişkilidir. Ayrıca, toplumu, geleneksel kurumları ve toplumsal değişim hareketlerini de kapsar. Feminist pedagoğlara göre, bilgi toplumsal olarak üretilen bir olgu olarak kabul edilir ve bu bağlamda feminist pedagoğlar, karşılıklı etkileşim, iş birliği ve müzakereye dayalı bir yaklaşımı benimser.

Feminist pedagoji, öğrencilerin öğretmenlik rolünü üstlendiği ve öğretmenlerin de öğrenci olarak kabul edildiği bir sınıf modeli önerir, böylece sınıftaki güç eşit bir şekilde paylaşılır. Bu yaklaşımda, öğrenme süreci sosyal adalet, etik değerler ve değerler eğitimiyle bütünleştirilir ve öğrenme ortamında güç ile bilgi arasındaki ilişki vurgulanır. Bilgi, bireyler tarafından değil, toplumsal iş birliği ve ortak çaba ile üretilir.

“Bilgi, bireysel bir üretim olarak değerlendirildiğinde, bu durum, bilgili olduklarını düşünen kişilerin aslında bilgiye sahip olmayanlara bilgi sunan bir 'hediye' verdikleri görüşünü ortaya çıkarmaktadır” (Freire, s.72).

Geleneksel pedagojide öğretmen, bilgiyi aktaran ve öğrenciler ise pasif alıcılar olarak konumlandırılan otoriter bir ilişki söz konusudur. Öğretmen, sınıftaki tek otorite figürü olarak kabul edilir ve eğitim süreci çoğunlukla ezberci bir yaklaşımla şekillenir. Öğrenciler kendi düşünce süreçlerini geliştirme, fikirlerini ifade etme ve yaratıcı çözümler üretme fırsatından mahrum kalır. Ayrıca, geleneksel pedagojinin hiyerarşik yapısı, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi sorunları pekiştirebilir ve bireylerin farklılıklarını göz ardı edebilir. Bu durum, eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesini engeller.

Feminist pedagoji, geleneksel pedagojinin sınırlamalarını aşmayı hedefler. Eğitimi daha katılımcı, demokratik ve eşitlikçi bir süreç haline getirmeyi amaçlar. Feminist pedagojinin temel ilkelerinden biri, öğrencilerin bilgi üretiminde aktif bir rol oynamasıdır. Öğretmen, yalnızca bilgiyi aktaran bir figür olmanın ötesine geçerek, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde bir rehber olarak onlara destek sunar. Feminist pedagojide, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf gibi faktörler dikkate alınarak, her öğrencinin özgün geçmişi ve deneyimlerinden hareketle eğitim süreci şekillendirilir. Öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini geliştirme, toplumsal eşitsizlikleri sorgulama ve kendi kimliklerini keşfetme fırsatları sunar. Böylece feminist pedagoji, geleneksel pedagojinin sınırlayıcı ve hiyerarşik yapısına karşı daha esnek, eşitlikçi ve özgürleştirici bir alternatif önerir.

1.2.1. Feminist Pedagoji ve Eğitime Yeni Bir Bakış Açısı: Pedagojide Feminizm Etkisi

Bireyler toplumdaki doğal ve yerleşik olan insanlara yönelik doğumlarından itibaren başlayan cinsiyet ayrımcılığı hakkında çoğu zaman farkında değildir. Özellikle ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde başlayıp geliştirilen feminist pedagoji uygulamaları, üniversite düzeyinde kadın ve azınlık haklarıyla ilgili konuları içeren seçmeli dersler sunmuş ve bu derslerin işlenişine yönelik çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar, öğretme ve öğrenme stratejilerini, öğretmenin öğrencilere yaklaşımını, sınıf içi hiyerarşinin azaltılmasını, eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını, öğrencilerin deneyimleri, duyguları ve düşüncelerini içermektedir.

“Konuşma sırasında dinleyicilerden daha yüksek bir konumda ve göz hizasından daha yukarıda durmak, özellikle kalabalık toplantılarda görünürlük sağlamak dışında, otorite ve güç simgesi olarak değerlendirilebilir” (Pease; 1999). Feminist pedagojide, eğitimde otoriteye yer verilmemesi amaçlanır. Bu nedenle, öğretmenin sınıf ortamında güç ve kontrolün kendisinde olduğu izlenimini vermemesi için öğrenciler ve öğretmen genellikle daire şeklinde düzenlenmiş sıralarda otururlar. Bu oturma düzeni, dışarıdan bakıldığında kimin otoriteye sahip olduğu düşüncesinin oluşmasını önlemeyi hedefler.

“Öğrencilerin eşit değerde görüldüğünü ifade etmek, onların özgüven sahibi, çevresine saygılı, sevgi temelli ve önyargılardan uzak bireyler olarak gelişimlerini destekleyecektir” (Middleton; 1993). Feminist pedagojinin önemli bir diğer amacı da, sadece cinsiyete dayalı ayrımcılığı değil, aynı zamanda din, dil, ırk, engellilik gibi farklılıkları da kapsayarak sınıfta eşitliği sağlamaktır.

Feminist pedagojide, insanların duygularını ve deneyimlerini özgürce ifade edebilmeleri teşvik edilerek, toplumda saygı gören ve özgüven kazanan bireylerin düşüncelerini rahatça dile getirmesi amaçlanmıştır.

Ders sürecinde, öğrencilerden yalnızca öğrenilen konuya ilişkin düşüncelerini değil, aynı zamanda bu konunun kendilerinde uyandırdığı duyguları da ifade etmeleri beklenmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerde başkalarının farklı duygusal deneyimlere sahip olabileceğine ilişkin bir farkındalık geliştirmeyi amaçlamaktadır (Middleton; 1993).

Farklılıkların insanları birbirinden uzaklaştırmak yerine, karşıdakilerin duygularına saygı duymayı öğretmeyi amaçlayan bir yaklaşımı benimsemektedir. Bireylerin

dışlanmadığı ve düşüncelerini, deneyimlerini özgürce paylaşabilecekleri bir öğrenme ortamı, herkesin sesini duyurmasını ve sessizliğin sona ermesini sağlayacaktır.

Feminist pedagoji öğrencilerin kendi kimliklerini keşfetmelerine ve toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamalarına olanak tanıyan bir öğrenme ortamı yaratmaktadır. Bu yaklaşım, eğitim sürecinde yalnızca bilgi aktarımını değil, aynı zamanda öğrencilerin kendi deneyimlerini ve kimliklerini ifade etmelerini teşvik eder. Öğrenciler, toplumda kendilerine dayatılan cinsiyet rollerini sorgulayarak, bu rollerin bireylerin potansiyelini sınırlayan unsurlar olup olmadığını değerlendirme fırsatı bulurlar. Feminist pedagojinin hedeflerinden biri, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda özgür düşünme ve eleştirel bakış açıları geliştirmelerini desteklemektir. Bu süreç, bireylerin toplumsal cinsiyetle ilgili normlara karşı duyarlı olmalarını ve bu normları sorgulamayı bir alışkanlık haline getirmelerini sağlar.

Feminist pedagojinin sınıf içindeki eşitlikçi yaklaşımı, öğrenciler arasındaki güç dinamiklerini dönüştürmeye de katkıda bulunabilir. Sınıfta herkesin sesi eşit şekilde duyulmaya çalışılarak, öğrenciler kendilerini daha değerli ve katılımcı hissederler. Feminist pedagojide, her bireyin deneyimi ve bakış açısı değerli kabul edilir, bu da sınıf içindeki etkileşimleri daha derin ve anlamlı kılar. Bu pedagojik yaklaşım, öğrencilerin yalnızca kendi perspektiflerine değil, başkalarının deneyimlerine de saygı göstermelerini öğretir. Böylece sınıf ortamı, tüm öğrencilerin eşit fırsatlar içinde kendi potansiyellerini keşfedebileceği, kendilerini ifade edebileceği ve özgürce öğrenebileceği bir alan haline gelir.

1.2.2. Feminist Pedagojinin Amaçları ve İlkeleri

Feminist pedagoji diğer eleştirel pedagoji türleri gibi, öğrenenlerin özgürlük bilinçlerini artırmayı, otoriter eğilimleri açıklamayı ve yapıcı bir şekilde harekete geçme becerileri kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlar. Özgür bir ortamdaki bilgi arayışı ve bilgiye erişme çabası feminist pedagojiyi eleştirel pedagojiyle birleştirir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının, sınıf ve sosyal ayrımcılığın ve diğer toplumsal çatışma dinamiklerinin üstesinden gelmek için iş birliği ön plandadır. Özgür bir öğrenme ortamında, bireyler hem kendi hem de diğerlerinin öğrenmelerini önemser,

farklılıklara saygı duyarak toplumsal olarak bilgi üreten bütünsel bir sistem oluştururlar.

Eleştirel pedagoji, bilginin sabit ve mutlak olmadığını, aksine öğreten ve öğrenen arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşimle şekillenen dinamik bir bilgi alışverişi süreci olarak görür. Feminist pedagojide ise, öğrenci ve öğretmenin öğrenme sürecinde tüm kimliklerinin ve rollerinin birleştirildiği bir yaklaşım teşvik edilir.

Feminist pedagojide öğrencilere bireysel ve toplumsal amaçları ve hedefleri hakkında düşünceleri için fırsat sunulur ve bu yaklaşımla öğrencilerin becerileri geliştirilerek öğretmenlerden bağımsız olarak öğrenme yeteneklerinin artması hedeflenir. Feminist pedagoji, herkesin süreçten eşit faydalanmasını sağlar ve bireylerin öğrenme sürecine katılımını teşvik eder. Öğrenme ortamında yetenekler ve beceriler üst düzeyde kullanılıp geliştirilir. Bu tür bir öğrenme ortamında, süreç öğrenenin deneyimlerine dayanır. Deneyimler çeşitli bakış açılarıyla değerlendirilir, farklı veya yeni gözlemler ve deneyimlerle ilişkilendirilerek farklı düşünme biçimleri geliştirilir.

Fikirler değişebilir veya yeni öğrenmelerle bütünleşebilir, bu bağlamda önemli olan öğrenmenin deneyimlere dayanmasıdır. Öğrenenin süreçte bağımsızlığı arttıkça, öğretmenin ve öğrenenin ortak ya da ayrı hedefleri başarmaları ve amaçlarına ulaşmaları mümkün olur. Feminist pedagoji; müzakere, analiz etme, değerlendirme ve sonuçlandırma becerilerini geliştirmeyi ders gelişimine etki edebilecek unsur olarak kabul eder, bireylerin özsayıgılarını güçlendirir ve geliştirir. Ders içeriğinin gerektirdiği yoğun zihinsel aktivitenin karmaşıklığına ilişkin anlayışının ötesinde bireylere, öğrenme hedeflerini ve sonuçlarını etkin bir şekilde değerlendirip genişletmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır.

Feminist pedagoji önerdiği yeni bir yol olarak özgür bir ortamda birlikte uyum ve barış içinde var olmayı teşvik eder. Öğrencilere, sınıf içi deneyimleri gerçek dünya ile kişisel deneyim ve siyasi boyutları içeren teorik bilgi ve pratik uygulama arasında köprü kurmalarında yardımcı olmak için bilgi, deneyim ve eylem arasındaki ilişkiyi anlamayı hedefler. Feminist pedagoji duygusal deneyimi ve tecrübeyi bilgi olarak ele alıp değerlendirir ve bu şekilde geleneksel eğitim anlayışı ve yaklaşımlarından farklı bir görüşü yansıtır. Ayrıca, feminist pedagoji öğrenme sürecinde öğrenci ve öğretmenin bütünsel kimliğini vurgular. Feminist pedagoji,

akademik bilginin yanı sıra duygusal deneyimleri ve kişisel görüşleri de kapsayarak öğrenmeyi daha geniş bir perspektiften ele alır.

Feminist pedagoji, bireyin çoklu kimlik özelliklerini tanıyan, toplumsal ve bireysel dönüşümü hedefleyen ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım sunan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem; çoklu baskı ve ayrımcılık süreçlerini tartışmaya açmayı, bu süreçleri görünür kılmayı, öğrenenler ile öğretmenlerin otoriter eğilimlere ilişkin farkındalık kazanmalarını sağlamayı, öğrenmenin duygusal boyutuna dikkat çekmeyi, alternatif çözüm yolları geliştirme ve uygulama becerileri kazandırmayı ve özgürlük bilincinin güçlenmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır (Akkent, 2019)

Feminist pedagoji, yalnızca bir eğitim yaklaşımı olmanın ötesinde, bireysel ve toplumsal dönüşümü hedefleyen, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin kimlik özelliklerini ve ayrımcılık süreçlerini eleştirel bir şekilde değerlendirirken, öğrenmenin duygusal boyutuna da vurgu yapmaktadır. Alternatif eğitim yöntemleri geliştirerek bireyleri eleştirel düşünmeye teşvik etmeyi ve özgürlük bilincini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Eleştirel pedagojinin kapsamı genişletilerek, toplumsal cinsiyetin sadece öğretilen içerikle sınırlı olmadığı, aynı zamanda öğrenme sürecinin nasıl gerçekleştiğiyle de ilgili olduğu vurgulanır. Feminist bir sınıf ortamı, yaratıcı enerjiyi teşvik etmeyi ve entelektüel keşif duygusunu paylaşmayı amaçlar. Bu yaklaşım, yaşamın, çelişkilerin ve paradoksların çok boyutlu doğasını keşfetmeyi teşvik eder ve görünüşte basit olan şeylerin içsel karmaşıklıklarını anlamayı sağlar. Katılımcılar arasında farklı unsurları anlama ve bu farklılıkları azaltma yolları üzerinde köprüler kurar.

Feminist pedagojinin uygulandığı bir sınıfta öğrenciler, başkalarına saygı duyma ve iş birliği içinde çalışma yeteneklerini ve eleştirel düşünme becerilerini birleştirirler. *“Feminist pedagoji, öğrencilerin ve öğretmenlerin bireysel bütünlüklerini ve başkalarıyla kurdukları ilişkileri geliştirecek yeni düşünme biçimlerini öğrenmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır”* (Minnich, Rutenberg). Eleştirel düşünme, bir analizden ziyade bireylerin günlük deneyimlerinden beslenen bir düşünsel süreçtir ve farklı görüşleri çürütmek veya bir görüşün geçerliliğini ortadan kaldırmak yerine, çeşitli deneyimleri keşfetmeyi ve yorumlamayı hedefler, bunları diyaloglarla sorgular.

Feminist pedagojide, bireysel çabalarımız ve güçlendirme ile topluluk ve liderlik kavramlarının birleşimi, dönüşümü teşvik eden ve yönlendiren adımların doğmasına yol açar. Feminist pedagojide güçlendirme kavramı, iktidar kavramını, egemenlik anlayışı yerine yetenek ve potansiyelin bir ifadesi olarak ortaya koyar. Güçlendirme kavramının amacı, bireylerin potansiyel öğrenme güçlerini artırmak ve bazı bireylerin öğrenme süreçlerini kısıtlamamak veya engellememektir. Güç kavramı, bireysel öğrenmeyi ve iş birliği içinde öğrenmeyi teşvik eder, böylece güçlenen birey hem kendini gerçekleştirir hem de eğitimi talep eder. Güçlenmek, bireyin insanca bir toplumsal düzen oluşturma yönünde harekete geçme becerilerinin farkında olması anlamına gelmektedir. Bu süreç, anlamlı bir öğrenmeyi gerçekleştirmeyi ve diğerleriyle karşılıklı olarak üretken ilişkiler kurmayı içerir.

Feminist pedagojinin temel ilkelerinden biri olan “*katılımcı pedagoji*” yaklaşımının benimsenmesi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim sisteminin cinsiyetçi kalıpları yeniden üretmesini engellemek amacıyla politika yapıcılar, akademisyenler ve eğitimciler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi gereklidir. Bu doğrultuda, eğitim materyallerinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yeniden incelenmesi, öğretmenlere yönelik toplumsal cinsiyet farkındalığını artırmaya yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve kız çocuklarının eğitime devamlılığını teşvik eden sosyal ve ekonomik politikaların hayata geçirilmesi, eğitimde toplumsal cinsiyet rollerinin olumsuz etkilerini azaltmada belirleyici bir rol oynayacaktır.

Topluluk kavramına bakıldığında, geleneksel sınıf ortamının cinsiyetlendirilmiş doğasının yeniden yapılandırılması gerektiği görülmektedir. *Carol Gilligan*'ın ahlaki gelişim üzerine yaptığı çalışma, topluluğun yeniden tanımlanmasına yönelik kapsamlı bir değerlendirme sunar ve erkekler ile kadınların ahlaki gelişimlerdeki farklılıkları vurgular. İnsanlar arasındaki ilişkiler, sadece iletişimden öte anlamlar taşır. Kadınlar ilişki kurmayı tercih eder ve kurulan ilişkileri sürdürmeye çalışırken, erkekler için özerklik önemlidir. Mevcut pedagojide, hak arayışı anlayışı baskın bir şekilde görülmektedir. Öğrenciler genellikle süreçte az sorumluluk alır ve dersin kuralları çerçevesinde katılırlar. Ders sürecinde bireylerin haklarına saygı duyulurken, sevgi ve ilgi yeterince vurgulanmaz. Öğrenme sürecinin saygı ve sevgi kavramlarıyla birlikte gelişmesi daha mümkündür.

Liderlik kavramına bakıldığında, feminist pedagoji öğrenme sürecinde liderlik kavramına odaklanır. Öğrenciler planlama ve tartışma becerilerini öğrenir ve bu yeteneklerini geliştirirler. Ayrıca, farklı liderlik kavramları hakkında bilgi edinir ve çeşitli liderlik rollerini üstlenirler. Öğrenciler, değerlendirme ve problem çözme becerilerini geliştirirken liderlik becerileriyle birlikte bu süreci daha etkili hale getirirler. Bireyler, kendi eylemlerinden bağlam içinde sorumlu olmanın yanı sıra, topluluk içinde birbirlerine karşı da sorumluluk üstlenirler. Feminist pedagoji, herhangi bir tekniği veya yaklaşımı otomatik olarak dışlamaz ve eğitim amaçları ile özel teknikler arasındaki ilişkiye dikkat çeker.

Feminist pedagojinin bir diğer önemli hedefi, öğrencilere toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve diğer kimlikler arasındaki ilişkileri sorgulama imkânı tanıyarak, bu dinamiklerin öğrenme süreçlerini nasıl şekillendirdiğini anlamalarına yardımcı olmaktır. Öğrenciler, toplumsal yapıları yalnızca eleştirel bir bakış açısıyla incelemekle kalmaz, aynı zamanda bu yapıları dönüştürme bilinciyle eyleme geçme güdüsüne de sahip olurlar. Bu bağlamda feminist pedagoji, öğretme ve öğrenme süreçlerinde öğrencilerin kimliklerini ve deneyimlerini merkez alır. Feminist pedagojinin sunduğu ortam, toplumsal eşitsizliklere karşı duyarlı, yaratıcı ve eleştirel bir öğrenme topluluğu oluşturmayı amaçlar.

1.2.3. Feminist Pedagojinin Yöntem ve Yaklaşımları

Feminist pedagoji yaklaşımına göre, eğitimciler kendilerini öğrencilerin değil, öğrenme topluluğunun bir parçası olarak konumlandırır ve bu şekilde hareket ederler. Bilginin öğrenciler ve öğretmenler tarafından birlikte yapılandırıldığı, etkileşim içinde birbirlerinden öğrenmenin gerçekleştiği süreç, ideal öğrenme olarak kabul edilir. Öğrencilerin sınıftaki konumlarını, tarihsel olarak toplumsal güç dinamiklerine dayalı bir alan olarak değerlendirmelerinin teşvik edilmesi, feminist pedagojinin önemli özelliklerinden biridir.

Öğrencilerin sınıftaki pozisyonlarını, tarihsel ve toplumsal güç ilişkileri çerçevesinde değerlendirmeleri teşvik edilerek, sınıf içindeki dinamiklerin ve toplumsal eşitsizliklerin farkına varılmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde toplumsal yapıları ve bu yapılarla bağlantılı olan güç ilişkilerini sorgulamaları gerektiğini vurgular.

Başka bir deyişle, feminist pedagojide öğrencilerin sadece bilgiyi almakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapıların etkisi altındaki rollerini anlamaları ve sorgulamaları beklenir. Yaklaşım, öğrencilerin bilginin sahipleri olarak kendilerini görmelerini, örtülü otoritelerini fark etmelerini ve sorgulamayı teşvik eder. Ayrıca, sosyal yapıların ve toplumsal güç ilişkilerinin altında yatan belirli normların ve otoritelerin görünür hale getirilmesi amaçlanır.

Feminist pedagoji, bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini ve toplumsal yapıları sorgulamalarını sağlayacak bir farkındalık kazanmalarını hedeflemektedir. Bu yaklaşım, bilgiyi alışılmış bir şekilde aktarmaktan ziyade, öğrencilerin kendi deneyimlerini öğrenme süreciyle bütünleştirip harmanlayarak daha anlamlı bir öğrenme deneyimi yaşamalarını teşvik eder. Öğrencilerin öğrenme sürecine aktif şekilde katılımını esas alan feminist pedagoji, sınıf içinde iş birliği ve ortak öğrenme süreçlerini önceliklendirir. Aynı zamanda, bireylerin birbirlerinden öğrenmelerini destekleyen akran öğrenme sürecini daha demokratik bir zemine oturtmayı amaçlar. Öğrencilerin yalnızca bilgi alan pasif bireyler olmasının ötesine geçerek, bilgi üreten aktif katılımcılar olarak yer aldıkları bir öğrenme topluluğu inşa etmeyi hedefler.

1.2.4. Feminist Pedagojinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katkısı

Toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan feminist pedagoji, toplumdaki tüm bireyleri sürece dahil ederek eşitlikçi bir eğitim ortamı oluşturmayı amaçlar. Geleneksel sınıf hiyerarşisini sorgulayan bu yaklaşım, tüm öğrencilerin eşit haklara ve koşullara sahip olduğu bir öğrenme atmosferi yaratır. Bu sayede, özellikle kadınların eğitimde daha görünür ve aktif bir rol üstlenmelerine olanak tanır. Eğitim sürecinde bireyler, kadın ve erkeklere dayatılan toplumsal cinsiyet rollerini eleştirel bir bakış açısıyla incelemeye teşvik edilir. Toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayan öğrencilerin toplumsal normları sorgulamaları ve bu normların eşitsizliğe nasıl zemin hazırladığını fark etmeleri için bir fırsat sunar.

Feminist pedagoji, kadınların eğitim süreçlerine aktif katılımını destekleyerek toplumda güçlü bir yer edinmelerine katkı sağlar. Kadınların kendi deneyimlerini, seslerini ve bilgilerini merkeze alan bu yaklaşım, onların özgüven kazanmalarını ve kamusal alanda daha etkin bir rol üstlenmelerini teşvik eder.

Feminist pedagoji, kapsayıcılığı ve çeşitliliği esas alarak yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizliğine değil, aynı zamanda din, dil, ırk ve engellilik gibi farklılıklara da odaklanır ve böylece daha kapsamlı bir eğitim modeli sunar. Bu yaklaşım, bireylerin farklılıkları bir tehdit ya da engel olarak değil, birer zenginlik olarak görmelerini sağlar. Feminist pedagoji, bireylerin eşitlik fikrini içselleştirmelerinin yanı sıra, bu eşitliği toplumsal düzeyde uygulamaya koymaları için harekete geçmelerini hedefler. Bu yaklaşım, bireylerin hem eğitim süreçlerinde hem de yaşamın diğer alanlarında adalet ve eşitlik için aktif bir şekilde mücadele etmelerine olanak tanır.

Feminist pedagojinin, öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenle diyalog kurarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konular üzerinde tartışmalar yapmalarını sağlayan yöntem ve ilkeleri, öğrencilere eleştirel düşünme ve farkındalık kazandırır. Bununla birlikte öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şekillendiren ve sürdüren yapısal dinamikleri sorgulama ve bu eşitsizlikleri dönüştürme yeteneği kazandırılır. Bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçli ve duyarlı bireyler olarak yetiştirmelerine katkı sağlanır.

Feminist pedagojinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dönüştürme amacı, eğitimin yalnızca bireyler üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapılar üzerinde de etkili olmasını mümkün kılar. Bu yaklaşım, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökenlerini anlamalarına ve bu eşitsizliği sürdüren yapısal engelleri tanıyıp fark etmelerine yardımcı olur. Feminist pedagojinin sağladığı eleştirel bakış açısı, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda pratikte de savunmalarını teşvik eder. Bu süreç, feminist pedagoji aracılığıyla toplumda daha eşitlikçi bir sosyal yapı oluşturulmasına katkı sağlar ve öğrencilerin bireysel ve toplumsal düzeyde eşitlik mücadelesine aktif olarak katılmalarını destekler.

Feminist pedagojide, öğrenciler kendi kimliklerini ve deneyimlerini sorgulayarak toplumsal cinsiyetle ilgili normlara karşı daha dirençli bir tutum geliştirme fırsatı bulurlar. Eğitim sürecinde, öğrenciler toplumsal cinsiyet kimliklerinin nasıl şekillendiğini ve bu kimliklerin sınırlayıcı toplumsal normlarla nasıl ilişkili olduğunu keşfederler. Bu süreç, öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha bilinçli, duyarlı ve empatik bir bakış açısı kazandırır. Feminist pedagojinin sunduğu bu imkanlar, bireylerin sadece kendi yaşamlarında değil, aynı

zamanda toplumda daha geniş kapsamlı bir eşitlikçi değişim yaratmalarına katkı sağlar.

Feminist pedagoji, bireyleri toplumsal rollerin sınırlandırıcı etkilerinden bağımsız olarak kabul eden ve geleneksel cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmayı hedefleyen bir eğitim anlayışına dayanmaktadır. Feminist pedagojinin kullandığı eğitimin temel amacı, tüm bireylerin öğrenme süreçlerinde eşit koşullara erişimini sağlamak ve bilgiye ulaşmada cinsiyet temelli ayrımcılıkları ortadan kaldırmaktır. Öğrenme ortamlarında toplumsal cinsiyetin belirleyici bir unsur olduğu düşünüldüğünde, bilginin nasıl aktarıldığı, aktarılan bilginin içeriğinden daha büyük bir önem taşımaktadır.

Feminist pedagoji, bireylerin farklılıklarını tanıyan, farklılığı kabul eden ve öğrenme süreçlerini bireylerin refahını merkeze alarak yapılandıran kapsayıcı bir eğitim anlayışını savunmaktadır. Geleneksel eğitim modellerine kıyasla daha eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaklaşımın benimsenmesi zaman alsa da bu pedagojik yaklaşımın temel bileşenleri arasında öğrenme sürecinin dinamik, gözlemlenebilir ve katılımcı bir yapıda olması yer almaktadır. Özellikle, geri bildirimin öğrenme sürecinde merkezi bir rol üstlenmesi ve bireylerin aktif katılımının teşvik edilmesi, feminist pedagojinin temel ilkeleri arasında bulunmaktadır. Bireylerin öğrenme süreçlerinde söz sahibi olması ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi, feminist pedagojinin toplumsal yapıda dönüşüm yaratma potansiyelini güçlendiren unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Eşitlikçi bir öğrenme ortamında, bireyler otoritenin baskısı olmaksızın eleştirel düşüncelerini özgürce ifade edebilmekte, karşılıklı saygı çerçevesinde tartışarak geri bildirim mekanizmalarıyla öğrenme süreçlerini derinleştirebilmektedir. Bireyin kendini ifade etme sürecinde teşvik edilmesini temel alan bu yaklaşım, onların düşüncelerini daha güçlü bir şekilde dile getirmelerine olanak tanımakta ve böylece toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ötesine geçme fırsatı sunmaktadır. Kendi varlığına ve başkalarının varlığına duyulan saygıyı merkeze alan bu pedagojik yaklaşım, yalnızca dışa dönük bireyleri değil, aynı zamanda içe dönük bireyleri de sürece aktif olarak dahil etmeyi amaçlayan kapsayıcı bir öğrenme deneyimi sunmaktadır.

1.2.4.1. Eğitimin Kadınların Toplumsal Rollerini Dönüştürme Sürecindeki Rolü

Geleneksel toplumsal roller nedeniyle eğitim olanaklarına erişim sağlayamayan ve bu imkândan yeterince yararlanamayan kadınların toplumsal rolleri büyük ölçüde ev içi sorumluluklarla sınırlandırılmıştır. Ev içi işlerin yükü kadınların omuzlarına yüklenmiş olup, zamanlarının büyük bir kısmı, toplumsal normlar tarafından kendilerine atfedilen görevleri yerine getirmekle geçmektedir.

TÜİK'in 2023 verilerine göre, Türkiye'de 6 yaş ve üzeri nüfusta okuryazarlık oranı %97,6'dır. Bu oran, 2008 yılında %91,8 olarak kaydedilmiştir. 2008–2023 yılları arasında kadınlarda okuryazarlık oranı %86,9'dan %96,0'a, erkeklerde ise %96,7'den %99,2'ye yükselmiştir (TÜİK,2023).

Eğitim sürecine dahil olamayan kadınlar arasında okuryazarlık oranı, erkeklere kıyasla daha düşük seviyelerde seyretmekte olup, bu durum kadınların toplumsal hayata katılımını kısıtlamakta ve onların ekonomik ve sosyal alandaki fırsatlardan mahrum kalmalarına neden olmaktadır.

Eğitim, toplumsal cinsiyet normlarının ve kadınların geleneksel rollerinin dönüştürülmesinde güçlü bir araç olarak işlev görmektedir. Kadınların toplumsal rollerinin genellikle ev içindeki sorumluluklarla sınırlı kalması, toplumların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren yapılarından biridir. Bu yapıların değiştirilmesi, eğitim yoluyla mümkün olabilir. Eğitim, kadınların kendilerini keşfetmeleri, potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaları ve geleneksel ev içi rollerin ötesine geçebilmeleri için fırsatlar sunar. Bu süreç, kadınların toplumsal hayatta daha etkin bir şekilde yer almasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal karar alma mekanizmalarındaki temsillerini güçlendirebilir. Kadınların toplumdaki yerini eğitim yoluyla güçlendirilmesi, yalnızca bireysel gelişimlerini değil, aynı zamanda toplumsal yapının daha eşitlikçi bir biçimde şekillenmesini de destekler. Eğitim, toplumsal değişimi tetikleyen, cinsiyet eşitliğine yönelik önemli bir güç olarak kabul edilebilir

Eğitim hayatına dahil olan ve herhangi bir engelle karşılaşmayan kadınlar, geleneksel toplumsal rollerini dönüştürerek bireysel güçlenmelerini sağlamak ve aynı zamanda toplumsal değişime de öncülük etmektedir. Eğitim, kadınların kendilerini ifade etmelerine, haklarını savunmalarına ve bağımsız kararlar

alabilmelerine olanak tanırken, bireysel seslerini daha güçlü bir şekilde duyurmalarına da katkı sunmaktadır. Ayrıca, eğitilmiş bireyler, eleştirel düşünme becerileri sayesinde toplumsal olarak kabul gören normları sorgulayarak kendilerine dayatılan kalıplara karşı daha bilinçli ve kararlı bir tutum sergileyebilmektedir.

Eğitimin bireylere sunduğu fırsatlar doğrultusunda mesleki beceriler kazanan veya akademik yeterlilik edinen kadınlar, iş gücüne katılarak ekonomik bağımsızlıklarını sağlamaktadır. Ekonomik bağımsızlık, kadınların yalnızca bireysel özgürlüklerini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal statülerini de güçlendirmekte ve aile içindeki rollerini daha sağlam bir temele oturtmaktadır. Ekonomik olarak güçlenen kadınlar, karar alma mekanizmalarında daha aktif bir rol üstlenmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı daha bilinçli ve kararlı bir tutum sergileyebilmektedir. Bu süreçte kadınlar, bireysel tercihleri üzerindeki toplumsal baskılardan ve geleneksel beklentilerden sıyrılarak, kendi iradeleri doğrultusunda hareket edebilmekte ve toplumsal dönüşümün aktif bir öznesi haline gelmektedir.

Eğitim, kadınların yalnızca bireysel gelişimlerini desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal alanda ve siyasal süreçlerde daha görünür olmalarını sağlamaktadır. Kadınların kamusal ve siyasal yaşama daha aktif katılımını teşvik eden eğitim, onların toplumsal karar alma süreçlerine dahil olmalarına ve kadın hakları konusunda daha bilinçli bireyler olmalarına katkıda bulunmaktadır. Eğitim, kadınların toplumsal dönüşüm süreçlerinde daha etkin roller üstlenmelerine ve cinsiyet eşitliğini güçlendiren politikaların şekillendirilmesine doğrudan katkı sunmalarına olanak tanımaktadır.

Kadınlar ve erkekler açısından, kadınlara atfedilen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini reddetme sürecinde eğitim, toplumsal cinsiyet rollerinin kalıplaşmış düşüncelerine ve kadınların belirli alanlarla ilişkilendirilmesine dayalı beklentilere karşı güçlü bir dönüştürücü araç olarak işlev görmektedir. Toplumsal yapının değişimi ve çağımızın ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, kadınlara atfedilen toplumsal roller zamanla dönüşerek daha kapsamlı ve dinamik bir hale gelmiştir. Geçmişten günümüze olan tarihsel sürece bakıldığında, kadınların toplumsal rolleri çoğunlukla ev içindeki sorumluluklarla sınırlı kalmış ve bu kısıtlayıcı düşünce yapısı, toplumsal

baskı yaratmış, dolayısıyla toplumun dönüşümünde eğitimin önemli bir rol üstlenmesine zemin hazırlamıştır.

Kültür ve tarihsel mirasın şekillendirdiği toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim yoluyla eleştirel bir şekilde sorgulanmaktadır. Eğitim, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin aşılmasında önemli bir rol oynamakta olup, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı bir yaklaşım benimseyerek kadınları, erkeklerle eşit fırsatlar ve koşullar sağlayan toplumsal yapıya dahil etmektedir. Bu süreç, kadınların toplumdaki yerini güçlendirirken, aynı zamanda onların daha özgüvenli ve bağımsız bireyler olarak varlıklarını sürdürmelerini sağlayan bir temel oluşturmaktadır.

1.2.4.2. Eğitimde Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Feminist Pedagoji

Feminizmin eşitlik ilkesi ve feminist pedagojinin temel ilkelerinden olan cinsiyet eşitliği ve eşit katılım, eğitim sürecinde tüm bireylere eşit ve adil erişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Feminist pedagoji yaklaşımı, eğitim müfredatında ve sınıf ortamında, tüm bireylere eşit söz hakkı tanınarak, dile getirilen düşüncelerin eleştirilmeden kabul edildiği bir süreç oluşturmayı hedefler. Öğrencilerin fikirlerine koşulsuz saygı duyulması ve bu fikirlerin olduğu gibi eleştirilmeden kabul edilmesi, feminist pedagoji aracılığıyla öğrenciler arasında eşitlikçi ilişkilerin kurulmasına olanak tanırken, cinsiyetçi önyargıların etkisiz hale gelmesine katkı sağlar.

Eğitimde cinsiyet temelli fırsat eşitsizliklerine yönelik eleştirel bir yaklaşım sunan feminist pedagoji, öğretim sürecinde cinsiyet rollerinin dönüşümüne büyük önem vermektedir. Bu dönüşüm sayesinde öğrenciler, cinsiyetlerinden ve toplumsal kimliklerinden bağımsız olarak, toplumsal kuralları sorgulayan, eleştiren ve daha kapsamlı bir eğitim deneyimi yaşayabilmektedirler. Feminist pedagojinin işlevselliği, öğrencilerin bu tür bir eleştirel düşünme becerisini geliştirmelerine olanak tanımaktadır.

Feminist pedagojinin müfredat programı çerçevesinde, sınıf ortamında cinsiyet eşitliğini temel alan iletişim odaklı çalışmalar, öğretmenin otoriter yaklaşımından ziyade daha ılımlı bir tutum benimsemesini gerektirmektedir. Bu yaklaşım, öğrenciler arasında eşitlikçi bir ortam yaratırken, öğretmenin rolünü yönlendirici ve destekleyici bir şekilde şekillendirir, otoriteye dayalı bir duruşun ötesine geçerek daha katılımcı ve işbirlikçi bir öğretim süreci sunmaktadır.

Feminist pedagojinin toplumsal değişimdeki rolü, eğitimdeki cinsiyet eşitsizliklerinin derinlemesine sorgulanması ve dönüştürölmesi sürecinde önemli bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Eğitim, bireylerin bilişsel ve pratik beceriler kazanmasından daha fazlasını ifade eder; aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının eleştirel bir biçimde incelenip dönüştürölmesinde de etkin bir araçtır.

Feminist pedagoji, temel ilkeleri doğrultusunda, öğrenciler, öğretmenler ve ailelerin toplumsal değişim sürecine etkin bir biçimde dahil edilmesini vurgulayan bir yaklaşımı savunmaktadır. Bu pedagojik anlayış, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorgulayan ve toplumsal normlara karşı eleştirel bir bakış açısı geliştiren bireyler olarak yetişmesini hedeflemektedir. Öğretmenler ise, cinsiyet eşitliğini temel alan bir eğitim ortamı inşa ederek, öğrencilerin bu dönüşüm sürecine aktif katılımını teşvik etmekte ve bu süreci yönlendirmektedir.

Aileler, toplumsal değişimin bir bileşeni olarak, çocuklarının eğitim süreçlerine aktif bir şekilde katılım göstererek toplumsal cinsiyet eşitliği temelli değerlerin aile içindeki yansımasını güçlendirmektedir. Bu katılım, yalnızca çocukların eğitim deneyimlerini zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda evdeki toplumsal cinsiyet normlarını dönüştürmeye yönelik önemli bir adım teşkil eder. Feminist pedagojinin rehberliğinde, bireyler, toplumsal yapıların eleştirel analizini yapma fırsatı bulur ve süreç hem kişisel hem de toplumsal düzeyde daha adil ve eşitlikçi bir toplum inşa etme çabalarına katkı sağlamaktadır. Bütünsel bir yaklaşım olarak, feminist pedagoji; öğrenciler, öğretmenler, aileler ve toplumun diğer bireyleri arasında etkileşimli bir öğrenme süreci yaratır, böylece toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı değerlerin hem okulda hem de evde pekişmesine olanak tanır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Geçmişten Günümüze

Toplumsal Cinsiyet Anlayışı

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun kültürel, sosyal ve tarihi sınırları içinde kadınlık ve erkeklik tanımlarının belirli görev ve sorumluluklar çerçevesinde nasıl şekillendiğini ve anlam kazandığını ifade etmektedir. Bireylerin biyolojik cinsiyet odaklı rolleri, bu rollere atfedilen beklentileri ve davranış normlarını açıklamakla birlikte, söz konusu rollerin zaman içinde toplumsal dönüşümler, kültürel değişimler ve ideolojik yapılarla şekillenen güç ilişkileri doğrultusunda nasıl yeniden inşa edildiğini de kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet, bireylerin kimliklerinin ötesinde, toplumların işleyiş biçimlerini, sosyal eşitlik düzeylerini ve toplulukların gelişim süreçlerini belirgin şekilde etkileyen bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, toplum içerisindeki kadın ve erkek bireylerin görev ve sorumlulukları adil bir şekilde paylaşmalarını, eşit hak ve özgürlüklere sahip olmalarını ve tüm imkanlardan eşit koşullarda faydalanmalarını ifade etmektedir. Toplumdaki eşitlik kavramı, cinsiyet farkı gözetilmeksizin bireylerin eşit sorumluluklara sahip olmasını ve hak ile özgürlüklerden eşit şartlarda yararlanmalarını temel alır. Bununla birlikte, toplumu oluşturan bireylerin benzer özellikler taşıması bir ön koşul değildir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların hak ve özgürlüklerini savunmanın yanı sıra erkekleri de kapsayan ve tüm bireylerin eşit haklara ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini temel alan bir anlayıştır. Kadın ve erkek eşitliği, toplumsal kurallar çerçevesinde bireysel bir hak olarak ele alınmalı ve bu hakların toplumsal yapıların oluşturduğu normlar ve roller dahilinde herkese eşit şekilde sunulması esas alınmalıdır. Kişisel özgürlükler, güç, konum ve imkanlar açısından dengeyi sağlamayı hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet gibi olumsuz sonuçlarla doğrudan ilişkilidir. Zaman içinde değiştirilebilecek toplumsal normların bir ürünü olan bu eşitsizlikler dikkate alınarak, bireylerin kaynaklara eşit ve adil bir şekilde erişimini sağlayacak yapılar geliştirilmelidir.

Toplumun tüm somut ve soyut kaynaklarının eşit şekilde dağıtılması, bireyler ve gruplar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Cinsiyet, ırk, yaş, toplumsal sınıf, sosyo-ekonomik durum ve yaşam koşulları gibi birçok farklılık, bireylerin toplumsal deneyimlerini şekillendiren temel unsurlar arasındadır. Bu farklılıklar içinde biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, öne çıkan başlıca kavramlardır. İngilizce'de “sex” terimiyle ifade edilen ve Türkçe'de “cinsiyet” olarak karşılık bulan kavram, doğuştan gelen ve değişimi güç olan biyolojik bir farklılığı ifade eder. Buna karşılık, İngilizce'de “gender equality” terimiyle ifade edilen toplumsal cinsiyet ise, biyolojik farklılıkların ötesinde, kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisiyle oluşan sosyal farklılıkları tanımlar.

20.yüzyılın ortalarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet (gender) arasındaki farkı açıklamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. 1950'lerde sosyologlar ve psikologların katkılarıyla geliştirilmiş ve biyolojik özelliklerden ziyade toplumsal roller ve beklentileri tanımlamada önemli bir kavramsal araç haline gelmiştir. *Simone de Beauvoir'ın İkinci Cinsiyet* (Le Deuxième Sexe) (1949) eserindeki ünlü “Kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesi, toplumsal cinsiyetin öğrenilmiş bir rol olduğunu vurgularken, bu kavramın teorik temellerinin de atılmasına katkı sağlamıştır. Feminizme ilham vermiş olan antropolog *Margaret Mead*'in cinsiyet üzerine yaptığı araştırmalarını yazdığı *Cinsiyet ve Mizaç: Üç İlkel Toplumda* (Sex and Temperament in Three Primitive Societies) (1935) adlı kitabı, toplumsal cinsiyet rollerinin farklı kültürlerde değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu eser, bireyin genetik ve biyolojik özelliklerinin kaderini belirlediğini ve diğer faktörlerin bireyin oluşumunda bir rolü olmadığını savunan biyolojik determinizm anlayışına eleştirel bir bakış açısı sunmuştur.

Toplumsal cinsiyetin adil ve objektif bir tutumla şekillendirdiği toplum yapısının yegâne ve yadsınamaz sonucu, toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Kadın ve erkek arasındaki adil ve eşitlikçi dengenin sağlanması ve bu adaletli düzenin sürekliliğinin devam etmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği, adaletin temel bir koşulu olmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin, kız ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyetle ilgili kalıplardan ve sınırlamalardan sıyrılarak eşit haklar ve olanaklara sahip olmalarını ifade eder. Bu eşitlik, tüm bireylerin eşit haklardan yararlanabilmesi, seçim özgürlüğüyle eşit koşullarda fırsatlara ulaşabilmesi ve yaşamın her alanında eşit katılım, görünürlük, sorumluluk ve fırsatlara sahip

olmalarını içerir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin toplumdaki farklı rollerine ve özelliklerine rağmen eşit değere sahip olmalarını mümkün kılar. Bu eşitlik, yalnızca bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve siyasal kalkınmaya katkı sağlayan toplumsal açıdan dönüştürücü bir hedeftir. Kadın ve erkeğin eşit haklar, fırsatlar ve statüye sahip olduğu bir toplumda, toplumsal cinsiyet eşitliği, hukukun üstünlüğü, demokratik koşullar ve insan haklarının sağlanmasıyla birlikte ekonominin gelişmesinin temellerini oluşturur.

Toplumsal cinsiyet denildiğinde, kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarının ötesinde, toplumdaki rolleri ile birbirleriyle olan iletişim ve ilişkilerinin esas alındığı bir anlayış ön plana çıkar. Bireyin özgün ve sosyal farklılıkları sabit olmayıp, zamanla değiştirilebilir niteliktedir. Biyolojik farklılıklar ise doğal ve değiştirilemez olup, bireyin cinsel kimliğini belirleyen ve cinsiyet seçimini ifade eden bir olgudur. Buna karşılık, toplumsal cinsiyet kavramı, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak toplumdaki rolünü ve cinsiyetine bağlı kişisel hislerini, kimliği çerçevesinde tanımlayan bir kavramdır.

“Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının etkili olabilmesi için toplumun geniş kesimlerinin desteği ve katılımı büyük önem taşımaktadır” (Şeren ve Özden, 2023: x) Toplumdaki bireylerin farklı toplumsal ihtiyaçları ve birbirleriyle etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan toplumsal cinsiyet, sosyal ilişkilerden beslenir. Zamanla toplumların gelişimine paralel olarak toplumsal cinsiyet rollerinin farklı toplumlarda değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Küreselleşme, modernleşme, demokratikleşme ve demografik değişim gibi süreçler, geleneksel cinsiyet rollerinde dönüşüme yol açmış; bu değişimle birlikte toplumsal cinsiyet kavramı klişe düşüncelerin ötesine geçerek yeni anlamlar kazanmıştır.

Tarih öncesi dönemler olan antik çağda toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal yaşam koşullarının günümüzden oldukça farklı olması ve hayatta kalma ile temel ihtiyaçların karşılanması öncelikli bir zorunluluk haline gelmesi doğrultusunda şekillenmiştir. Kadın ve erkekler, biyolojik özellikleri ve fiziksel koşulları doğrultusunda farklı görevler üstlenmiş ve bu roller, toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. Genel olarak avcılık ve toplayıcılıkla geçinen toplum yapılarında, erkekler genellikle avlanma, toplayıcılık ve aileyi koruma gibi görevler üstlenirken, kadınlar yiyecek toplama, barınağın düzenini sağlama ve çocuk bakımından sorumlu

olmuştur. Ayrıca, vahşi hayvanlardan korunma ve güvenliği sağlama sorumluluğu erkeklere atfedilmiş, bu da 'aile reisi' kavramının temelini oluşturmuştur. Erkekler, genellikle mağaraların giriş kısmında uyuyarak ailedeki kadın ve çocukları koruma görevini yerine getirmiştir.

Geleneksel cinsiyet rollerinden biri olan erkeğin ailenin reisi olarak görülmesi, tarih öncesi dönemlerden itibaren karşımıza çıkmakta ve zamanla dönüşüm geçirse de bu algı genel geçerliliğini korumaktadır. Erkeğin evin reisi olarak konumlandırılması, büyük ölçüde fiziksel gücüne dayandırılmıştır. Ancak, toplumsal eşitlik bakış açısıyla bakıldığında, kadın ve erkeğin eşit koşullarda yaşadığı, eşit haklara sahip olduğu ve fiziksel gücün belirleyici bir avantaj sağlamadığı bir toplum yapısı hedeflenmelidir.

Antik Çağ'da kadınlar, toplumsal hiyerarşide erkeklerin gerisinde kalmış ve daha az itibar görmüştür. Mitolojiler ve tasarlanmış olan ütöpik dünyada, kadınlar doğurganlık temelinde tanımlanmış ve doğal sistemin dışına itilmiştir erkeklerin savaşçı yapılarıyla ön plana çıktığını göstermektedir. Ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda erkekler kadınlara üstünlük sağlamış, bu durum eğitimde de kendini göstererek kız ve erkek çocuklar arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarına ev işleri ve annelik gibi roller öğretilmesi erken yaşta evliliklere yol açmıştır. Bu durum, *Antik Çağ*'da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hem derinleştiğini hem de belirginleştiğini göstermektedir.

Antik dönem toplumsal yapıları incelendiğinde, kadınların kamusal alana katılımının sistematik biçimde sınırlandırıldığı ve siyasi, hukuksal ile kültürel düzeyde çeşitli yapısal engellerle karşı karşıya bırakıldıkları görülmektedir. Bu durum, dönemin patriyarkal normatif düzeninin bir yansıması olarak, kadının toplumsal varlığını özel alanla sınırlandıran ve onu edilgen bir konuma hapseden bir anlayışla biçimlenmiştir. Antik dönemin cinsiyet temelli hiyerarşik yapısına rağmen, *Platon*'un kadın ve erkeğin toplumsal işlevsellik açısından benzer yeterliliklere sahip olabileceğini öne sürmesi, dönemin düşünsel sınırlarını zorlayan istisnai bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir ve bu yönüyle kadın-erkek eşitliğine dair ilk sistematik felsefi açılımlardan biri olarak önem arz etmektedir. (Platon, 2007, s. 173)

Platon'un kadın ve erkek eşitliğine ilişkin yaklaşımı, bireylerin toplum içindeki konumlarını cinsiyet temelli bir ayrıma tabi tutmadan, düzenin bütünlüğünü

esas alan bir anlayışa dayanmaktadır. Kadınlara atfedilen roller, ideal devlet düzeninin işlevselliğini sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Kadın ve erkeği, toplumsal yapının birbirini tamamlayan unsurları olarak ele alan Platon, bu yaklaşımıyla kadına belirli görevler yüklemenin ötesinde, toplumsal bütünlük içinde bir yer de tanımlar. Ancak bu yaklaşım, mevcut normlara doğrudan karşı çıkan bir dönüşümden çok, düzenin sürekliliğini temin etmeye yönelik bir yeniden düzenleme çabası olarak değerlendirilebilir.

Orta Çağ dönemine baktığımızda, kilise ve aristokrasi, kadınların yaşam tarzını belirliyordu.

Akademisyen Elieen Power Orta Çağ'da kadınlara ilişkin karakteristik düşünceleri incelerken, yalnızca bu görüşlerin içeriklerini değil, aynı zamanda kaynaklandıkları temelleri de dikkate almak önemlidir. Her dönemde ortaya konulan düşünceler, onları ifade eden bireylerin ve ait oldukları sosyal sınıfların etkisiyle biçimlenmiş olup, çoğunlukla toplumun küçük fakat etkili bir kesiminin görüşlerini yansıtmaktadır. Orta Çağ'ın erken dönemlerinde hâkim kabul edilen anlayışlar ise esasen iki ana kaynaktan, kilise ve aristokrasiden beslenmiştir cümlesiyle açıklamıştır.

Orta Çağ'da toplumsal cinsiyet anlayışı, patriyarkal bir yapıya dayanmaktaydı ve kadınlar, genellikle erkeklerin egemen olduğu bir dünyada ikincil bir rol üstlenmişlerdi. Toplum, kadınları çoğunlukla ev içindeki sorumluluklarla sınırlı tutmuş, onları pasif ve edilgen varlıklar olarak algılamıştı. Soylu ailelerden gelen ya da yönetimde yer alan kadınlar da erkek egemen sistemin baskısından tam olarak kurtulamamıştı. Kadınlar, toplumsal sıkıntıların sorumlusu olarak görülmüş, çoğu zaman da bu sebeple cadı olarak damgalanmışlardır. Ancak 13. yüzyıldan itibaren, toplumsal değişim ve dini öğretilerin sorgulanmasıyla birlikte kadınlar özgürlük taleplerini yükseltmeye başlamış ve toplumsal statülerinde yavaş bir dönüşüm süreci başlamıştır.

Aydınlanma Çağı'nda, eşitlik, akıl ve bilim gibi kavramlar toplumsal dönüşüme öncülük etmiş olsa da kadınların bu yeni düzende konumları pek olumlu bir şekilde şekillenmemiştir. Dönemin filozofları, oluşturdukları felsefi ve toplumsal düzende kadınlara yer vermemiştir. “*Kadınlar kötülükten kaçınırlar; bunu ahlaken yanlış olduğu için değil, çirkin olduğu için yaparlar; ve onlar için erdemli davranışlar, ahlaken güzel olan davranışlardır*” (Kant, 1764). Kadın, toplum tarafından eğitilmesi ve kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak görülmüş; kadın ve erkeğin farklı görev

ve sorumluluklara sahip olduğu düşüncesiyle aynı eğitimi almalarının uygun olmadığı savunulmuştur. Ayrıca, toplumda zayıf ve savunmasız olarak değerlendirilen kadının hayatta kalabilmesi için daima bir erkek tarafından korunması gerektiği düşünülmüştür.

Rousseau, kadınların toplum içindeki yerini aile merkezli bir anlayış çerçevesinde ele alır ve bu konumu doğrudan erkekle ilişkilendirir. *Emile ya da Eğitim Üzerine* adlı eserinde, kadının varlık nedenini erkeğin duygusal, fiziksel ve zihinsel dengesini korumak; onun hayatını kolaylaştırmak, ona destek olmak ve onu memnun etmek üzerinden tanımlar. Kadın, erkeğin çocukluk döneminde bakım vereni, yetişkinliğinde ise rehberi, sırdaşı ve huzur kaynağı olarak konumlandırılır. Bu anlayış, kadını kendi bireysel varoluşundan uzaklaştırarak, erkeğin hayatını merkeze alan ve onun beklentilerine göre şekillenen ikincil bir figür hâline getirir. (Rousseau, 1762). Zayıf ve duygusal olarak nitelendirilen kadın, ev içi sorumluluklarla sınırlandırılırken, güçlü ve mantıklı görülen erkek ise ev dışında maddiyat ve güç gerektiren işleri üstlenmekle yükümlü kabul edilmiştir.

Jean-Jacques Rousseau, toplumsal cinsiyet rollerini biyolojik determinizm temelinde kurgulayarak, kadın ile erkek arasındaki farklılıkları doğal ve değişmez olarak kabul eder. Kadını doğası gereği duygusal, şefkatli ve itaatkâr olarak tanımlarken, onu erkeğin akılcı ve güçlü yapısına hizmet edecek biçimde konumlandırır. Bu yaklaşım, yalnızca kadının aile içindeki yerini belirlemekle kalmaz; aynı zamanda onun kamusal alandaki varlığını da ciddi biçimde sınırlar. *Rousseau*, kadın eğitimi dahi erkeğin mutluluğunu ve toplumsal düzenin sürekliliğini esas alarak şekillendirir. Bu yaklaşım, onun özgürlük, yurttaşlık ve birey olma ideallerini kadınlar söz konusu olduğunda nasıl sınırlandırdığını açıkça ortaya koyar. *Rousseau*'nun bu tutumu, toplumsal cinsiyet rollerini “doğal” farklılıklara dayandırarak, kadının ikincil konumunu felsefi düzlemde meşrulaştırır. Bu düşünsel çerçeve, 18. yüzyıl *Aydınlanma Çağı* düşüncesinin merkezinde yer alan akıl, bireysel özgürlük ve evrensel insan hakları gibi ideallerin yalnızca erkek birey için geçerli kılındığını göstererek, derin bir çelişki barındırır. Böylece *Rousseau*, özgürlükçü bir siyasal kuramın kurucularından biri olarak anılmasına karşın, kadınları özne konumundan dışlayarak ataerkil düzenin yeniden üretilmesine katkı sunar.

Jean-Jacques Rousseau, Emile ya da Eğitim Üzerine adlı eserinde, kurgusal kadın karakteri *Sophie* aracılığıyla kadına atfettiği ideal toplumsal konumu biçimlendirir. *Sophie*, doğası gereği duygusal, itaatkâr ve erkeğe hizmet etmeye eğilimli bir figür olarak sunulur; bu temsil, *Rousseau*'nun kadını, yalnızca erkek mutluluğuna katkıda bulunacak şekilde şekillendirilmesi gereken bir varlık olarak gördüğünün göstergesidir. *Rousseau*'nun aile anlayışı, açıkça erkek egemenliğini esas alır; bu çerçevede erkeğe, eşini denetleme ve soyun sürekliliğini garanti altına alma hakkı tanınırken, kadının rolleri bu amaç doğrultusunda sınırlandırılır. Böylece kadın, özerk bir birey olarak değil, erkeğin genetik devamlılığını güvence altına alan işlevsel bir unsur olarak konumlandırılır. Bu yaklaşım, kadınlara benzer hakların tanınmamasını meşrulaştırarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğallaştıran ataerkil bir düşünsel zemini yansıtır. *Rousseau*'nun, kız çocuklarının dahi babalarına hizmet etmeleri gerektiğini savunması, kadınlık kimliğinin çocukluktan itibaren itaat ve hizmetkârlık temelinde inşa edildiğini açıkça ortaya koyar. Bu çerçevede *Rousseau*, özgürlük, yurttaşlık ve bireycilik gibi *Aydınlanma Çağı* düşüncesinin temel kavramlarını savunurken, bu değerleri kadınlar açısından sistematik biçimde dışlayıcı bir kurguya dönüştürür. *Sophie* karakteri üzerinden geliştirilen kadın ideali, *Aydınlanma Çağı*'nın evrensel insan ve hak anlayışının cinsiyet temelli bir çelişki içerdiğini çarpıcı biçimde ortaya koyar.

Modern döneme baktığımızda, 18. yüzyılda İngiltere'de *Sanayi Devrimi*'nin başlamasıyla birlikte yeni bir dünya düzeninden söz edilmeye başlanmıştır. Toplumsal değişimlere zemin hazırlayan bu süreç, ekonomik gücün artmasıyla Batı dünyasında baskıcı ve sınırlayıcı anlayışların sorgulanmasına ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmesine yol açmıştır. 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen *Fransız Devrimi*'nin etkisiyle *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* (UDHR) yayımlanmış ve bireylerin hak, özgürlük ve sorumlulukları yasal yollarla güvence altına alınmıştır. Çağdaşlaşma sürecine giren *Batı* dünyası, 20. yüzyılda kadın hakları konusunu daha derinlemesine ele almıştır.

Bu çağdaşlaşma süreci, yalnızca sanayileşme ve ekonomik ilerlemeyle sınırlı kalmamış, toplumsal dönüşüm ve kadın hakları açısından da önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zaman geçtikte modernleşmenin de etkisiyle kadınların toplum içerisinde ve siyasi hayatta bir değere sahip oldukları görülmüştür (Cihan, 2018, s.269-280).

Ev içindeki sınırlı rollerden çalışma hayatına geçen kadınlar, sosyal hayatta daha görünür hale gelmiş ve bu süreçte ekonomik ve sosyal haklar elde etmeye başlamışlardır. *I. ve II. Dünya Savaşları*, kadınların iş gücüne katılımını hızlandıran önemli dönüm noktaları olmuştur. Savaşlar nedeniyle erkek nüfusun azalması, kadınların daha geniş ölçekte çalışma alanlarına dahil olmasını sağlamıştır. Bu süreçte kadınlar, tarımdan sanayiye kadar birçok alanda yer alarak toplumdaki rollerini genişletmişlerdir. Savaş yıllarında kadınların iş gücündeki artışı, toplumsal yapıda köklü değişikliklere yol açmış ve kadınların geleneksel cinsiyet rollerini sorgulamalarına zemin hazırlamıştır. Ancak, savaşların sona ermesiyle birlikte birçok kadın yeniden ev içi rollere dönmek zorunda kalmış, bu durum kadınların iş gücüne katılımının kalıcılığı konusunda tartışmalara neden olmuştur. Buna rağmen, bu dönemde elde edilen kazanımlar, kadınların hak arayışlarını ve eşitlik mücadelesini güçlendirmiştir.

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizliği: Kavramsal Çerçeve

Doğduğumuz andan itibaren, biyolojik yapımızı ifade etmede kadınlar için “female” ve erkekler için “male” terimleri kullanılırken, toplumsal cinsiyet bağlamında bu terimler “woman” ve “man” olarak ifade edilmektedir. Biyolojik süreçlerimiz ile toplumun bireylere roller, statüler ve kimlikler üzerinden atfettiği toplumsal cinsiyet kavramı ise birbiriyle örtüşmeyen, farklı olguları ifade etmektedir.

Toplumu oluşturan bireyler, genellikle biyolojik cinsiyet temelinde belirlenen tutum ve davranışların sergilenmesini tercih eder ve bu doğrultuda bir beklenti oluşturur. Cinsiyetimizden bağımsız tercihlerin var olmasının kabul edilemez olduğu sıklıkla vurgulanır. Toplum, biyolojik cinsiyete dayalı rollerin birbiriyle aynı olmaması gerektiğini savunur ve bu rollerin iç içe geçmesi, birbiri yerine kullanılabilmesi ya da etkileşim içinde olması fikrine direnç gösterir. Bu durum, toplumsal normlar tarafından şekillendirilmiş katı cinsiyet ayrımlarını ve rollerini yeniden üretir.

Hayata gözlerimizi açtığımız ilk andan itibaren, biyolojik özelliklerimizle dahil olduğumuz bu süreç, toplumsal normlar çerçevesinde cinsiyet rollerimizi şekillendirmektedir. Hatta, bireylerin doğumundan önce ailelerin yaptığı hazırlıklar ve düzenlemeler dahi toplumsal cinsiyetin inşası açısından önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, yeni doğan bir bebeğin eşyalarının ve giysilerinin rengi, özellikleri ve

tasarımı, onun gelecekteki davranış ve tutumları üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda, bebek giysileri seçilirken renk, desen ve işlevsellik açısından toplumsal cinsiyet normlarına uygun tercihler yapılmaktadır.

Bebekler dünyaya geldikten sonra ise toplumda erkek ve kız çocuklarına yönelik cinsiyetçi yaklaşımlar, oyuncak seçimlerinden başlayarak belirgin hale gelmektedir. Erkek çocuklar için çoğunlukla mavi renkli, araç, silah veya yapı, tamir oyuncakları tercih edilirken, kız çocuklar için pembe renkli, bebek veya evcilik, mutfak setleri gibi oyuncaklar sunulmaktadır. Benzer şekilde, kıyafetlerin rengi, tasarımı ve hatta saç modelleri dahi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Oyuncak seçiminde gözlemlenen bu ayrım, erkek çocuklara daha hareketli, özgür ve dışa dönük bir yaşam biçiminin teşvik edildiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, ebeveynlerin ve çevrenin çocuklarla kurduğu iletişimde kullanılan dil ve seçilen kelimeler, cinsiyetçi yaklaşımların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, erkek çocuklardan cesaret, güç ve bağımsızlık beklenirken, kız çocuklarına daha nazik, uysal ve itaatkâr davranış kalıpları dayatılmaktadır. Bu tür uygulamalar, toplumsal cinsiyet rollerinin erken yaşlardan itibaren inşa edilmesine ve bu rollerin yaşam boyunca devam etmesine zemin hazırlamaktadır. Çocuk oyunlarından, çocuklar için uygun görülen mesleklere kadar birçok etken, toplumsal cinsiyetin yapı taşlarını oluşturur. Bu inşa süreci, bireyin doğduğu günden itibaren sistematik bir şekilde ilerleyen bir süreçtir.

Kız çocuklarına pembe erkek çocuklarına mavi renk tercihi yakın yüzyıllarda ortaya çıkan bir ayrımcılık konusudur. Bundan önceki yüzyıllar söz konusu olduğunda o zamana kadar cinsiyet fark etmeksizin tüm çocuklara pamuklu beyaz elbiseler giydirilmiş. Renklerin erkek çocuklar için “*daha güçlü*” ve kız çocuklar için “*daha zarif*” olduğu için tercih edilme sebepleri cinsiyete indirgenmeye başlanmasıyla erkek çocuklar babaları gibi kız çocukları da anneleri gibi giydirilmeye başlanmıştır. Bu şekilde cinsiyetlendirilmiş tercihlerle büyüyen nesiller toplumda görünmeye başlamış.

Kız çocukları için pembe yerine mavi, erkek çocukları için ise mavi yerine pembe tercih edildiğinde, bu durum cinsiyete uygun yetiştirme kurallarının ihlal edildiği olarak algılanmakta ve toplumsal cinsiyet rollerinin doğru bir şekilde inşa edilmediği düşünülmektedir. Bu tür bir yaklaşım, toplumun ataerkil bakış açısını

dayatan cinsiyetçi normları pekiştirmekte ve çocuklara yönelik toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar düşünüldüğünde, asıl belirleyici farkın toplumsal cinsiyet farklılıkları olduğu açıktır. Geleneksel toplumsal yapıların bireylere attığı roller, bu durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Geleneksel toplumlarda kadınların genellikle kırılgan, sorun çıkarmayan ve bir sorun yaşandığında uzlaştırmacı ya da bağlayıcı bir rol üstlenen bireyler olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buna karşılık, erkekler için aynı durum geçerli olmamış; bir sorunu uzlaştırmaya çalıştıklarında güçsüz olarak algılanmış ve bu nedenle korunması gereken ya da zayıf bir varlık olarak tasvir edilmişlerdir.

Toplumda çocuklar arasında gözlemlenen cinsiyet temelli farklılıklar, toplumsal yapılar içinde belirgin bir şekilde şekillenmekte ve bu farklılıklar, toplumsal normlar çerçevesinde genel geçer kabul gören davranış kalıplarına dönüşmektedir. Kadınlar, evle ilişkilendirilerek, ev içindeki düzeni sağlama, temizlik, hamaratlık ve bakımlı olma gibi özelliklerle özdeşleştirilirken; erkekler ise daha özgür bir şekilde, dışa dönük bir bakış açısına sahip, bağımsızlık ve keşif odaklı olarak yetiştirilmektedir. Kadınların evle özdeşleştirilmesi, toplumsal yapının, onları dışarıdaki olası tehlikelerden koruma amacını taşıyan bir strateji olarak, kadınların ev içinde konumlandırılmasına yol açmaktadır. Buna karşın, erkekler, dış dünyayı keşfetme ve bağımsızlıklarını inşa etme fırsatı verilen bireyler olarak, evin dışında konumlanmaktadır.

Judith Butler, toplumsal cinsiyet teorisinde önemli bir yere sahip olan “*gender performativity*” (toplumsal cinsiyet edimselliği) kavramını, toplumsal cinsiyetin belirli bir kimlik ya da biyolojik bir özellik olmadığını; aksine sosyal, kültürel ve dilsel süreçler içerisinde tekrar edilen bir eylemler bütünü olduğunu ifade etmek için geliştirmiştir. Bu kavram, özellikle *Butler*'ın 1990 yılında yayımlanan *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (Toplumsal Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi) adlı kitabında detaylandırılmıştır.

Butler, yayınladığı bu çalışmada, “*Toplumsal cinsiyetin performatif bir süreç aracılığıyla oluştuğunu, bireysel özden bağımsız biçimde sürekli yeniden üretildiğini ileri sürerek, toplumsal cinsiyet çalışmalarına yeni bir kuramsal yön kazandırmıştır*” (Butler,1999).

Butler, kadınlar ve erkeklere atfedilen davranışların doğuştan gelmediğini, toplumsal normlara uyum sağlama sürecinde öğrenildiğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyete uyum, bireylerin günlük yaşamlarında sergiledikleri fiziksel ve davranışsal eylemler yoluyla gerçekleşir.

Toplumsal rollerin bireylerin doğuştan sahip olduğu ya da içgüdüsel olarak edindiği özellikler olmadığı; aksine, çevresel koşulların ve toplumsal etkileşimlerin etkisiyle zamanla öğrenilen ve içselleştirilen bir süreç olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rolleri net ya da biyolojik temellere dayalı yapılar değil, bireyin toplumsal çevresiyle kurduğu sürekli etkileşim sonucunda inşa edilen ve tekrar yoluyla dinamik bir şekilde yeniden üretilen sosyal olgulardır. Birey, bu süreçte çevresindeki normlar ve beklentiler doğrultusunda davranışlarını biçimlendirir ve bu rolleri benimser. Zamanla, bu bireysel ve kolektif performanslar, toplumsal bir gelenek ve ortak bir kültürel yapı haline gelerek süreklilik kazanır.

Butler'ın toplumsal cinsiyet edimselliği teorisi, toplumsal cinsiyetin oluşumuna dair çağdaş görüşlere yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Ancak, teori toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiği, sürdürüldüğü ve değiştirildiği konularında somut çözümler sunmak yerine, bu meselelerin karmaşıklığını ortaya koyar. Birey odaklı bir yaklaşım ve kültürel bağlamda ele alınan sorular, toplumsal cinsiyet tartışmalarını daha somut ve pratik bir zemine oturtabilir. Toplumsal cinsiyeti sosyal davranış ve beklentiler ekseninde pragmatik bir şekilde incelemek, daha geniş kapsamlı ve uygulanabilir bir toplumsal cinsiyet teorisinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelleri, cinsiyetlere atfedilen toplumsal rollerden kaynaklanmaktadır. Tarihsel süreçte bu eşitsizlik, özellikle kadınlara atfedilen rollerde belirgin bir şekilde dikkat çekmektedir. Kadının korunması ve savunulması gereken güçsüz bir varlık olarak tasvir edilmesi, bu rollerin en yaygın örneklerinden biridir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşamda, aile içerisinde, eğitim, sağlık gibi temel alanlarda cinsiyet temelli eşitsizliklere maruz kalması olarak tanımlanabilir. Bu eşitsizlik, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal boyutlarda da değerlendirilmektedir. Günümüzde görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökeni, tarih boyunca erkeğin fiziksel gücüne dayalı bir toplumsal

hiyerarşiyle şekillenmiş ve bu durum tarihin bilinen en eski dönemlerine kadar uzanmaktadır.

Dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ülkelerin toplumsal, kültürel ve sosyal yapılarıyla doğrudan ilişkilidir ve bu bağlamda farklı toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tarihsel, kültürel ve sosyoekonomik bağlamda ele alınması gereken karmaşık bir olgudur.

Ekonomik görünürlük açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakıldığında, cinsiyet temelli ücret farklılıkları dikkat çekici bir şekilde öne çıkmaktadır. İş dünyasında kadın ve erkek çalışanlar arasında ücret eşitsizliği, yaygın ve sistematik bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların iş dünyasında görünür olmaya başladıkları ilk dönemlerden itibaren, aynı işi yapmalarına rağmen erkeklerden daha az kazandıkları sıklıkla gözlemlenmiştir. Kadınların ev içi rollerden iş dünyasına geçişiyle birlikte iş gücüne katılım oranları, erkeklere kıyasla genellikle daha düşük seviyelerde kalmıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında kadınların çoğunlukla sigortasız, düşük ücretli, tam zamanlı olmayan veya kısmi süreli işlerde çalıştırılmaları yer almaktadır.

Cam tavan sendromu (Glass Ceiling Syndrome) iş dünyasında kadınların karşılaştıkları kariyer basamaklarını tırmanmalarını engelleyen görünmez bariyerleri ifade etmektedir. Bu sendrom, kadınların üst düzey pozisyonlara ulaşmasını zorlaştırmakta ve profesyonel yetkilerini sınırlandırmaktadır. Cam tavan, kadınların kariyer yolculuğunda karşılaştıkları bu engellerin görünmezliğini ve sistematik doğasını ortaya koyan önemli bir kavramdır.

Sosyal görünürlük açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakıldığında, sosyal roller ve toplumsal beklentiler temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet odaklı sosyal roller, kadınlara ve erkeklere atfedilen görev ve sorumluluklarla eşitsizliği pekiştiren önemli bir faktördür. Özellikle kadınlar, ev içindeki ücret karşılığı olmayan emek faaliyetlerinde, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı ile ev işleri gibi alanlarda yoğun bir şekilde yer alırlar.

Dünya genelinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınlar ne yazık ki erkeklerle eşit düzeyde eğitim olanaklarına erişmekte güçlük çekmektedir. Kadınların eğitime erişimde yaşadığı bu dezavantaj, yalnızca bireysel bir sorun olmakla kalmayıp, toplumsal düzeyde eşitsizliğin devam etmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum,

kadınların toplumsal ve ekonomik hayatta daha az görünür olmasına ve eşit fırsatlardan mahrum kalmasına yol açmaktadır.

Kadınların merkezi ve yerel yönetim gibi politik alanlarda erkeklere kıyasla düşük düzeyde temsil edilmesi, yeterince demokratik koşulların sağlanmasını engellemektedir. Demokrasinin tam anlamıyla uygulanması ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için kadınların yönetimdeki temsil oranının artırılması gereklidir. Kadınların bu alanlardaki sınırlı temsili, politik süreçlerin erkekler tarafından şekillendirilmesine yol açmakta, bu da kadınların talep ve beklentilerinin yeterince dikkate alınmamasına neden olmaktadır. İş dünyası ve yönetim pozisyonlarında kadın liderlerin düşük bir oranda temsil edilmesi, politik eşitsizliğin açık bir göstergesidir. Yönetim mekanizmalarında kadınların görünürlüğünün artırılması, demokratik süreçlerin daha kapsayıcı ve adil bir şekilde işlemesine olanak sağlayacaktır.

Kadınların oy hakkını kazanması ve erkeklerle eşit medeni haklara sahip olmaları için uzun mücadeleler verilmiştir. Kadınlar, yasalar önünde erkeklerle eşit haklara sahip olmamaları nedeniyle oy kullanma hakkına geç erişmiş ve bu hak, toplumsal engellerle sınırlandırılmıştır. Geleneksel ve ataerkil toplum yapısı, sosyal ve kültürel açıdan kadının topluma tam katılımını kısıtlayabilmektedir. Tarih boyunca kadınlar, anne ve eş gibi toplumsal rol kalıplarına sıkıştırılmaya çalışılmış, bu nedenle toplumda daha az görünür olmuş ve sınırlı düzeyde temsil edilmiştir. Ancak kadınların oy hakkı ve diğer sosyal haklarını kazanmaları, onların sosyal hayatta daha görünür olmalarını sağlamıştır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum, WEF) her yıl düzenli olarak yayımladığı cinsiyet eşitsizliği raporlarından, 11 Haziran 2024 tarihinde yayımlanan *2024 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'*na göre, küresel cinsiyet eşitliği oranı bir önceki yıla kıyasla yalnızca %0,1 artmıştır. 2023 yılında 146 ülkenin değerlendirildiği raporda bu oran %68,4 olarak kaydedilmişken, 2024 yılında aynı ülkelerin yer aldığı raporda oran %68,5 olarak belirtilmiştir. Rapora göre, mevcut ilerleme hızında devam edilmesi durumunda, toplumsal cinsiyet eşitliğine tam anlamıyla ulaşılması 134 yıl sürecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların eğitim ve iş yaşamında karşılaştıkları yapısal engeller nedeniyle toplumların kalkınma potansiyelini ciddi şekilde kısıtlamaktadır. Bu durum, kadın ve erkek bireylerin tam potansiyellerine

ulaşmalarını engellemekte, nesiller arasında eğitim düzeyindeki eşitsizlikleri derinleştirmekte ve toplumsal adaletin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Kadınların toplumsal hayata aktif ve eşit katılımının sağlanamaması, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumların sosyal ve ekonomik kalkınmasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kapsayıcı ve eşitlikçi politikaların eksikliği ile birlikte değerlendirildiğinde, sürdürülebilir kalkınmanın önündeki temel engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine erişimini kısıtlayarak bireysel gelişimi ve toplumsal ilerlemeyi engelleyen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların eğitim, iş dünyası, sağlık hizmetleri ve siyasi temsil gibi alanlarda karşılaştıkları sınırlamalar, yalnızca toplumsal kalkınmayı olumsuz etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda bireylerin insan haklarına erişimini de ihlal etmektedir. Bu eşitsizlik, erkek bireyler açısından da farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine sıkışmış erkekler, kişisel tercihlerini özgürce yapamamakta ve belirli sosyal beklentiler doğrultusunda hareket etmeye zorlanmaktadır. Bu durum, erkekler üzerinde rol çatışmalarına ve psikolojik baskılara yol açarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iki yönlü bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

İnsanlar genelde, beynin çalışma biçiminde veya biyokimyamızda cinsiyete bağlı farklar keşfedildiğinde heyecanlanırlar. Örneğin bir araştırmacı, bir beyin görüntüleme çalışmasında, kafiye bulma oyunu oynarken erkekler ile kadınların beyninde farklı bölümlerin hareketlendiğini saptarsa bu sonuçlar manşete taşınır. Ancak, buna çok benzeyen bir başka araştırma cinsiyete bağlı farklar bulmazsa, sonuçları aktarılmaz. Haber bile olmaz. şu bir gerçek ki, cinsiyet farklarına daha çok dikkat çekilmesi, gerçeğe bakışımızı çarpıtıyor. Oysa cinsiyet farkları üzerine yapılan tüm bilimsel çalışmaları tek bir bulguda toparlayacak olsaydık, kadınlarla erkeklerin farklı olmaktan ziyade aynı olduklarını söylememiz gerekirdi (Kindlon&Thompson,2019).

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlara ve erkeklere, doğdukları toplumun sosyal yapısı doğrultusunda atfedilen davranış kalıpları, görevler, sorumluluklar ve yerine getirilmesi beklenen toplumsal normlar olarak tanımlanabilir. Bu roller, toplumların kültürel birikimi, gelenekleri ve değer sistemleriyle şekillenir ve geçmişten günümüze aktarılan toplumsal normlarla desteklenir. Toplumsal cinsiyet

rolleri, bireylerin sosyal yaşamda üstlenecekleri roller ve konumları belirlemede önemli bir etkidir ve bu süreç, toplumun kültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir.

Toplumların gelişmişlik düzeyi, bireylerin eğitim seviyesi, teknolojik ilerlemeler, bireyler arası güçlü iletişim, ekonomik gelişmişlik düzeyi, hukuk, adalet ve eşitliğin sağlanması, sanatın gelişmişliği ve sanatsal faaliyetler, okuryazarlık oranı ve sağlık hizmetlerinin gelişmişlik düzeyi, görgü kuralları ve ahlaki gelişmişlik gibi faktörler, kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu ve bu rollere yönelik beklentilerin belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyete dayalı rollerinin şekillenmesi, bu unsurların etkisiyle orantılı olarak gerçekleşmektedir.

Kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal roller, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, ayrıca modern ve geleneksel toplum yapılarında, gelişmişlik düzeyine bağlı olarak belirgin farklılıklar göstermektedir. Toplumların kültürel yapısı, tarihsel süreçler boyunca derin izler bırakarak toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda ve dönüşümünde kritik bir rol üstlenmiştir. Bu roller, yaşanan dönemin sosyal, ekonomik ve politik dinamikleriyle şekillenmekte ve bir sonraki nesillere, geçmişteki deneyimlerin ve değerlerin eklemlenmesiyle aktarılmaktadır.

Kültür, toplum, insan, eğitim süreci ve kültürel içerik gibi unsurlar ile bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerden türeyen çok boyutlu bir olgudur. (Güvenç, 1994: 101)

Kültür kavramı, dört farklı bağlamda kullanılmaktadır: Bilim alanında uygarlığı; beşeri alanda eğitim süreci sonucu ortaya çıkan birikimi; estetik alanda güzel sanatları; maddi ve biyolojik alanlarda ise üreme, tarım, ekin ve yetiştirme süreçlerini ifade etmektedir (Güvenç, 1994: 96).

Bir toplumun kültürel yapısının, o toplumdaki bireylerin düşünce ve davranış kalıplarını şekillendirmesi kaçınılmazdır. Toplumlar arasındaki değer farklılıkları ise, tarihsel birikimler ve toplumu oluşturan bireylerin özgün düşünce sistemleriyle açıklanabilir. Kültür, toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında ve bu rollerin toplumsal işleyiş içerisindeki anlamlarının belirlenmesinde merkezi bir etkidir.

Kültür, birleştirici ve bütünleştirici özelliğiyle ait olduğu toplumun bireyleri üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Toplumlara özgü kültürel yapı, o toplumun karakteristik özelliklerini belirlerken, bireylerin algı ve anlayışları üzerinden toplumun genel yapısını anlamak ve değerlendirmek mümkün hale gelir. Toplumdaki bireylerin yaşam biçimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen kültürel yapı hem olgu ve

durumları etkiler hem de bu unsurlardan etkilenir. Kùltürlerin etkisiyle biçimlenen medeniyetler, sahip oldukları birikimi dönüştürerek geliştirir ve bu birikimi gelecek nesillere bir miras olarak aktarır. Böylelikle, kùltür hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sürekli bir etkileşim ve dönüşüm sürecinin temelini oluşturur.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal normlar, kùltürel değerler, gelenekler ve tarihsel birikimler doğrultusunda şekillenen bir davranış ve beklentiler bütünüdür. Bir toplumun bireylerinden beklediği roller, onların sosyal yaşamlarındaki sorumluluk ve görevlerini belirleyerek, toplumsal yapı içinde hangi rolleri üstleneceklerini ve hangi rollerin atfedileceğini şekillendirir. Kadın ve erkeklerin toplum içindeki konumları, büyük ölçüde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak tanımlanır. Bu rollerin şekillendiği toplumsal dinamikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine, fırsat eşitsizliklerine ve güç ilişkilerinin dengesizliğine yol açabilir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin yaşamları üzerinde derin etkiler yaratarak, aynı zamanda toplumların gelişim süreçlerini de doğrudan etkileyen önemli bir faktördür.

Toplumda kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, genellikle bakım veren, şefkatli, aile ilişkilerini dengede tutan ve ev içi emeğin büyük bir kısmını üstlenen bireyler olarak tanımlanmıştır. Kadınlardan, toplumun beklentilerine uygun şekilde, iyi bir eş, ilgili ve sorumluluk sahibi bir anne olmalarının yanı sıra ev içi işlerde büyük oranda sorumluluk almaları beklenmektedir. Bu durum, kadınların iş hayatına ve eğitime katılımlarını sınırlandırarak, ev içi düzenin sağlanması ve evde daha görünür olmaları yönünde bir algı yaratmakta ve onların iş dünyasında daha az temsil edilmelerine neden olmaktadır. Kadınlardan zarafet, nezaket ve görgü kurallarına uyum gibi özellikleri sergilemeleri beklenirken, bu niteliklere yapılan toplumsal vurgular, kadınların bireysel potansiyellerinin tam anlamıyla değerlendirilememesine ve toplumsal beklentilerin gölgesinde kalmasına yol açmaktadır.

Toplumun normlarına ve beklentilerine göre, kadınların anaç ve şefkatli özellikleri ön plana çıkarılarak, annelik genellikle kutsal bir sıfat olarak değerlendirilmiştir. Annelik, kadın olmanın temel ve vazgeçilmez bir aşaması olarak görülmüş ve her kadının mutlaka anne olması gerektiği, bir seçenek değil adeta zorunluluk olarak ısrarla vurgulanmıştır. Çocuğunu dokuz ay boyunca taşıyıp dünyaya getiren bir anneden, diğer ebeveyn olan babadan beklenmeyen ölçüde özverili olması,

kendi ihtiyaçlarından feragat ederek yaşamını çocuğuna adaması beklenmektedir. Bu süreçte annelik, fedakârlık ve kendini adama ile harmanlanan bir hayat modeli olarak idealize edilmiştir.

Ev içi sorumlulukların yanı sıra, yoğun ebeveynlik yükümlölüklerinin de büyük ölçüde kadınlara atfedildiğı görölmektedir. Kadının toplumsal olarak bakım veren konumuyla özdeşleştirilmesi, çocuğun bakımı, eğitimi ve toplumsal yaşama hazırlanması gibi süreçlerin çoğunlukla yalnızca anneye ait görevler olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede ocuk, diğeri ebeveynin varlığı göz ardı edilerek, büyük ölçüde yalnızca anne tarafından yetiştirilen bir birey olarak konumlandırılmaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet rollerinin kalıcılığı sağlanırken, bakım emeğı de kadınla ilişkilendirilerek sürekli kılınmaktadır.

Toplumsal düzeyde gerek aile içinde gerekse daha geniş sosyal ilişkilerde, fedakârlıkta bulunması ya da bir durumdan feragat etmesi beklenen taraf sıklıkla kadın olmaktadır. Kadına atfedilen bu fedakârlık rolü, bireysel bir tercih olmaktan ziyade, toplumsal normlar tarafından şekillenen ve kadından talep edilen bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Ataerkil kültürün hâkim olduğı toplumlarda, kadınların en önemli rolü annelik olarak tanımlanmakta ve bu role atfedilen beklentiler ile sorumluluklar günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Ataerkil değerler doğrultusunda, annelik kadının toplumdaki temel ve vazgeçilmez rolü olarak kabul edilmekte, genellikle doğuştan gelen içgüdüsel bir duygu olarak varsayılmakta ve her kadının doğal bir şekilde anne olabileceğı anlayışı yaygın biçimde benimsenmektedir. Toplumsal bakış açısına göre, kadını tanımlayan ve onun eksiksizliğini ölçen en önemli kriter, annelik rolü olarak değerlendirilmektedir.

Toplumun kadına yönelik bakış açısı, büyük ölçüde annelik rolü üzerinden şekillenmiştir. Ataerkil toplum yapısında, özellikle bu kültürün yoğun olarak yaşandığı toplumlarda, anne olan kadın değerli görölmüş ve annelik kimliğiyle kendisine belirli roller atfedilmiştir. Biyolojik nedenlerle anne olmayan kadınlar ise yetersiz olarak değerlendirilmiş; tercihen anne olmama durumu ise bir seçenek olarak kabul edilmemiştir. Anne olmayan kadınlar toplum tarafından yeterince değer görmemiş ve ötekileştirilmiştir. Kadın, sürekli olarak anneliğe hazır bir konumda görölmüş; şefkatli davranışlarıyla çocuğuna bakıp onu yetiştirecek bir figür olarak tanımlanmıştır.

Toplum, kadından fiziksel ve ruhsal olarak annelik görevlerine uygun davranışlar sergilemesini ve bu sorumluluk bilincine sahip olmasını beklemiştir. Kadının biyolojik ve fiziksel yapısının doğum yapmaya uygun olması, yalnızca fiziksel bir gerçeklik olarak değil, aynı zamanda kadının annelik sorumluluklarına yatkın olduğuna dair manevi bir anlamla da ilişkilendirilmiştir.

Annelik ve kadın kavramları, biyolojik ve toplumsal boyutlarıyla değişken anlamlar taşıyan ve belirli tarihî kırılma noktalarında yeni içerikler kazanan terimlerdir. Kadınlar, anne olmadan önce toplum ve kültürün etkisiyle annelik hakkında farklı düşünceler geliştirebilir; doğum sonrasında ise kültürel normlar ile içgüdüsel yönelimlerin etkisiyle annelik deneyimleri biçimlenir. Ayrıca, anneliğin anlamının tarihî ve kültürel bağlamlara göre farklılık gösterdiği; annelikle özdeşleştirilen nitelikler, anneden beklenen davranış biçimleri, anne-çocuk ilişkisi ile bakım verme ve emzirme uygulamalarının zamanla değişen formlarda tanımlandığı çeşitli çalışmalarda vurgulanmıştır (Badinter, 1992, Özyar, 2015).

Kadın, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yalnızca annelik değil, genel anlamda bakım veren rolüyle de özdeşleştirilmektedir. Doğurganlık ve annelik rollerine atfedilen nitelikler, kadının çocuk bakımını üstlenmeye doğal olarak uygun olduğu yönünde bir algı oluşturmıştır. Benzer şekilde, kadınların fedakâr ve koruyucu oldukları düşüncesi, onların hasta ve yaşlı bakımında öncelikli sorumlu olarak görülmesine yol açmaktadır. Aile içi bakım gerektiren durumlarda, tam zamanlı bakım veren ya da bakıcı rolünü üstlenmesi beklenen ilk kişi genellikle kadın olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda, kadınlar ağırlıklı olarak ev içi emeğin asli yüklenicisi olarak konumlandırılmaktadır. Kadının savunmasız ve korunması gereken bir birey olduğu yönündeki toplumsal algı, onun evde daha çok zaman geçiren ve ev içi alanda görünmez emek olarak tanımlanan, yoğun fiziksel ile zihinsel çaba gerektiren işleri üstlenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, yemek yapma, temizlik, ev düzenini sağlama, çocuk bakımı ve hane içindeki işleri organize etmek gibi rutin ve tekrarlayan görevler, kadınların toplumsal rollerinin doğal bir uzantısı olarak değerlendirilmekte ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü normlarını pekiştirmektedir.

Ev işleri, büyük ölçüde kadınlarla özdeşleştirilmiş olup, bu görevlerin kadınlar tarafından üstlenilmesi olağan kabul edilmekte ve sorgulanmamaktadır. Ancak, ev içi emeğin sürekliliği ve yoğunluğu, kadınların hem fiziksel hem de bilişsel yükünü artırmakta, bu durum toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri

derinleştirmektedir. Dolayısıyla, ev içi emeğin görünmezliği, kadınların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımını sınırlayan temel etkenlerden biri olarak değerlendirilmekte ve daha adil bir iş bölümü gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Aile hayatının sürekliliğinin sağlanması ve aile kavramının huzur içinde devam etmesi, kadınların ev içi emekte görünür olmasıyla ilişkilendirilmiş ve bu durum temel bir gereklilik olarak kabul edilmiştir. Toplumsal normlar çerçevesinde, kadınların çalışma yaşamına ve sosyal hayata katılımından ziyade, ev içi işlerdeki sürekliliği daha öncelikli bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmiştir. Yemek yapma, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev içi emeğe dayalı işler, kadınların asli görevleri olarak görülmüş ve bu rollerin sürdürülebilirliği, aile yapısının korunması açısından kritik bir unsur olarak ele alınmıştır. Ancak, bu yaklaşım, kadınların ekonomik ve toplumsal hayata katılımını sınırlandırarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirmekte ve ev içi emeğin büyük ölçüde kadınlara yüklenmesini meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla, aile yaşamının devamlılığı ile kadınların toplumsal rollerine ilişkin geleneksel beklentiler arasındaki ilişki, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü ve eşitsizlik bağlamında ele alınması gereken önemli bir meseledir.

Kadınların ev içi emekle özdeşleştirilmesi, popüler kültürün etkisiyle toplumsal pratiklere de yansımış ve bu durum kadınların toplumsal rollerinin pekiştirilmesine katkıda bulunmuştur. Özellikle özel günlerde kadınlara yönelik hediyelerin büyük ölçüde ev içi emeği çağrıştıran nesnelerden seçilmesi, kadınların hane içi sorumluluklarla ilişkilendirilmesini güçlendirmektedir. Ev işleriyle bütünleştirilen kadınlar, hane içi emeğin temel aktörü olarak konumlandırılmış ve bu bağlamda “*ev hanımlığı*” kavramı belirli bir toplumsal statü ve meslek grubu olarak şekillendirilmiştir. Buna karşın, ev ve ev işleri erkeklerle ilişkilendirilmemiş, bu durum “*ev hanımlığı*” kavramını daha da pekiştirmiştir.

Toplumsal söylemde “ev adamı” veya “ev erkeği” gibi terimlerin yer almaması, hane içi emeğin cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde yalnızca kadınlara atfedildiğini ve böylece ev emeğinin görünmezliğinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. “Ev kadını” kavramı ise ancak Sanayi Devrimi sonrasında, ev ile çalışma mekânları arasında keskin bir ayrımın belirdiği döneme denk gelen—yaklaşık bir buçuk ila iki yüzyıllık—bir geçmişe sahiptir; öncesinde ev işleri ve çocuk bakımı kadınlar tarafından üstlenilse de mekânsal ayrışma olmaması nedeniyle bu tanım oluşmamıştır (Bora, 2021).

Yeniden üretilen ve kurumsallaşan toplumsal cinsiyet rolleri, belirli cinsiyet rollerinin toplumsal yapı ve kültürel normlar tarafından sürekli olarak yeniden inşa edilmesi ve pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Kadınların ev içi emekle, erkeklerin ise ev dışı sorumluluklarla ilişkilendirilmesi, bireysel tercihlerden bağımsız bir şekilde toplumsal normlar tarafından desteklenen ve nesilden nesile aktarılan bir sistemin parçasıdır. Kadınların kamusal alandan ve iş dünyasından uzaklaştırılarak hane içi sorumluluklarla tanımlanması, onların ekonomik üretime katılımını sınırlandırmakta ve emek gücünü büyük ölçüde ev içi emek ve bakım hizmetleriyle kısıtlamaktadır. Ev içi emeğin kadınlarla özdeşleştirilmesi ve erkeklerin bu sorumluluktan muaf tutulması, yalnızca bireysel tercihlere dayanan bir durum değil, aynı zamanda toplumsal yapılar tarafından sürekli olarak yeniden üretilen ve güncellenen bir olgudur.

“*Kadın doğulmaz, kadın olunur*” (Beauvoir,1949). Bireyler, toplumsal yaşama doğuştan hazır bilgi ve becerilerle başlamaz; aksine, içinde bulundukları toplumda yaşayarak, gözlemleyerek ve duydukları aracılığıyla öğrenme süreçlerini gerçekleştirirler. Aile büyükleri ve yaşça deneyimli kişiler tarafından aktarılan, özellikle kadınlar arasında nesilden nesile iletilen ve toplumsal normlar çerçevesinde bilinmesi gereken kurallar olarak sunulan bu beceri ve öğretiler, toplumsal yapının sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynar. Ancak bu aktarım, yalnızca kültürel bir miras olmanın ötesinde, toplumsal cinsiyete dayalı normları yeniden üreten ve kadınları dezavantajlı bir konumda tutan bir mekanizma işlevi görmekte, böylece toplumsal eşitsizlik algısının pekişmesine neden olmaktadır.

Nesilden nesile aktarılan ve anneanne, babaanne, hala, teyze, anne gibi aile üyelerinin yanı sıra aile dışındaki bireyler tarafından da özellikle kadınlara yönelik olarak kullanılan belirli ifadeler, toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ifadeler, genellikle ev içi emeğin kadınların sorumluluğunda olduğunu ima eden ve ataerkil sistemin sürekliliğini sağlayan söylemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin, ev işlerine yardımcı olmanın bireysel bir kazanım olduğu düşüncesini yerleştirmek için “*Yaptığın banaysa, öğrendiğin sana*” ifadesi kullanılırken, ev işlerinin her an ve sürekli yapılması gerektiğini vurgulamak amacıyla “*Gelirken getir, giderken götür*” denilmektedir. Benzer şekilde, bir evde huzur ve düzenin sağlanmasının kadının sorumluluğu olduğunu anlatan “*Yuvayı dışı kuş yapar*”

ifadesi, kadının ev içi sorumluluklarının doğal ve değişmez olduğunu pekiştirmektedir. Kadının ev içi işlerden sorumlu olduğunu ve bu alanda söz sahibi olduğunu vurgulayan “*Evin iç işleri bakanı kadındır*” ifadesi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Ayrıca, kadınların yalnızca ev içi rollerle sınırlandırılması gerektiğini ve kamusal alanda ya da erkek egemen alanlarda söz sahibi olmamaları gerektiğini ima eden “*Elinin hamuruyla erkek işine karışma*” gibi söylemler, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın dil yoluyla nasıl inşa edildiğini göstermektedir.

Bu ifadeler, kadınlara küçük yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerini benimseten ve bu rolleri içselleştirmelerine neden olan ataerkil sistemin ayrılmaz bir parçası olarak işlev görmektedir. Böylece, toplumsal cinsiyet eşitsizliği yalnızca fiziksel ve ekonomik düzeyde değil, aynı zamanda dil ve söylem aracılığıyla da yeniden üretilmektedir.

Toplum, kadınlardan genellikle fiziksel olarak zarif, bakımlı ve güzel olmalarını bekler; bu estetik normlar, kadının toplumsal statüsünü belirleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilir. Kadınların dış görünüşüne yönelik bu beklentiler, toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansıması olup, kadınları sürekli olarak öz bakım ve görsel çekicilik çabalarına yönlendirir. Ayrıca, toplumsal yapıda kadınlardan daha itaatkâr, uyumlu ve çatışmalardan kaçınan bir tutum sergilemeleri beklenir. Bu algı, kadınların pasif bir rol üstlenmelerini ve toplumsal normlarla uyum içinde olmalarını teşvik eder.

Toplumda estetik ve güzellikle özdeşleştirilen kadın imgesi, uzun yıllar boyunca güç ve liderlik gibi özelliklerle ilişkilendirilen erkeklik karşısında ikincil bir konumda değerlendirilmiştir. Erkekler; duygularını kontrol edebilen, teknik alanlarda yetkin ve her türlü zorluğun üstesinden gelebilecek bireyler olarak tanımlanırken, kadınlar daha çok duygusal tepkiler veren ve destek ihtiyacı duyan bireyler olarak konumlandırılmıştır. Ancak toplumsal yapının dönüşümüyle birlikte, kadınlar yalnızca geleneksel rollerle sınırlı kalmayıp, teknik konularla ilgilenebilen, kendi hayatlarının ana karakteri olan, risk alabilen, bağımsız kararlar verebilen ve yaşamlarına yön verebilecek yeterliliğe sahip bireyler olarak toplumsal hayatta daha görünür bir konuma gelmişlerdir.

Kadınlar aynı zamanda, aileleri ve çevrelerindeki diğer bireylere destek sağlama sorumluluğu taşıyan bireyler olarak görülürler; bu durum, kişisel hedeflerin

ötesinde başkalarına hizmet etme ve destekleyici bir rol üstlenme gerekliliğini dayatır. Kadınların duygusal olarak daha empatik ve duygularını yönetme konusunda daha başarılı oldukları yönündeki toplumsal varsayımlar, onları genellikle duygusal destek sağlayan bir konumda görmeye zorlamaktadır. Mesleki yaşamda ise kadınlar, genellikle yardımcı ve bakım odaklı mesleklerle ilişkilendirilirken, liderlik ve yönetim pozisyonlarına erişim konusunda toplumsal bariyerlerle karşılaşmaktadırlar. Bu toplumsal yapı, kadınların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ikincil bir konumda olmalarını pekiştiren ve potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini engelleyen bir çerçeve sunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların ve erkeklerin toplumsal yapı içindeki sorumluluklarını ve kimliklerini şekillendiren önemli sosyokültürel mekanizmalardan biridir. Erkeklerle atfedilen roller genellikle liderlik, güç ve ekonomik sorumluluk kavramları çerçevesinde tanımlanmakta olup, erkek bireylerden fiziksel, duygusal ve ekonomik açıdan dayanıklılık göstermeleri beklenmektedir. Bu toplumsal beklentiler, erkeklerin bireysel tercihlerini özgürce belirleme imkanlarını kısıtlayarak duygusal ifadelerini bastırmalarına yol açabilmektedir. Erkekliğin toplumsal normlar bağlamında güç ve liderlikle özdeşleştirilmesi, erkek bireylerin belirli kalıplar içine hapsedilmesine neden olmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

Kadın, genellikle nazik, dış görünümüne özen gösteren ve ev içi sorumluluklarda, özellikle mutfak işlerinde becerikli biri olarak değerlendirilir. Evle ve çocuklarla ilgilenmesi öncelikli görevi olarak görülürken, mesleki başarı elde etmesi ya da kariyer planlaması yapması ikincil bir durum olarak algılanmaktadır. Buna karşılık, evli ve çocuk sahibi erkek birey; akıl, mantık ve teknik bilgiyle ilişkilendirilmekte, iş yaşamında aktif olması beklenmekte, ev içi sorumluluklar ise büyük ölçüde kadının alanı olarak kabul edilmektedir. Bu bakış açısı, kadın ve erkeğin yaşamın çeşitli alanlarındaki konumlarını belirlemekte ve eşitsizlikleri yeniden üretmektedir.

Ataerkil güç ilişkileri doğrultusunda erkeklerden, fiziksel ve duygusal açıdan güçlü olmaları, koruyucu bir rol üstlenmeleri ve liderlik vasıflarını her koşulda sergilemeleri beklenmektedir. Anaerkil sistemden patriyarkal sisteme geçiş, devlet yapısının kurulup toplumsal düzene entegre edilmesiyle birlikte görünür hale

gelmiştir. Patriyarkal sistemde, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik daha da derinleşmiş, toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun her alanında belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, patriyarkal sistemin yapı taşı ve devamlılığını sağlayan bir unsur olarak işlev görmektedir.

Toplumsal yaşamda ve iş hayatında otorite sahibi olmaları teşvik edilmekte ve bu durum normatif bir beklenti olarak inşa edilmektedir. Erkek bireylerin fiziksel ve duygusal güce eş zamanlı olarak sahip olduklarına yönelik toplumsal inanış, onların güçlü roller üstlenmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Özellikle erkek çocuklarının sağlıklı bireyler olarak algılanması büyük ölçüde güç dengesi üzerinden değerlendirilmiş ve duygusal anlamda da dayanıklı olmaları gerektiği sürekli olarak vurgulanmıştır. Duygusal süreçleri rasyonel bir bakış açısıyla yönetmeleri gerektiğine dair toplumsal inançlar, erkek bireylerin duygularını bastırmalarına ve duygusal ifadelerini kontrol altında tutmalarına neden olmaktadır.

Erkek bireylerin iradelerinden bağımsız, nesnel bir gerçeklik olarak inşa edilen patriyarkal düzen, kendini doğal, evrensel ve değişmez bir yapı olarak takdim eder; sürekli kendini yeniden üreterek aksi mümkün olmayan bir evrensel gerçeklik iddiasını güçlendirir (Sancar, 2013, s.27-28).

Patriyarkal toplumlarda erkekler sosyal normların başlıca düzenleyicisi olarak konumlandığından, hegemonik erkeklik kavramı patriyarkayla sıkı bir ilişki içindedir. Bu kavramı literatüre ilk kez kazandıran Connell, hegemonyayı güç ilişkilerinin dengesi içinde elde edilen bir üstünlük olarak tanımlamıştır (Connell, 2016, s. 269).

Tarihsel süreç içerisinde, erkeklere atfedilen rollerin merkezinde güç, liderlik ve görünürlük gibi özellikler yer almıştır. Güç mücadelesi, genellikle erkekler arasında şekillenmiş ve güçlü olma ideali, erkeklik kimliğinin temel bir unsuru haline gelmiştir. Özellikle daha az gelişmiş toplumlarda, güçsüz erkeklerin dışlanması ve ötekileştirilmesi yaygın bir olgudur. Ayrıca, erkeklerin duygusal ifadeler sergilemesi veya duygusal davranışlar göstermesi, birçok toplumda sosyal normlara aykırı olarak kabul edilmekte ve bu durum, erkeklerin insana özgü duygusal boyutlarını bastırmalarına yol açmaktadır. Bu tür bir yaklaşım, erkeklerin toplumsal beklentilerle çatışmalarına ve duygusal ifadelerini kontrol altında tutmalarına neden olmaktadır.

İngilizce 'de "*Hegemonic Masculinity*" olarak ifade edilen hegemonik erkeklik toplumdan topluma ve zamana bağlı olarak değişen, baskın erkeklik değerlerini temsil eden bir kavramdır. Kadın-erkek ilişkileri temelinde ele alınarak araştırılan bu olgu, toplumsal statü ve güç ilişkileri bağlamında farklı rolleri

içermektedir. Hegemonik erkeklik, yalnızca kadın-erkek ilişkilerinde ortaya çıkan bir tahakküm biçimi değil, aynı zamanda erkekler arası ve kadınlar arası ilişkileri de kapsayan, toplumsal yapıya içkin ve çok boyutlu bir iktidar mücadelesidir. Bu bağlamda, hegemonik erkeklik, kendini tüm normlarıyla erkek olarak ifade eden bireyin diğer erkekler üzerinde egemenlik kurma pratiğini de içermektedir. Hegemonik erkeklik, baskın bir erkeklik biçimini ifade etmekle birlikte, erkeklik normlarının toplumsal yapıları ve güç ilişkilerini şekillendiren bir kavramdır. Patriyarkal toplumlarda, erkeklerin hem kadınlar hem de diğer erkekler üzerinde üstünlük kurmalarına olanak tanıyan, güç ve otoriteye dayalı toplumsal normları tanımlar. Bu normlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirerek, erkeklerin baskın davranışlarını sürdürmelerine zemin hazırlar.

Örnek vermek gerekirse, baba olan erkeğin baba olmayan erkeğe yönelik sosyal baskısı, askerlik yapmış bir erkeğin askerlik yapmamış bireyler karşısında üstünlük iddiasında bulunması, cinsel yönelim ya da etnik köken temelinde erkekler arasındaki hiyerarşik konumlanmalar ve ekonomik refah içindeki erkeklerin daha düşük sosyoekonomik statüye sahip bireylere karşı uyguladığı sosyal şiddet, hegemonik erkekliğin farklı boyutlarını göstermektedir. Bu çerçevede, erkekliği sabit ve değişmez bir kavram olarak tanımlamak mümkün değildir; toplumsal değişimlere bağlı olarak erkeklik algısı sürekli yeniden inşa edilmekte ve farklı erkeklik biçimleri ortaya çıkmaktadır. Böylece, hegemonik erkeklik kavramı, değişen toplumsal koşullar doğrultusunda yeni anlamlar kazanarak dönüşüme uğramaktadır.

Hegemonik erkeklik, erkeklerin liderlik konumlarında ağırlıklı olarak yer aldığı, güç ve otoriteyi elinde bulundurduğu; kadınların ve hegemonik olmayan erkeklik biçimlerinin (işbirlikçi, marjinal, mağdur) ise ikincil konumlara itildiği bir toplumsal yapının devamlılığını sağlayan bir kavramsal çerçevedir. Bu çerçevede hegemonik erkeklik, belirli erkek gruplarının güç ve ayrıcalıkları nasıl elde ettiğini, bu gücü hâkimiyet kuran toplumsal ilişkiler yoluyla nasıl meşrulaştırdığını ve bu ilişkilerin sürekliliğini nasıl sağladığını kavramamıza olanak tanır (Carrigan vd. 1985, s.592).

Hegemonik erkeklik kavramı, erkek egemen toplum yapısının toplumsal cinsiyet ilişkilerini açıklamada soyut ve tekdüze bir çerçeve sunmasının eleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Erkek merkezli bu toplumsal yapı, cinsiyet kimliklerini ikili ve karşıt roller üzerinden tanımlayarak erkeklik deneyiminde var olan çeşitliliği dışlamakta; erkekleri evrensel, tek tip bir modelle temsil etme eğilimi göstermektedir. Bu durum, farklı erkeklik biçimlerinin toplumsal görünürlüğünü azaltmakta ve erkekliğe ilişkin indirgemeci bir anlayışın kurumsallaşmasına zemin hazırlamaktadır (Messerschmidt, 2018).

Erkeklerin toplumsal normların inşasında belirleyici konumda yer aldığı toplumlarda hegemonik erkeklik kavramı erkek egemen yapılanmalarla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda kavramı literatüre kazandıran Connell, hegemonya olgusunu, toplumsal güç ilişkilerinin dinamik dengesi içerisinde elde edilen ve meşrulaştırılan bir üstünlük biçimi olarak tanımlamaktadır (Connell, 2016, s. 269).

İngilizce' de “*toxic masculinity*” olarak tanımlanan toksik erkeklik kavramı, toplumsal olarak erkeklere atfedilen rollerin ve erkeklik anlayışının eleştirel bir şekilde incelenmesini sağlayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu kavram, ataerkil toplum yapısına dayanan bir anlayışla, erkeklerin fiziksel ve sosyal açıdan kadınlardan daha güçlü olduğu varsayımını temel alır. Bu anlayışa göre, erkekler, toplum tarafından dayatılan normlar doğrultusunda kadınları kendileriyle eşit bir konumda görmemekte, bu durum ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Toksik erkeklik, erkeklik normlarının aşırı ve zararlı yönlerini tanımlayan bir kavramdır. Toplumsal yapı içerisinde, erkeklerin duygusal ifadelerinin kabul görmemesi, saldırganlığın erkeklikle özdeşleştirilerek norm haline getirilmesi ve duygusal hassasiyetin erkekler için olumsuz bir özellik olarak değerlendirilmesi, bu kavramın temel unsurları arasında yer almaktadır. Toksik erkeklik, erkek bireylere dayatılan ve belirli maskülen özellikleri öne çıkaran zararlı normatif beklentileri içerir. Bu çerçevede, erkeklerin duygularını bastırmaları, saldırgan davranışlar sergilemeleri ve toplum tarafından kabul edilen geleneksel erkeklik kalıplarına uygun hareket etmeleri beklenmektedir.

Bu tür normatif baskılar, bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini olumsuz yönde etkileyerek ruh sağlığı sorunlarına yol açabilir. Ayrıca, toksik erkekliğin bireyler üzerinde şiddet eğiliminde artış, alkol bağımlılığı, duygusal yoksunluk, sosyal izolasyon, yalnızlık ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklar gibi ciddi sonuçlara neden olabileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, toksik erkeklik yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal yapı içerisinde de geniş kapsamlı etkiler yaratan bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Hegemonik erkeklik, toplumsal ve küresel dinamiklerin etkisiyle dönüşen normlar doğrultusunda erkekliğin nasıl inşa edildiğini açıklayan bir kavramdır. Hegemonik erkeklik belirli normatif kalıpları esas alarak erkekliği tanımlarken, bu kalıpların dışında kalan grupların ve özelliklerin dışlanmasına veya meşru görülmemesine neden olmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bireylerin kendilerini üstün

görme eğilimlerinin dönemsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak değiştiği gözlemlenmektedir. Geçmiş yüzyıllarda farklı dinamikler çerçevesinde şekillenen üstünlük algısı, günümüzde farklı bağlamlar üzerinden yeniden üretilmektedir.

Hegemonik erkeklik ve toksik erkeklik kavramları, erkeklerin toplumsal roller ve kimlikler bağlamında karşılaştıkları baskılarla doğrudan ilişkilidir. Hegemonik erkeklik, erkekliğin toplumsal olarak nasıl hegemonik bir norm haline geldiğini açıklarken, toksik erkeklik ise bu normların bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, toksik erkeklik, hegemonik erkekliğin bireysel düzeyde yarattığı psikolojik ve sosyal zararları görünür kılan bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Görünümleri

Yeni doğan bireyler, biyolojik cinsiyet göstergelerine dayanarak, toplumsal normatif yapılar doğrultusunda kız ya da erkek toplumsal rollerine yerleştirilmektedir; bu süreç, cinsiyet temelli toplumsal yapının inşasında kurucu ve yönlendirici bir işlev görmektedir. Bireyler, doğumdan itibaren içinde bulundukları toplumun normları doğrultusunda cinsiyet kavramına ilişkin fikirleri ve bu fikirlerin beraberinde getirdiği duyguları benimsemeye yönlendirilir.

Toplumsal cinsiyetin inşasında renkler ve davranış kalıpları önemli bir rol oynar; pembe, kırmızı, turuncu, bordo gibi sıcak renk tonları genellikle kız çocukları ve kadınlarla ilişkilendirilirken, mavi ve yeşil gibi soğuk renk tonları erkeklerle atfedilmektedir. Renklerin ötesinde, çocukluk döneminde tercih edilen oyuncaklar ve oynanan oyunlar da belirli kalıplar çerçevesinde şekillendirilmiş ve bireylerin cinsiyet rollerini içselleştirmelerinde etkili olmuştur. Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyet kalıplarının temelleri erken yaşlardan itibaren atılmakta ve zaman içinde bu çerçeve içerisinde çeşitli değişimler geçirmektedir.

Geleneksel toplumsal normlar doğrultusunda şekillenen bireysel davranışlar ve cinsiyet rolleri, erkeklerin ekonomik sorumluluğu üstlenen, fiziksel gücüyle çevresindeki bireylerin güvenliğini sağlayan bir figür olarak konumlandırılmasına neden olmuştur. Kadınlar ise narin, zarif, itaatkâr, geri planda duran, söz hakkı kısıtlı, nazik davranışlar sergileyen ve eylemlerini gerçekleştirmeden önce izin alma

gerekliliği duyan bireyler olarak tanımlanmış; karar alma süreçlerinde ise erkeklerin tercihlerini merkeze alan bir konuma yerleştirilmiştir.

Toplumda genellikle erkeğe kıyasla daha zarif, kibar ve narin bir yapıya sahip olarak tasvir edilen kadın, fiziksel olarak daha güçlü olduğu varsayılan erkeklerle karşılaştırıldığında, daha zayıf bir bedene sahip olması nedeniyle uzun yıllar boyunca itaatkâr, itiraz etmeyen ve ev içi sorumluluklara odaklanan, ailesine bağlı bir birey olarak konumlandırılmıştır. Bu anlayış, toplumsal cinsiyet rollerinin kalıplaşmasına ve kadının kamusal alanın dışında bırakılmasına zemin hazırlamıştır. Toplumda narin ve güçsüz olarak tasvir edilen kadın, herhangi bir tehlike karşısında yardıma muhtaç ve bu tür durumlarla başa çıkamayacak biri olarak değerlendirilmekte; bu nedenle sorumluluk üstlenmesi beklenmemektedir. Bununla birlikte, kadınlar ve çocuklar, doğal afetler veya kazalar gibi durumlarda öncelikle kurtarılması gereken bireyler olarak kabul edilmektedir.

Kadınlar, ev içindeki tüm işlerden sorumlu tutulmakta ve yemek yapma, temizlik, ütü gibi günlük görevlerin yanı sıra büyük ve küçük ölçekli tüm ev işlerini üstlenmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte, kadınlara yalnızca ev işlerini yerine getirme yükümlülüğü değil, aynı zamanda tam zamanlı bir figür olma rolü de atfedilmektedir. Çocuk, yaşı veya hasta bireylerin bakım sorumluluğunun da kadınların görevi olduğu kabul edilmekte ve kadınların evde kalması, yemek yapması ve çocuk doğurması toplum tarafından doğal ve zorunlu bir rol olarak algılanmaktadır. Bu toplumsal beklenti çerçevesinde, kadınların söz konusu görevlerden herhangi birini yerine getirmemesi durumunda sorumsuz olarak nitelendirilmesi ve eleştirilmesi yaygın bir durumdur. Dahası, bu rollerden feragat etmek ya da alternatif bir yol seçmek, kadınlar için çoğu zaman bir seçenek olarak dahi görülmemektedir.

Ev içi rollerin büyük ölçüde kadınlara yüklenmesi, onların günlük yaşamda karşılaşabilecekleri fırsatlara erişimini ve karar alma süreçlerine katılımını kısıtlamaktadır. Toplumda hâkim olan geleneksel cinsiyet rolleri, kadınları ev içi sorumluluklarla sınırlandırırken, erkekleri ise kamusal alanda güç ve otoritenin temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Bu durum, aile içinde demokratik bir karar alma mekanizmasının oluşmasını engellemekte ve erkek bireyin temel karar verici olarak görülmesine yol açmaktadır.

Modern dönemde başlayan kadın hareketleri, 19. yüzyılın sonlarına doğru feminist düşüncenin etkisiyle hukuki bir boyut kazanmıştır. Toplumsal hayatta ise, antik dönemden 20. yüzyıla kadar siyasal katılım haklarından yoksun olan kadınlar, bu haklarını 20. yüzyılın ortalarına doğru elde etmeye başlamışlardır (Kantar, 2023: 13).

Kadınların doğrudan kendilerini ilgilendiren konularda dahi karar alma süreçlerine katılımının sınırlı olması, onların toplumsal ve ekonomik hayatta aktif roller üstlenmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, kadınların ev içi sorumluluklarının fazlalığı, eğitim ve mesleki gelişim fırsatlarına erişimlerini engelleyerek belirli meslek gruplarına yönelmelerine neden olmakta ve onları daha düşük statülü, düşük ücretli ya da esnek çalışma koşullarına sahip işlere yönlendirmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iş gücü piyasasındaki yansımalarını da pekiştirmekte ve kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmalarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, ev içi rollerin adaletsiz dağılımı, kadınların toplumsal yaşamın her alanında daha eşit bir konum elde etmelerini engelleyen temel faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bireylerin toplumsal cinsiyetlerine bağlı olarak farklı sosyo-ekonomik ve politik koşullara tabi tutulmalarını ifade eden yapısal bir olgudur. Bu eşitsizlik, eğitimden iş gücü piyasasına, mesleklerin cinsiyetlendirilmesinden aile içindeki sorumluluklara kadar geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Kadınlar, eğitim süreçlerine erişimde kültürel, ekonomik ve yapısal engellerle karşılaşmakta; iş yaşamında ise düşük ücretlendirme, kariyer ilerlemesindeki engeller ve belirli meslek gruplarına yönlendirilme gibi ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadır. Aile içerisinde ise kadınlar, bakım emeği ve ev içi iş bölümü sorumluluklarını büyük ölçüde üstlenmekte ve karar alma süreçlerinden dışlanarak ikincil bir konumda bırakılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden ürettiği bu yapısal eşitsizlikler, kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmelerini engelleyerek toplumsal kalkınmayı da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için eğitim politikalarından iş gücü piyasasına yönelik düzenlemelere, hukuki çerçeveden toplumsal farkındalık artırıcı önlemlere kadar geniş çaplı ve çok boyutlu müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3.1. Eğitimde Cinsiyet Rollerinin Etkisi

Kadınlar ve erkekler, eğitim hakkına eşit koşullarda erişemedikleri ve eğitime ulaşmada eşit fırsatlara sahip olmadıkları için, dünya genelinde kadınların okuryazarlık oranı erkeklere göre daha düşüktür. Eğitim hakkından yararlanması gereken bireyler genellikle erkekler olarak görülmüş, kadınlar ise ev içindeki işler ve bakım görevleriyle ilgilenmesi gereken kişiler olarak tanımlanmıştır. Kadınların hayatlarının büyük bir kısmını ev içinde emek ve bakım işleriyle geçireceği varsayıldığından, ev dışında çalışan veya çalışacak olan erkek bireylerin eğitim alması daha uygun görülmüş ve kadınlar ikinci plana itilmiştir. Bu yaklaşım, kadınların kendilerine atfedilen roller çerçevesinde yaşamlarını sürdürmelerini beklemiştir. Özellikle kırsal bölgelerde, kız çocuklarının okula devam oranları erkek çocuklara kıyasla belirgin bir şekilde düşüktür.

Dünya genelinde, toplumsal ve kültürel yapılar doğrultusunda, kadın ve erkek bireylerin eğitim süreçlerine katılımı ve eğitime erişim düzeyleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerdeki yaşam koşulları, sosyo-ekonomik yapılar ve eğitim düzeyleri arasındaki farklılıklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve cinsiyet rollerinin etkisiyle şekillenmiş ve bu farklar, toplumların beklentilerini de etkilemiştir.

Özellikle gelişmemiş ülkelerde ve kırsal bölgelerde, kız çocuklarının eğitime erişimini engelleyen çeşitli toplumsal ve ekonomik faktörler bulunmaktadır. Ailenin ekonomik durumu göz önüne alındığında, eğitim alması beklenen genellikle erkek çocuklarıdır. Eğer ailenin erkek çocuğu yoksa ve kız çocuk sayısı fazlaysa, kız çocuklarının eğitim alması beklenen grup olmamaktadır. Kız çocuklarının eğitime katılmasından ziyade, ev içindeki sorumlulukları üstlenmeleri, aile bireylerinin bakımına katkı sağlamaları veya erken yaşta evlenmeleri beklenmektedir. Toplumların, kadınların eğitim süreçlerine katılımını kısıtlayan geleneksel ve toplumsal normları nedeniyle, bazı toplumlarda kız çocuklarının eğitim alması gerekli görülmemekte ve toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı beklentiler doğrultusunda kız çocuklarının evde yaşamlarını sürdürmeleri beklenmektedir.

Kız çocuklarının eğitimi, ailelerin ekonomik durumlarına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Ailelerin, kız çocuklarının eğitimine yeterli ekonomik

kaynak ayıramamaları nedeniyle, birçok kız çocuğu eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmış ve eğitim hayatlarına devam edememiştir. Maddi zorluklar yaşayan aileler, kız çocuklarını okula göndermek yerine, onları erken yaşta iş gücüne katılmaya yönlendirmiş ve ev içi sorumlulukları üstlenmeleri için ev işlerine dahil etmeyi tercih etmişlerdir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı beklentiler doğrultusunda şekillenmiş ve cinsiyet temelli bir yaklaşım sergilenmesine neden olmuştur.

Ders kitapları ve müfredat içeriği incelendiğinde, açık bir şekilde cinsiyetçi söylemlere ve yaklaşımlara rastlanmamaktadır. Ancak, biçimsel olarak dolaylı ve örtük bir şekilde cinsiyetçi düşünce kalıpları ve yaklaşımlar, kullanılan görseller ve içerik aracılığıyla kendini gösterebilmektedir. Ders kitaplarında kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin temsili incelendiğinde, erkeklerin genellikle güç ve teknik bilgi gerektiren alanlarla ilişkilendirildiği, kadınların ise ev içi rollerle özdeşleştirildiği görülmektedir. Erkekler özellikle bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi meslek alanlarında temsil edilirken, bu alanlara yönelik görsellerde ve metinlerde “*erkek işi*” algısı belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır. Öte yandan, kadınlar çoğunlukla mutfakta önlük giymiş ya da çocuk bakımıyla ilgilenen figürler olarak tasvir edilmekte, bu durum da toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kalıplaşmış algıları pekiştirmektedir.

Eğitim ortamlarında toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesi, yalnızca ders kitaplarının içeriği ve müfredatla sınırlı kalmayıp, eğitimcilerin tutumları, okul kültürü ve sınıf içi etkileşimler aracılığıyla da devam eden bir süreçtir. Eğitimcilerin öğrencilerle kurdukları iletişimde farkında olmadan sergiledikleri cinsiyet temelli önyargılar, öğrencilerin öz algılarını, akademik performanslarını ve kariyer yönelimlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Özellikle fen, matematik, teknoloji ve bilim gibi sayısal alanlarda erkek öğrencilere daha fazla söz hakkı tanınması, kız öğrencilerin bu alanlara yönelik ilgisini ve özgüvenini olumsuz yönde etkileyebilir. Benzer şekilde, dil ve sanat derslerinde kız öğrencilerin daha başarılı olacağına dair yerleşik toplumsal yargılar, erkek öğrencilerin bu alanlara yönelimini sınırlandırarak cinsiyet temelli mesleki ayrışmayı pekiştirebilir.

Bireylerin eğitim ve kariyer tercihlerini toplumsal cinsiyet kalıpları doğrultusunda şekillendirmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürekliliğini sağlayan önemli bir faktördür. Eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde

geliştirilen politikaların uygulanması, kız öğrencilerin eğitim süreçlerine tam ve eşit katılımını teşvik edebilir.

1995 tarihli Pekin Eylem Planı ile 2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri, temel eğitimde evrensel erişimin sağlanması ve okullarda toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla hükümetler için yönlendirici bir politika çerçevesi sunmuştur (UN, 2000) (Sayılan, 2012:15).

Toplumdaki her bireyin eşit koşullarda eğitim alması ve eğitimin zorunlu hale getirilmesi, eğitim politikalarının öncelikli hedefi olmalıdır. Bireylerin toplumsal, ekonomik ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurulmaksızın, fırsat eşitliği sağlanarak hem bireysel hem de toplumsal kalkınma desteklenmelidir. Zorunlu eğitim, her bireyin temel eğitim hakkını güvence altına alırken, eşit koşullarda eğitim alma imkânı, toplumsal adaletin sağlanmasına katkı sunarken eğitimdeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını ve toplumsal yapının güçlendirilmesini mümkün kılar.

Okul yönetiminde kadın eğitimcilerin ve yöneticilerin temsili, öğrencilere rol model oluşturarak cinsiyet temelli ayrımcılığa ilişkin algıların dönüşümüne katkı sunabilir. Bununla birlikte, karma eğitim sistemlerinde sınıf içi etkinliklerin cinsiyet temelli ayrımcılıktan arındırılmış bir şekilde tasarlanması, tüm öğrencilerin eşit öğrenme fırsatlarına erişimini destekleyerek eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunabilir.

Tablo 2.1: 2023 Yılı Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranı

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek
Okuryazar Olmayanlar	13,8	27,2
Lise Altı Eğitimli	26,8	64,7
Lise	37,4	72,2
Mesleki veya Teknik Lise	45,0	82,0
Yükseköğretim	68,9	85,4

Kaynak: Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2023

İşgücüne katılımda cinsiyetler arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı kadınlara kıyasla önemli ölçüde daha yüksek olup, kadınların istihdama dâhil olma düzeyinin büyük ölçüde eğitim seviyesiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Özellikle düşük eğitim seviyesine sahip kadınların iş piyasasına katılımı oldukça sınırlıyken, eğitim düzeyi arttıkça bu oran belirgin şekilde yükselmektedir. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılımı en düşük seviyede kalırken, lise ve mesleki eğitim almış kadınlarda bu oran artış göstermektedir. En yüksek işgücüne katılım ise yükseköğretim mezunu kadınlarda gözlemlenmekte olup, bu durum eğitim olanaklarının kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik eden temel unsurlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3.2. İş Hayatında Cinsiyet Eşitsizliği ve Mesleklerde Cinsiyetçi

Yaklaşımlar

Toplumsal beklentiler ve kültürel normlar, bireylerin meslek seçimlerini ve iş hayatındaki yönelimlerini cinsiyete dayalı olarak şekillendirmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadınların daha çok bakım emeği gerektiren ve esnek çalışma saatleri sunan meslek alanlarına yönelmeleri beklenirken, erkeklerin uzun çalışma saatlerini gerektiren ve finansal bağımsızlıkla ilişkilendirilen sektörlerde yer alması teşvik edilmektedir.

Aile içindeki eşit olmayan iş bölümü, kadınların çalışma hayatına katılım biçimlerini doğrudan etkilemekte, birçok kadının tam zamanlı yerine yarı zamanlı veya esnek çalışma modellerini tercih etmesine neden olmaktadır. Özellikle işverenlerin, hamile çalışanları istihdam etme konusunda tereddüt yaşaması ve kadınların kariyer gelişim süreçlerinde sistematik ayrımcılığa maruz kalmaları, iş hayatındaki cinsiyetçi yaklaşımların örnekleri arasında yer almaktadır. Kadınların daha çok hizmet sektörü içinde konumlandırılması, onlardan hasta bakıcılığı, çocuk bakımı veya yardımcı personel pozisyonlarında çalışmalarının beklenmesi gibi eğilimler, iş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirmektedir.

Toplum, erkek bireylerden fiziksel ve zihinsel dayanıklılık sergilemelerini, eğitim ve iş hayatında öne çıkmalarını beklerken, kadınları daha çok ev içi sorumluluklarla özdeşleştirmekte ve duygusal, nazik davranışlarıyla rol model olmalarını teşvik etmektedir. Kadınların eğitim hayatına katılımıyla birlikte meslek

sahibi olmaları mümkün olsa da toplumsal normlar doğrultusunda onların belirli meslek gruplarına yönlendirilmesi yaygın bir eğilimdir. Özellikle anne olduktan sonra bebek bakımını üstlenmesi beklenen kadınların çalışma hayatından uzaklaşmak durumunda kalmaları ve işe dönme süreçlerinde artan ev içi sorumluluklarının etkisiyle, kadınların çalışma saatlerinin aile ve çocuk bakımına uyum sağlayacak şekilde düzenlendiği meslekler “*uygun*” ve “*ideal*” olarak görülmektedir.

Eğitim sürecinde karşılaşılan cinsiyetçi yönlendirmeler, toplumsal cinsiyet rollerinin iş gücü piyasasındaki yansımalarını derinleştirerek, kadınların belirli meslek gruplarıyla özdeşleştirilmesine ve erkeklerin ise liderlik ve teknik alanlarda daha fazla temsil edilmesine neden olmaktadır. Özellikle hemşirelik, bakıcılık ve sosyal hizmetler gibi bakım odaklı mesleklerin kadınlarla ilişkilendirilmesi, eğitim yoluyla toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır. Diğer taraftan, mühendislik, bilişim ve yönetim gibi liderlik ve teknik beceri gerektiren, yüksek statüye sahip ve erkek egemen olarak konumlandırılan meslekler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdüren yapısal bir unsur olarak belirginleşmektedir. Bu durum, eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacını gerçekleştirebilmesi için yalnızca ders kitapları ve müfredatın değil, öğretmen yetiştirme programlarının da toplumsal cinsiyet perspektifiyle gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitimdeki cinsiyetçi ayrımların ortadan kaldırılması, daha adil ve eşitlikçi bir iş gücü piyasasının oluşturulması açısından kritik bir öneme sahiptir.

2024 yılı Nisan ayı verilerine göre, işgücü sayısı bir önceki aya kıyasla 18 bin kişi azalarak 35 milyon 661 bin kişi olarak kaydedilmiştir. Aynı dönemde işgücüne katılma oranı %54,2 düzeyinde sabit kalmıştır. Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde, işgücüne katılma oranı erkeklerde %72,1, kadınlarda ise %36,6 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK ,2024).

Kadınların iş gücüne katılım oranları, ev içi sorumluluklarının ağırlıklı olması nedeniyle erkeklerle eşit düzeyde değildir. Kadınlar istihdam edildiklerinde dahi ev içi sorumluluklarını sürdürmeleri beklenirken, erkekler için benzer bir beklenti söz konusu değildir. Çalışarak hane ekonomisine katkıda bulunan kadınların, ev içi işleri aksatmamaları gerektiği yönündeki toplumsal normlar devamlılığını korurken, erkekler için böyle bir zorunluluk öngörülmemektedir.

Cinsiyete dayalı ücret farkı ve gelir eşitsizliği, işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın belirgin göstergelerinden biridir. Özellikle özel sektörün belirli alanlarında, kadınlar aynı eğitim, nitelik ve deneyime sahip olmalarına rağmen erkek meslektaşlarına kıyasla daha düşük ücret almakta ve yönetim kademelerinde yeterince temsil edilmemektedir. Bu durum, iş yerlerindeki cinsiyet dağılımındaki dengesizliği gözler önüne sererken, kadınların iş hayatında üst düzey kademelere erişimini engelleyen “cam tavan” (glass ceiling) olgusunu da pekiştirmekte ve karar alma mekanizmalarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kurumsallaştırmaktadır. *“Başarısızlık, suçlanma ve aşağılanma risklerinin arttığı koşullarda liderlik pozisyonuna terfi etmek, bir cam uçurumun kenarına konumlandırılma benzetmesiyle betimlenmektedir”* (Bayat&Baykal,2021).

TÜİK, *İstatistiklerle Kadın 2024* verilerine göre, tüm eğitim düzeylerinde kadınlar ve erkekler arasındaki kazanç farkı, erkeklerin lehine gerçekleşen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. *Kazanç Yapısı İstatistikler* 'ine göre, yıllık ortalama brüt maaş bazında hesaplanan fark, yükseköğretim mezunlarında %17,4 ile en yüksek, ilkökul ve altı mezunlarında ise %13,2 ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir (TÜİK 2024). Örneğin, yükseköğretim mezunu bir kadının kazancı 1000 TL ise, aynı eğitim seviyesindeki bir erkek, %17,4 daha fazla kazanarak 1174 TL kazanmaktadır. Bu durum, erkeklerin kadınlara göre %17,4 daha fazla gelir elde ettiklerini göstermektedir. Diğer yandan, ilkökul ve altı mezunları arasında ise fark %13,2 olarak gerçekleşmektedir. Bu durumda, 1000 TL kazanan bir kadına kıyasla, aynı eğitim seviyesindeki bir erkek 1132 TL kazanmakta ve erkeklerin kazancı kadınlara göre %13,2 daha yüksek olmaktadır. Bu örnekler, kazanç farkının eğitim düzeyine göre değişiklik gösterse de her durumda erkeklerin lehine gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Kadınların liderlik pozisyonlarına getirilme süreçleri sıklıkla kriz dönemleri veya başarısızlık riski yüksek durumlarla ilişkilendirilmekte ve bu olgu literatürde “cam uçurum” (*glass cliff*) kavramı ile açıklanmaktadır. Bu süreç, kadınların yönetici rollerinde karşılaştıkları zorlukları artırmakta ve liderlik pozisyonlarında kalıcılıklarını sınırlamaktadır. Kadınlara yönelik sorumluluklarla ilişkili olumsuzlukların kolaylıkla onlara atfedilebileceği yönündeki algı, belirli koşullarda liderlik pozisyonlarına atanmalarını mümkün kılmakla birlikte, uzun vadede kariyerlerinde sürdürülebilir bir

ilerleme kaydetmelerini zorlaştırmaktadır. Öte yandan, kadın istihdamındaki artışın erkekler için işsizlik oranlarını yükselttiği yönündeki yanlış algı, cinsiyet temelli ayrımcı yaklaşımları pekiştirmekte ve işe alım ile terfi süreçlerinde kadınların sistematik olarak dezavantajlı konumda kalmasına yol açmaktadır. Bu eşitsizlikler, kadınların kariyer gelişimini sınırlandırarak işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet temelli hiyerarşik yapılanmanın devamlılığını sağlamaktadır.

Tablo 2.2: Kadın ve Erkek İstihdam Oranlarının Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	Kadın İstihdam Oranı	Erkek İstihdam Oranı	Toplam İstihdam Oranı
2014	26,3	64,6	45,2
2023	31,3	65,7	48,3
2024	32,5	66,9	49,5

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2024-54059>

Kadın bireyler iş dünyasında liderlik pozisyonlarına ulaştıklarında, genellikle kararlı, hırslı, bencil ve duygusal olmaktan uzak kişiler olarak tasvir edilirken, erkekler için bu tür tanımlamalar kullanılmamaktadır. İş hayatında başarılı olmaları durumunda, kadınlar ev içindeki sorumlulukları yerine getirememe veya bu sorumluluklarla ilgili eksiklikler gibi olumsuz yargılarla ilişkilendirilirken, erkekler için bu tür bir düşünce söz konusu olmamaktadır. Başarıları değerlendirildiğinde ise, erkekler başarılarından dolayı alkışlanıp onurlandırılırken, kadınların elde ettikleri başarılar, duygusal bir atmosferde ve fedakârlıklarla ilişkilendirilen bir anlatı üzerinden ele alınmaktadır. Başarı olgusu, kadınlar ve erkekler açısından farklı biçimlerde değerlendirilmekte; erkeklerin başarıları genellikle eğitim geçmişleri ve mesleki deneyimleri üzerinden tanımlanırken, kadınların başarıları söz konusu olduğunda evli olup olmadıkları ya da kaç çocuk sahibi oldukları gibi özel yaşamlarına ilişkin bilgilerin belirtilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İş gücüne katılımı kadınlar ve erkekler arasındaki belirgin farklılıklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çalışma hayatındaki yansımalarından biridir. Erkekler istihdamda daha yüksek oranlarda yer alırken, kadınların iş gücüne katılımı çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel etkenler nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Özellikle hane içi sorumluluklar, bakım yükümlülükleri ve iş piyasasındaki cinsiyet temelli ayrımcılıklar, kadınların istihdama erişimini zorlaştırmaktadır. Örneğin, aynı eğitim seviyesine sahip bireyler arasında erkekler çalışma hayatına daha kolay dahil

olabilirken, kadınlar ev içi sorumluluklar nedeniyle iş gücünden çekilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlığını kısıtlamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, kadınların istihdamını artırmak amacıyla eşitlikçi politikaların uygulanması ve yapısal dönüşümlerin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Dünya Bankası Girişimcilik Veritabanı, 2006-2022 yılları arasındaki dönemde kayıtlı firmalarla ilgili kapsamlı veriler toplayarak kadın girişimciliği ve kadınların ekonomik yaşama katılımına dair önemli bulgular sunmaktadır. Bu veritabanı, özellikle Türkiye özelinde, kadınların iş gücüne katılımı ve finansal hizmetlere erişimi gibi önemli konularda değerli bilgiler sağlamaktadır. *Dünya Bankası* tarafından yayımlanan bir raporda, 2023 yılı itibarıyla Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranının %35 düzeyinde olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların yalnızca %63’ü banka hesabına sahipken, bu oran erkeklerde %85 seviyesindedir. Bu tür veriler, kadınların ekonomik katılımını artırmaya yönelik politika geliştirme süreçlerinde ve akademik araştırmalarda cinsiyet eşitliği sağlanmasına yönelik stratejilerin oluşturulmasında önemli bir temel teşkil etmektedir.

2.3.3. Aile ve Toplumda Cinsiyet Eşitsizliği

Geleneksel aile yapısı içerisinde kadın ve erkek bireylere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin toplumsal konumlarını belirleyen ve toplumu bu doğrultuda şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Aile içinde kadınların karar alma süreçlerinde geri planda kalması beklenmekte ve toplumsal normlar doğrultusunda “*elinin hamuruyla erkek işine karışma*” anlayışıyla hareket etmeleri gerektiği öngörülmektedir.

Kadınların eğitim almasına yönelik fırsatların kısıtlanması, iş hayatına atılmalarına yönelik imkanların sunulmaması ya da çalışmalarını için gerekli desteğin sağlanmaması, onların yalnızca evlenmeleri, çocuk sahibi olup çocuklarını yetiştirmeleri ve ev içi sorumlulukları üstlenmeleri yönünde bir beklenti oluşturmuştur. Özellikle, eğitime devam etmesine fırsat tanınmayan kadınlar, aile içindeki fiziksel ve ekonomik şiddet nedeniyle bağımsızlaşma süreçlerinde çeşitli engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal yapı içerisindeki ataerkil söylemler, kadınların yetkinliklerini sorgulayan ve onları belirli rollerle sınırlandıran “*sen*

kadınsın, yapamazsın” ve *“kadın akıyla”* gibi kalıp yargılarla pekiştirilmektedir. Ancak tüm bu engellere rağmen, kadınlar iş hayatında ve kamusal alanda varlık göstermek için mücadele etmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda önemli adımlar atmaya devam etmiştir.

Ataerkil toplum yapısında, ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlenen birey olarak erkekler görülmekte, bu durum ise ailedeki kadınların düşünce ve duygularının genellikle dışlanmasına yol açmaktadır. Toplumun, kadınları ve erkekleri eşit değer taşıyan yapı taşları olarak kabul etmesi, her iki cinsiyetin de eşit şartlar altında eğitim alabilmesi için aynı fırsat ve koşulların sağlanmasını gerektirmektedir. Ayrıca, çalışma hayatında da cinsiyetler arasında eşit fırsatların sunulması beklenmektedir. Liderlik vasıflarına sahip olduğu düşünülen erkeklerin, aileyi ilgilendiren herhangi bir meselede tek başına karar alması beklenirken, kadının söz hakkı çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Bu durum, kadınların aile yapısı içinde dışlanmasına ve erkek egemen yapının sürekliliğini pekiştiren kurallar altında ezilmelerine neden olmaktadır.

Aile içerisinde küçük yaşlardan itibaren ev işlerinde yardımcı olmaları beklenen ve bu doğrultuda yetiştirilen kız çocukları, büyüdüklerinde aile yapısı içinde kadına yüklenen evlilik, çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklarla yalnız bırakılmakta ve bu görevler, adeta bir zorunluluk gibi beklenmektedir.

Aynı ailede erkek çocuklar için ise benzer sorumluluklar, öğrenilmesi ve yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük olarak görülmemekte, dolayısıyla erkeklerin hayatlarını sürdürürken bu tür sorumluluklardan muaf tutulacağı ve bu görevlerin her zaman anneleri, ablaları ve ilerleyen yıllarda eşleri tarafından üstlenileceği düşüncesi hâkim olmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, kadının ev içindeki rollerini belirleyen ve toplumsal yapının sürekliliğini sağlayan geleneksel anlayışın devamlılığını pekiştirmektedir.

Toplumda, kadınlar genellikle edep ve itaat gibi geleneksel değerlerle tanımlanmakta ve bu kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Bu durum, toplumsal sorumlulukların büyük ölçüde kadınlara yüklenmesine yol açmakta ve aynı zamanda *“ideal”* ve *“uygun”* davranışların öğrenilmesi gereken bireylerin her zaman kadınlar olduğu yönündeki toplumsal beklentiyi güçlendirmektedir. Kadınlar, bu normlara uygun davranışları sergileyerek başkalarına da öğretme sorumluluğuna sahip kabul edilmekte, toplum da onları bu rolleri üstlenmeye zorlamaktadır. Toplumsal

beklentilere uymayan kadınlar ise, davranışları nedeniyle suçlanan ve sorumluluk almak durumunda bırakılan bireyler olmaktadır.

Kadınlara atfedilen ev içi sorumlulukların yanı sıra, görgü kuralları, nazik davranışlar ve başkalarıyla uyumlu olma gibi değerler de toplum tarafından özellikle kız çocuklarına öğretilmesi gereken özellikler olarak kabul edilmektedir. Bu durum, kadınların toplumsal yaşamda her zaman “*uyumlu*” ve “*saygılı*” olmalarını öngören normatif bir çerçeveye işaret etmektedir. Öte yandan, erkek çocukları bu bağlamda daha özgür bırakılarak, karakter özelliklerini daha rahat sergileyebilme fırsatına sahip olmaktadır. Erkeklerin sergilediği olumsuz davranışlar ise genellikle toplumsal bağlamda daha az eleştirilmekte ve daha kolay kabul görmektedir. Toplumsal yapı, kadın ve erkek rollerini birbirinden belirgin bir şekilde ayırmakta ve kadınların daha fazla sorumluluk taşımasını sağlarken, erkeklerin bu sorumluluklardan daha az etkilenmelerine olanak tanımaktadır. Buna bağlı olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürmesine ve kadınların sürekli olarak daha fazla yük üstlenmelerine yol açmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE KADINLARIN KARIYER TERCİHLERİ: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE FEMİNİST PEDAGOJİ KAPSAMINDA BİR ANALİZ

3.1. Araştırmanın Konusu

Türkiye’de kadınların meslek seçimleri, son yıllarda çeşitli sektörlerde görece bir çeşitlilik göstermiş olsa da toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici etkisi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığı nedeniyle kadınlar, ağırlıklı olarak bakım temelli belirli meslek gruplarında istihdam edilmeye devam etmektedir. Kadınlar, çalışma yaşamları süresince çocuk bakımından hasta ve yaşlı bakımına kadar uzanan sorumluluklar nedeniyle iş gücünden daha fazla süreyle uzak kalmış ve bu durum, erkek çalışanlarla kıyaslandığında iş yaşamında daha düşük görünürlük seviyelerine ulaşmalarına neden olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2023 yılı verilerine göre, Türkiye’de kadınların çalışma hayatına katılım oranı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik yaşama etkilerinin bir yansıması olarak, erkeklere kıyasla belirgin bir şekilde daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Ayrıca, *Dünya Ekonomik Forumu* (WEF) 2024 yılı raporuna göre, dünya genelinde birçok ülkede kadınlar, özellikle eğitim, sağlık ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşarak bu alanlarda daha fazla temsil edilmekte ve istihdam edilmektedir. Bu durum, kadınların iş gücüne katılımının çalışma alanları bazında belirgin farklılıklar arz ettiğini ve bazı sektörlerin toplumsal cinsiyet bağlamında, kadın çalışanları daha fazla bünyelerinde istihdam etme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerini kapsayan *STEM* (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) alanlarında kadınların temsili yeterli düzeyde değildir ve kariyer süreçlerinde toplumsal cinsiyet temelli sınırlılıklar varlığını sürdürmektedir. Feminist pedagoji bakış açısıyla bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için eğitim süreçlerine ilişkin içerik, yöntem ve tekniklerin yeniden değerlendirilerek yapılandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışının cinsiyetçi kalıplarının içeriğini derinleştirerek anlamını

pekiştirdiği göz önünde bulundurulduğunda, kadınların özgürce seçim yapabilmelerini sağlamak amacıyla eğitim politikaları ve kariyer yönlendirme süreçlerinin eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden yapılandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de kadınların kariyer tercihlerindeki mevcut yönelimleri değiştirebilmek amacıyla, feminist pedagoji temelli eğitim modellerinin yaygınlaştırılması ve kadınların geleneksel toplumsal kalıplardan bağımsız olarak meslek seçimlerinde özgürce karar verebilmelerine olanak tanınması büyük bir öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynayan bu yaklaşım, kadınların kendilerini keşfetmelerine ve kariyerlerini kendi tercihleri doğrultusunda şekillendirmelerine olanak sağlayacaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tarihsel süreç boyunca farklı toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıların etkisiyle şekillenen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çeşitli biçimlerde yeniden üretilmiş ve kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal statülerini belirleyen temel yapısal unsurlardan biri haline gelmiştir. Bireylerin toplumsal konumlarını belirleyen en önemli araçlardan biri olan eğitim, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesinde ve bu normların dönüşümünde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Geleneksel pedagoji, eğitim süreçlerinde cinsiyet rollerinin pekişmesine yol açarak, kadınların meslek seçimleri ve kariyer tercihleri üzerinde kısıtlayıcı etkiler yaratmaktadır. Buna karşın, feminist pedagoji, bu süreci eleştirel bir gözle değerlendirerek, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacıyla alternatif bakış açıları ve çözüm önerileri sunan bir çerçeve geliştirmektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve feminist pedagoji bağlamında mevcut literatürü derlemeyi, toplumsal cinsiyet normlarının meslek tercihleri üzerindeki etkilerini analiz etmeyi ve feminist pedagojinin bu süreçteki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu tez, son yirmi yılda Türkiye’de kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve feminist pedagojinin etkisini inceleyerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalığın artırılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Feminist pedagojiye ait temel ilkeleri, eğitime ilişkin sunduğu eleştirel bakış açılarını ve geleneksel pedagojiden ayrıldığı noktaları teorik bir çerçeve içinde ele almak amaçlanmıştır. Toplumsal cinsiyet

eşitsizliğin tarihsel gelişimi, eğitimin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri ve kadınların meslek seçimlerini belirleyen faktörleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde incelemeyi analiz etmek hedeflenmiştir. Bu araştırma kapsamında “*Feminist Pedagoji ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Türkiye’de Kadınların Meslek Seçimi Üzerine Yapılan Çalışmaların Literatür Taraması*” konu edinilmiştir.

3.3. Araştırmanın Kapsamı

Yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların meslek seçimlerinde belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların kariyer tercihlerini şekillendiren toplumsal cinsiyet normlarının aile içindeki, eğitim sistemindeki ve kültürel çerçevedeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınların meslek seçimlerini nasıl şekillendirdiği, feminist pedagojinin eğitim süreçlerine sağladığı katkılar ışığında önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Kadınların kariyer seçiminde karşılaştıkları engellerin yanı sıra, bu engelleri aşma sürecindeki feminist pedagojinin rolü, belirlenen teorik ilkeler ve amaçlar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Ayrıca, bu araştırma, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla önerilen feminist pedagojik yaklaşımların, kadınların meslek seçimlerinde daha geniş fırsatlar yaratma potansiyelini, mevcut literatür ve teorik çerçeveler ışığında derinlemesine değerlendirmektedir.

Bu araştırma, kadınların meslek seçiminde belirleyici olan etmenler ve bu etmenleri şekillendiren faktörler feminist pedagojiye ait bir bakış açısı doğrultusunda incelenmektedir. Eğitim, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dönüştürme bağlamında temel bir araç olarak ele alınmakta ve kadınların profesyonel alanda karşılaştıkları toplumsal cinsiyet temelli engellerin aşılmasına yönelik stratejik çözüm önerilerini kapsamaktadır. Çalışma, Türkiye’de kadınların meslek seçimlerini şekillendiren toplumsal cinsiyet normları ile feminist pedagojinin rolünü ele alan mevcut literatürü derleyerek kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın hazırlanmasında *TÜİK* ve *WEF* gibi veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Doküman analizi yönteminin kullanımı, ulaşılabilirlik çerçevesinde karşılaşılabilecek olası sınırlılıkların giderilmesine katkı sağlamaktadır. Bu veriler ışığında, belirtilen kaynaklarda yer alan veriler üzerinden kapsamlı değerlendirmeler yapılmış ve gerekli analizler titizlikle gerçekleştirilmiştir.

Doküman analizi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olup, yazılı bir şekilde olan bütün belgelere ait içeriklerin sistemli bir şekilde incelenmesini ve bu incelemeler neticesinde elde edilen verilerin titizlikle analiz edilerek yorumlanmasını amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu çalışmada, tezin hazırlanmasına temel teşkil eden unsurlar doğrultusunda belirlenen sorunlar ve çözüm yolları ayrıntılı bir biçimde ele alınmış ve kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Son yirmi yıl içinde Türkiye’de kadınların meslek seçiminde feminist pedagoji ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin rolü ele alınmış, bu çerçevede kadınların meslek tercihlerine etkisi kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ve yorumlar sonuç bölümünde de vurgulanarak tekrar belirtilmiştir.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Nitel araştırmalarda evren kavramı, araştırmanın konusunu oluşturan olay ve olguların ortaya çıktığı, belirli sosyo-kültürel özelliklere sahip insan toplulukları ya da toplumsal grupları kapsayan geniş kümeyi ifade eder. Bu evrenden, araştırmanın amaçları doğrultusunda belirli ölçütlere göre seçilen ve evrenin temel niteliklerini yansıtması beklenen daha küçük grup ise örneklem olarak tanımlanır (Albayrak, 2022: 6). Bu araştırmanın evrenini, Türkiye’de feminist pedagoji ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadınların meslek seçimi üzerine yapılmış akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise belirli ölçütlere göre seçilmiş, 2005–2025 yılları arasında Türkiye’de yayımlanmış; kadınların meslek seçimini feminist pedagoji ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele alan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiş; ilgili literatüre ulaşmak amacıyla *YÖK Ulusal Tez Merkezi* taranmış, incelenen uluslararası tezler için ise uluslararası akademik veri tabanlarından yararlanılmıştır.

3.6. Araştırma Bulguları

Araştırmanın bulguları, öncelikle feminist pedagoji ve ardından toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında Türkiye’de kadınların meslek seçimleri üzerindeki etkileri olmak üzere iki başlık altında incelenecektir. Değerlendirme sürecinde her iki konu, belirlenen sıralama doğrultusunda ele alınacak, belirtilen konularla ilgili literatür taraması gerçekleştirilecek ve hemen ardından bulgular değerlendirilerek ifade edilecektir.

Öncelikle, feminist pedagojinin eğitimde sağladığı dönüşümler ve bu dönüşümlerin eğitim süreçlerine etkileri değerlendirilecek, ardından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğurduğu sınırlılıklar ile eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıyla meydana gelebilecek dönüşümler ele alınacaktır. Söz konusu değişimlerin, kadınların meslek seçimleri üzerindeki etkisi, eğitim süreçlerine katılımlarını nasıl dönüştürdüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliğine sağladığı katkılar analiz edilecektir. Tüm bu söz konusu bulgular ışığında, sonuç bölümünde yorumlamalar yapılarak; pedagoji ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında öneriler sunulacaktır.

3.7. Literatür İncelemesi

Literatür incelemesi bölümü, araştırma probleminin kuramsal ve ampirik temellerini ortaya koymak amacıyla; konuya ilişkin önceki bilimsel çalışmaların eleştirel bir yaklaşımla analiz edildiği, yöntemsel yaklaşımlar ve temel bulgular üzerinden mevcut bilgi birikiminin kapsamlı biçimde değerlendirildiği, kuramsal çerçeve bağlamında bilimsel bir arka plan sunar. Araştırma konusu bağlamında gerçekleştirilen literatür taramasının detaylı bir şekilde sunulduğu, ilgili akademik çalışmaların titizlikle incelenip değerlendirildiği bir kısımdır. Literatürdeki yazılı eserler derinlemesine ele alınarak, bu çalışmaların araştırma sonuçları üzerindeki etkileri ve sonuçların nasıl şekillendiği, literatür ışığında analiz edilerek ortaya konulmaktadır.

Literatür incelemesi dahilinde konuyla ilgili araştırmanın literatür taraması yapılmış, araştırmanın bu bölümünde yapılan tüm çalışmalara yer vermek mümkün olmadığından kaynaklı olarak konu ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülen son 20 yılda Türkiye’de yazılmış mevcut literatürdeki tezler ve makaleler vb. bilimsel kaynaklı eserler özüne bağlı kalınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu tez çalışmasında,

feminist pedagoji, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların meslek seçimlerine etkisi konularını ele alan, doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşan toplam 25 tez incelenmiştir.

3.8. Kadınların Kariyer Gelişimi ve Eğitimden İş Hayatına Geçişte Feminist Pedagojinin Rolü: Literatür Taraması

Lynne Mesher'in 2022 yılında gerçekleştirdiği *“Towards A Feminist Pedagogy: A qualitative study into how the lived experiences of women working in the field of commercial interior design can inform a framework for transforming the teaching of professional practice in interior-design education in the UK”* (Feminist Pedagojiye Doğru: Ticari İç Mekan Tasarımı Alanında Çalışan Kadınların Yaşanmış Deneyimlerinin, Birleşik Krallık'taki İç Mekan Tasarımı Eğitiminde Profesyonel Uygulama Öğretiminin Dönüştürülmesine Yönelik Bir Çerçeveye Nasıl Katkı Sağlayabileceğine Dair Nitel Bir Çalışma) başlıklı doktora tezi, uluslararası tez örneklerinden birisidir.

Araştırma, feminist pedagojinin Birleşik Krallık'taki yükseköğretim kurumlarında iç mekân tasarımı profesyonel pratiğini öğretmek için etkili bir çerçeve sağlayıp sağlamadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, kadınların işyeri kültürlerini yeniden değerlendirerek bu kültürlerde iyileştirmeler yapmalarına katkı sağlamaktır. Araştırma, ticari iç mekân tasarımı alanında çalışan 34 kadından 10'unun nitel görüşmeleri aracılığıyla, işyeri kültürlerinin kadınların kariyer gelişimi üzerindeki engellerini ve zorluklarını ele almayı hedeflemiştir.

Bulgular, yaratıcı sektörlerdeki patriyarkal kültürlerin, iç mekân tasarımı alanındaki cinsiyetçi dışlanmanın ve kadınların kariyer gelişimini engelleyen faktörlerin hâlâ önemli engeller oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kadınların liderlik pozisyonlarına yükselerek pozitif değişimler başlatmaya başladıkları da gözlemlenmiştir. Literatür, feminist pedagojik yaklaşımların, hemşirelik, öğretim ve sosyal hizmetler gibi alanlarda kadınların toplumsal cinsiyet, işyeri baskıları ve sosyal adalet konularında eleştirel düşüncelerine yardımcı olduğunu ve bunun, kadınların işyeri patriyarkasına karşı direnç geliştirmelerine olanak sağladığını göstermektedir.

Feminist pedagojik yaklaşımlar, iç mekân tasarımı gibi kadınların yoğun olduğu alanlarda profesyonel pratiği öğretmek için bir araç olarak kullanıldığında, öğrencilerin bağımsız ve kolektif olarak güçlenmelerini sağlamakta ve değişim ajansı olmalarını teşvik etmektedir. Sınıf içindeki deneyimlerin paylaşılması yoluyla bir meslek pratiği topluluğu oluşturulacak ve öğrencilerin işyerlerinde uygulayabilecekleri öğrenme süreçleri elde edilecektir. Bu süreç, iç mekân tasarımı sektöründe liderlik anlayışının yeniden şekillendirilmesine ve profesyonel ortamın iyileştirilmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Dilşad Karakurt'un 2024 yılında gerçekleştirdiği "Feminist Pedagogy Effects And Experiences In Gender And Women's Studies: The Case Of Middle East Technical University" (Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmalarında Feminist Pedagojinin Etkileri ve Deneyimleri: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Örneği) başlıklı İngilizce yüksek lisans tez çalışması, Türkiye'de feminist pedagoji alanındaki en güncel tez araştırmalarından biridir.

Karakurt'a göre üniversitelerin *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları* bölümleri, akademik feminist hareketin bir parçası olarak geleneksel pedagojik yöntemleri sorgulamakta ve dönüştürmektedir. Hegemonik patriyarkal üniversite yapısına karşı kurumsallaşan bu çalışma alanı, marjinalleşmelerine rağmen toplumsal dönüşüm ve değişimi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, feminist pedagoji kullanılarak öğretmen-öğrenci arasındaki hiyerarşi azaltılmakta ve bilgi üretimi geleneksel yaklaşımlardan ayrıştırılarak sınıf ortamında uygulanmaktadır. Karakurt, bu çalışmasında, önceki nesillerin öğretmen-öğrenci ilişkilerini güçlendirmeye ve topluluk bilinci oluşturmaya yönelik feminist pedagoji alanındaki katkılarının, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarını bölümlerinin kurumsallaşma süreçlerinde açıkça görüldüğünü belirtmiştir. Türkiye'deki *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları* bölümleri, feminist bilgi ve pedagojiyi benimseyerek, feminist pedagojinin uygulamaları aracılığıyla üniversitedeki hiyerarşik güç ilişkilerine karşı alternatif bir bakış açısı geliştirmekte ve sınıf ortamını dönüştürme ve özgürleştirme potansiyeli sunduğunu ifade etmiştir.

Feminist pedagojinin temel hedefi, patriyarkal pedagojik yaklaşımlara karşı çıkarak sınıf içi ilişkileri yeniden şekillendirmek ve topluluk oluşturmaya sağlamaktır. Ancak, bu yaklaşımın uygulanmasında dışlanma, yapısal, kültürel ve politik engeller

gibi önemli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, feminist pedagojinin toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları bölümlerinde nasıl uygulandığını ve karşılaşılan sınırlamaları derinlemesine inceleyerek alana değerli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Karakurt'un çalışması, feminist pedagojinin toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanındaki derslerde nasıl deneyimlendiğini ve uygulandığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple, feminist pedagojinin sınıf içindeki uygulanış biçimlerini ve uygulandığında karşılaşılan sınırlılıkları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmada *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları* alanında feminist pedagojinin nasıl anlaşıldığı ve tanımlandığı, bu bölümde nasıl uygulandığı ve deneyimlendiği, ayrıca feminist pedagojinin temel ilkelerinin bu bağlamda nasıl hayata geçirildiği sorularına odaklanılmıştır. Çalışma, feminist pedagojiye ilişkin uygulama ve deneyimlere dair genel sorular yöneltmenin yanı sıra, alt sorular aracılığıyla feminist pedagojinin sınıf içi etkileşime etkisini, bu pedagojinin uygulanmasında karşılaşılan zorlukları ve sınırlılıkları anlamaya yönelik analizler gerçekleştirmiştir.

Feminist pedagojinin sınıf içi iletişimi nasıl şekillendirdiği, öğretim elemanları ve öğrencilerin karşılaştıkları engeller ile süreci kolaylaştıran faktörler ve feminist pedagoji yaklaşımının uygulanmasında karşılaşılan zorluklara yönelik geliştirilen stratejiler araştırmada ele alınan temel sorular arasında yer almaktadır.

Araştırma soruları, *ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları* alanında yürütülmüş olup, feminist pedagoji uygulamasının akademisyenler ve öğrenciler arasındaki etkileşimi güçlendirdiği ve öğrenme sürecini zenginleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Karakurt'un tez çalışması, belirli bir örneklem ile sınırlı olup, elde edilen bulgular genellenememektedir. Çalışmada feminist pedagoji, yalnızca *ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Bölümü* alanında incelenmiş ve bu çerçevede deneyimlenmiştir. Feminist pedagojinin ilkeler düzeyinde uygulanmasına ilişkin çalışmaların sınırlı olması, bu ilkelerin kapsamının yeterince geniş olmayabileceği yönünde bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, tezde feminist pedagojinin uygulanması ve deneyimlenmesi yalnızca bu ilgili ilkeler çerçevesinde ele alınmıştır.

Gözde Erdoğan'ın 2023 yılında gerçekleştirdiği “*Feminist Pedagoji Üzerine Bir Tartışma: Okul Öncesi Eğitim Örneği*” adlı yüksek lisans tez çalışması feminist pedagojiyle ilgili olan az sayıda tezden güncel olan tezlerden biridir. Çalışmanın amacı, feminist pedagojinin sınıf içi ve dışı uygulamalarının özgürleştirici bir yaklaşım olarak nasıl şekillendiğini incelemektir. Çalışmada, feminist pedagojinin eğitime yönelik eleştirel yaklaşımını ve özgürleştirici uygulamalarını kapsayan temel kavramlar ele alınmıştır. Tezin odaklandığı okul öncesi eğitim bağlamında, feminist pedagojinin uygulanabilirlikleri ve sınırlamaları araştırılmıştır.

Literatürde, mevcut pedagojinin feminist düşünceyle birleşerek özgürleşme sürecine dair sunduğu araçlar tartışılmıştır. Feminist pedagojinin özgürleşme süreci çerçevesinde sunduğu imkanlar da incelenmiştir. Okul öncesi eğitimde hangi uygulamaların feminist pedagoji ile ilişkili olduğu veya olmadığı analiz edilmiş; ayrıca, etnografik gözlemler doğrultusunda feminist pedagojinin okul öncesi eğitime özgü biçimde nasıl işlediği tartışılmıştır.

Erdoğan'ın tezinde, feminist pedagojinin tanımı yapılmakta ve bu pedagojinin geleneksel öğretmen-öğrenci ilişkisinden farklı bir yaklaşım sunduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, deneyimi yok sayan ve soyut kavramlar üzerinden şekillenen bilgi anlayışına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaştığı üzerinde durulmaktadır. Tezde, feminist pedagojinin okul öncesi eğitim sürecinde uygulanmasına yönelik gözlemler ve değerlendirmeler doğrultusunda, bu pedagojik yaklaşımın teorik temelleri, pratikteki yansımaları ve uygulanabilirliği kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Feminist pedagoji, bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine imkân tanıyan ve mevcut toplumsal yapılar ile bilgi üretme süreçlerini sorgulamalarını teşvik eden dönüştürücü bir süreç olarak ele alınmalıdır. Yalnızca yanlış olduğu düşünülen bilincin ortadan kaldırılarak yerine “*doğru*” bir bilinç inşa edilmesinden ziyade, bireylerin bilgiye eleştirel bir perspektiften yaklaşmalarını ve toplumsal yapılar üzerine derinlemesine bir farkındalık geliştirmelerini amaçlamaktadır.

Çalışmada, bireyin benlik oluşumuna bebeklikten itibaren etki eden toplumsal dinamiklerin incelenmesi ve bu bağlamda toplum ile benlik arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Okul öncesi dönemdeki öğrenciler, bilgiye karşı doğal bir merak ve öğrenmeye yönelik yüksek bir istek sergilediklerinden, bu yaş

grubunda feminist pedagoji uygulamaları, yetişkin sınıflarından farklı dinamikler içermektedir. Bu bağlamda, çocukların öğrenmeye açıklığı ve keşfetme arzusunun, pedagojik sürecin merkezinde yer aldığından bahsedilebilir.

Öğrenme sürecindeki yetişkinler geçmişte edindikleri öğretiler ve deneyimler doğrultusunda yerleşik öğrenme biçimlerini ve alışkanlıklarını terk etme sürecinde zorluklar yaşayabilirler. Oysa çocukların öğrenme süreci, henüz kökleşmiş bir bilgi yapısına ve alışkanlıklara sahip olmadıkları için daha esnek ve dönüşüme açık bir şekilde ilerlemektedir. Bu sebeple, çocukların öğrenme süreci, yetişkinlerden farklı dinamikler içermekte ve pedagojik yaklaşımların buna uygun şekilde yapılandırılmasını gerektirmektedir. Okul öncesi dönemde feminist pedagojinin temel amacı, çocuğun merakını canlı tutarak evrensel bilgi dayatmalarından kaçınmak olmalıdır. Bu süreçte, çocuğun kendi öğrenme yolculuğuna rehberlik etmek ve öğretmenin otoritesini sürekli sorgulamak esasa alınmalıdır.

Emine Tuna'nın 2023 yılında tamamladığı “*Feminist Pedagoji Bağlamında Sanat Eğitimi*” başlıklı yüksek lisans tezi, feminist pedagojinin sanat eğitimi alanındaki yansımalarını inceleyen güncel akademik çalışmalardan biridir. *Tuna*'ya göre eğitim dünyasında, çağın gereksinimlerine uyum sağlamak amacıyla yenilikçi pedagojik yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada feminist pedagojinin uluslararası düzeyde yaygın olarak araştırılan ve uygulanan bir yaklaşım olduğu vurgulanmaktadır. Çalışma sanat eğitimi bağlamında feminist pedagojinin ele alınmasını merkeze almakta olup, ulusal literatürde bu yaklaşımın sanat eğitiminde sınırlı düzeyde uygulandığına dikkat çekmektedir.

Tuna'nın çalışmasının ilk bölümünde, feminist pedagojinin sanat eğitimine etkisi, ilgili literatür kapsamında geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve bu bağlamda çeşitli uygulama örnekleri sunulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü* öğretim üyelerinin sanat eğitiminde feminist pedagoji yaklaşımına dair görüşleri elde edilmiştir. Ayrıca bu bölümde, feminist pedagojinin tanımı yapılmış, sanat eğitiminde feminist yaklaşım uygulamalarına değinilmiş ve bu bağlamda, yurtiçi ve yurtdışındaki ilgili araştırmalar incelenmiştir. İkinci dalga feminizmin etkisiyle, 1960'lı yıllarda sanat dünyasında önemli değişiklikler yaşanmış ve bu dönemde, kadının sanat tarihindeki yeri üzerine sorgulamalar başladığından bahsedilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırma

yöntemi açıklanmış, dördüncü bölümde ise sanat eğitimi ile feminist pedagojinin ilişkisi üzerine elde edilen bulgulara odaklanılmıştır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, iki uzman tarafından revize edilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmış ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, sanat eğitiminin feminist pedagojiyi uygulamak için uygun bir altyapı sunduğunu, görsel sanatlar eğitiminde feminist pedagojik yaklaşımın önemli bir rol oynadığını ve bu yaklaşımın öğrenme ortamı ile öğrenci gelişimi üzerinde olumlu katkılar sağladığını göstermektedir.

Görüşme yapılan öğretim üyeleri, feminist pedagojiyi ve sanat eğitimi belirli kavramlar üzerinden ilişkilendirmiştir. Bu kavramlar arasında, her iki yaklaşımın da esnek yapıya sahip olması, eleştirel pedagoji ile uyumlu olması, post modern bir yaklaşımı benimsemesi, özgürlükçü bir bakış açısına sahip olması, farkındalık oluşturma ve kadın hakları gibi unsurlar yer almaktadır. Bu görüşler, sanat eğitimi ile feminist pedagojinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ayrıca, sanat ve eğitim alanlarının geniş bir kapsamı kapsadığı dile getirilmiş ve bu alanların eleştirel pedagoji ile nasıl ilişkilendirildiği vurgulanmıştır.

Araştırma sonucunda, feminist pedagojinin görsel sanatlar derslerinde tüm eğitim seviyelerine uygun olarak geliştirilip uygulanması, bu uygulamaların bilimsel bir çalışmaya dönüştürülerek sonuçlarının karşılaştırılması gerektiği ifade edilmektedir. Görsel sanatlar öğretmenlerinin, zümre toplantılarında feminist pedagojiyi ve yeni eğitim yaklaşımlarını tartışarak öğretim yöntemlerini geliştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, görsel sanatlar öğretim programlarının toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda güncellenmesi ve kadın sanatçıların erkek sanatçılarla eşit şekilde tanıtılması gerektiği önerilmektedir.

Feminist pedagojinin, hizmet içi eğitimlerle *MEB*'e bağlı eğitim kurumlarında öğretmenlere sunulması, öğretmen yeterliliklerine feminist pedagojinin dahil edilmesi, lisans programlarına feminist pedagojiyi içeren seçmeli dersin eklenmesi, sanat eğitimi alanında feminist pedagojiyi ele alan araştırmaların yapılması, feminist sanat müfredatının geliştirilmesi ve feminist pedagojiyi konu alan kaynakların sayısının artırılması gerektiği önerilmektedir.

Melek Savaş Aşık'ın 2019 yılında tamamladığı “*Geleneksel Eğitim Pedagojilerine Eleştirel Bir Yaklaşım: Feminist Pedagoji*” başlıklı yüksek lisans tezi,

feminist pedagoji alanına odaklanan sınırlı sayıdaki akademik çalışmalardan biri olarak dikkat çekmektedir. Çalışma, geleneksel eğitim süreçlerinde bireylerin karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini farklı bir bakış açısıyla ele alma amacıyla ortaya konmuştur. Bu bağlamda, eğitimin tarihsel gelişimi incelenmiş ve söz konusu eşitsizliğin kökenine ulaşılması hedeflenmiştir. Yapılan incelemeler, farklı dönem ve coğrafyalarda değişiklik göstermesine rağmen, kadının eğitimde ve toplumda ikincil konumda yer aldığı ortak bir olguya işaret etmektedir.

Çalışmada, kadının eğitimdeki konumu geniş bir tarihsel çerçevede ele alınmıştır. Eğitimin, içinde bulunduğu toplumu etkileme gücü, dönemin değişimlerine uyum sağlayarak toplumsal yapıyı biçimlendirme yetisiyle ilişkilendirilmiştir. Geleneksel pedagojide sorgulamayan ve belirli kalıplar içinde şekillenen birey, feminist pedagoji aracılığıyla güçlenmekte ve toplumsal bağlamda özgürleşmektedir. Feminist pedagoji bireyin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine olanak tanıyarak otoriteyi sorgulayan ve toplumsal yapıyı irdeleyen bir tutum sergilemesine katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde eğitimin tarihsel gelişimi ve geleneksel pedagoji incelenmiştir. İkinci bölümde, feminist pedagojinin tanımı yapılmış ve bu yaklaşıma katkı sağlayan teorik çerçeveler doğrultusunda açıklamalar sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise feminist pedagojinin uygulanabilirliği, eğitime katkıları ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ele alınmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, açık bir şekilde görünür olmakla birlikte, kadınlar uzun yıllar boyunca özgürlük ve hak eşitliği mücadelesi vermiş, erkeklerle eşit haklara ve yaşam koşullarına sahip olduklarının kabul edilmesi için çaba gösterdiği dile getirilmiştir. Eğitim hakkı gibi temel haklar, başlangıçta kadınlar için erişilebilir olmamış, ancak günümüzde dahi bu alanda tam anlamıyla ideal bir eşitlik sağlanamadığı açıklanmıştır.

Çalışmada eleştirel pedagojinin temelinden doğan feminist pedagojinin, eşitlikçi bir eğitim ortamı yaratmayı amaçlamakta olup, kadınların karşı karşıya kaldığı olumsuz ve ayrımcı tutumları sorgulamayı ve bu durumlara karşı bir duruş sergilemeyi hedeflediğinden bahsedilmiştir. Feminist pedagojinin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine karşı durarak, öğrencilere dünyayı yorumlama biçimlerinde yeni bir bakış açısı sunduğu, bu düşüncüyü farklı açılardan sorgulamayı

teşvik ettiği ve feminist bir bakış açısıyla öğrencilerde bir dönüşüm yaratmayı amaçladığı vurgulanmıştır.

Feminist pedagojinin temel amacının, öğrencilerin yaşam pratikleriyle şekillenen inanç ve doğrularını eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirmelerini sağlamak olduğu belirtilmiştir. Feminist pedagojide liderlik kavramı ele alındığında, öğretmenin sınıfta bir lider rol model olarak öne çıktığı ve liderliğin gelişimine odaklandığı ifade edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin farklı liderlik görevlerini üstlenerek, gruplara ve bu gruplardaki liderlik rollerine dair bilgi edindikleri vurgulanmıştır.

Feminist pedagojinin, eğitim dünyasındaki çatışmaları incelediği ifade edilmiştir. Kişisel deneyimleri ve pedagojik bakış açısı doğrultusunda, otoriter tutumların değişim süreçleriyle özgürleşmeye ve ataerkil yaklaşımdan feminist pedagojik modellere dönüşümünü ele almaktadır. Çalışmaya göre, otoritesi tartışılmaz olan bir öğretmenin feminist pedagojinin ilkelerini benimsemesi, öğrenci deneyimlerine yer verme, öğrenci paylaşımlarını dinleme ve duygularını dile getirme sürecinde içsel duygularıyla ilgili yaşadığı süreç net bir şekilde açıklanmıştır. Ancak, öğrenci karşısında iç dünyasını açan bir öğretmenin yaşayacağı kaygı ve endişe ile ilgili yeterli teorik açıklama sağlanmamıştır.

Kabul gören doğruların değişkenliği, feminist pedagojinin ikilemlerinden biri olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, feminist pedagojinin hem zenginleşmesine hem de çeşitli ayrımlara yol açabilecek bir ikilem oluşturabileceği söylenmiştir.

Feminist pedagojinin temel unsurlarından biri olan deneyim, kadın deneyimine duyulan saygının, kadınların kendilerini anlam oluşturma süreçlerinin sorumlusu olarak hissetmelerine olanak sağladığını ve bilginin kadın bakış açısıyla yeniden üretilmesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Kişisel deneyimle kurulan bağ, kadının tercih ettiği öğrenme biçimi olarak ön plana çıkarken, bireyin bilgiyi sosyal bağlantılarıyla ilişkilendirerek öğrenme sürecini yapılandırıldığı ve deneyimin, dünyayı algılama biçimimizle doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

Feminist pedagojinin bir diğer temel unsuru olan paylaşım, katılım ve karşılıklı desteğin teşvik edildiği bir süreç olarak tanımlanmıştır. İşbirlikçi öğrenme yoluyla iletişim kurma, kolektif mücadele etme ve dayanışma gibi değerlerin ön planda olduğu paylaşımın, eşitlikçi ve destekleyici bir ortamda güven yaratacağı vurgulanmıştır.

Feminist pedagojinin eksiklikleri, kadınların eğitim deneyimlerinde var olmamaktan kaynaklanan ve kadınların var olduğu ancak seslerinin duyulmadığı durumları da içermektedir. Ayrıca, sınıf ortamlarında bireylerin kendilerini güvende hissetmemeleri, yalnızca belirli zaman dilimlerinde bir araya gelen katılımcılar arasında güven duygusunun eksik olmasından kaynaklanmaktadır.

Tez çalışmasında, feminist pedagojinin, bir öğrenciyi dönüştürme kapasitesine sahip olduğu ve dönüşüm sürecinin sonunda bireyin özgün kimliğini bulmayı hedefleyen yalın fakat ideolojik dayatmalardan arındırılmış bir yaklaşım sunduğu vurgulanmıştır. Feminist pedagojinin en önemli dayanağı feminist kuram olup, kadın mücadelesiyle güçlü bir ilişki içinde olduğu belirtilmiştir. Geleneksel eğitim yaklaşımlarının, farklılıkları göz ardı eden, otoriteyi temel alan ve eşitsizliğin kabul edilip her geçen gün yeniden üretildiği, dayanışma yerine rekabeti ön plana çıkaran bir yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir. Buna karşılık, feminist pedagojinin, eğitimde yeni bir soluk getirerek, bu otoriter ve eşitsiz yapıları sorguladığı ve daha eşitlikçi, dayanışmaya dayalı bir ortamın oluşmasına katkı sağladığı açıklanmıştır.

Şükran Güvenç Çetinkol 'un 2008 yılında gerçekleştirdiği “*Türkiye’de Eğitime Farklı Bir Bakış Açısı: Feminist Pedagoji*” adlı yüksek lisans tez çalışması Türkiye’de feminist pedagoji alanındaki en eski tez araştırmalarından biridir. Tez çalışmasında, ataerkil toplumsal yapı ve bu yapı içerisinde kadının konumu kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında feminizm kavramı açıklığa kavuşturulmuş ve feminist pedagoji ilkeleri doğrultusunda, Türkiye’de kız çocuklarının eğitime erişim durumu incelenerek mevcut eğitim programları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde pedagoji ve feminist pedagoji kavramları ele alınmış, feminist pedagojinin açıklanması bağlamında feminizm kavramı detaylandırılarak toplumsal cinsiyet kavramına da yer verilmiştir. Feminist pedagojinin temel ilkeleri çerçevesinde, cinsiyet ayrımcılığının bulunmadığı eğitim ortamları, bu ortamlara kimlerin dahil olduğu ve bu sınıflarda yöneltilmesi gereken uygun sorular analiz edilmiştir. Çalışmada öncelikle pedagoji kavramı genel çerçevede ele alınmış, ardından feminist pedagojiye geçiş yapılmıştır. Feminist kuramlar, tarihsel gelişim bağlamında incelenmiş olup, ataerkil sistem ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, feminist pedagojinin öncelikli olarak bilinçli ve yetişkin kadınlar ile azınlık gruplarına mensup bireyler için hedeflenerek geliştirildiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, feminist pedagojiye atfedilen temel işlevin, toplumsal cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan ayrımcılığın eğitim alanında göz ardı edilmesine karşı bir alternatif sunmak olduğu ifade edilmiştir. Kadınlar ve azınlık gruplarına yönelik olarak sınıf içi tutumlar, sınıf içindeki hiyerarşik yapılar, öğretim yaklaşımları, cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve öğrenci deneyimlerinin eğitim sürecine dahil edilmesi gibi unsurlar feminist pedagoji çerçevesinde ele alınmıştır.

Feminist pedagojide öğretmen, yalnızca bilgi aktaran ve sınıf içi düzeni sağlayan bir otorite figürü olmaktan öte, öğrenme sürecinde arabulucu bir konumda yer aldığı açıklanmıştır. Bu doğrultuda, öğretmenden öğrencilerin bilgiye erişim süreçlerini kolaylaştırması, onların bireysel gereksinimlerini dikkate alarak geri bildirim mekanizmalarını etkin bir şekilde kullanması ve böylece öğrenme sürecinin daha derinlemesine ve etkileşimli bir biçimde gerçekleşmesine katkı sunması beklendiği belirtilmiştir.

Feminist pedagoji kapsamında, sınıf düzeninin daire şeklinde bir yapıda olması, geleneksel otorite figürünün belirlenmesini zorlaştırmakta ve sınıf içindeki yetki dağılımının belirsizleşmesine neden olduğu dile getirilmiştir. Otoritenin kimde olduğu dışarıdan bakıldığında açıkça anlaşılmamakta, böylece hiyerarşik ilişkilerin yeniden üretimi engellenmektedir. Yapısalcı eleştirel yaklaşımla birlikte öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri, bağımsız yorumlar oluşturmaları ve bilgiye aktif katkıda bulunmaları teşvik edilmesinden bahsedilmiştir.

Çalışmaya göre, feminist pedagojide, geleneksel ataerkil öğretmen-öğrenci ilişkisi reddedilmekte ve öğrenme sürecinin baskıdan arındırılmış bir ortamda gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Öğrenciler ve öğretmenler arasında ortak karar alma süreçleri teşvik edilmekte, güç ve otoritenin sınırları yeniden şekillendirilmektedir. Sınıf ortamında sağlanması hedeflenen eşitlik yalnızca cinsiyet temelli değil; din, dil, etnik köken, engellilik durumu gibi farklı açılardan ele alınmaktadır. Ayrıca, bireylerin duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri, bu sürecin karşılıklı saygı çerçevesinde yürütülmesi esastır. Farklılıkların bireyler arasındaki mesafeyi artıran unsurlar olarak değil, birbirlerine karşı anlayış ve saygıyı geliştiren dinamikler olarak

değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin ötekileştirilmeden ve dışlanmadan öğrenme süreçlerine aktif katkı sunmaları beklenmektedir.

Feminist pedagojide, bireylerin deneyimlerine yer verilerek öğrenme sürecine dahil edilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Ancak feminist pedagojinin eleştirildiği noktada, sınıf içindeki tartışmaların sürekli ve devamlılık göstermemesi öğrenci katılımını olumsuz yönde etkileyebilir. Öğrenciler, öğretmen otoritesine alışkın oldukları için, feminist pedagojide bu otoritenin olmaması, tartışmaların kontrolden çıkmasına ve konunun sapmasına neden olabilir. Ayrıca, öğretmenin müdahale etme yetkisinin sınırlı olduğu bir ortamda, öğrenme sürecinde konunun net bir şekilde anlaşılmaması ve sapmalar yaşanması olasılığı söz konusu olduğu belirtilmiştir.

Cinsiyet ayrımcılığının bulunmadığı eğitim programları, öğrencilere sunulan eğitici materyaller aracılığıyla kadın ve erkeklerin toplumda üstlenebileceği geniş ve çeşitli rolleri yansıtarak, kız ve erkek öğrencilere eşit eğitim fırsatları sunmayı hedeflemektedir. Bu programlar, her iki cinsiyetin de potansiyellerini geliştirebileceği bir ortam yaratmayı amaçlamaktadır.

Geçmiş yaşantılarımız ve bu süreçte içselleştirilen cinsiyet ayrımına dayalı toplumsal roller, bireylerin zihninde kalıcı izler bırakmaktadır. Bu durum, günümüzde bazı bireylerin geçmiş deneyimlerinin etkisiyle, hareket alanlarını sınırlayarak sadece belirli alanlarda kendilerini güvenli hissetmelerine yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımının yapılmadığı sınıfların varlığı büyük bir önem taşımaktadır. Zira, bu sınıflar, mevcut toplumsal kalıpların ötesinde, bireylerin kendilerini oldukları gibi gerçekleştirme cesaretini bulabilecekleri, daha özgür bir öğrenme ortamı sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, sınıf içinde kız ve erkek öğrencilere farklı tutum ve davranışlar sergilendiği belirtilerek, bu durumun sınıflarda eşitsizlik yaratan bir ortamın varlığını pekiştirdiği vurgulanmıştır.

Çalışmada, Türkiye'deki kadınların eğitimi ve ilköğretim programları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Eğitimle ilgili temel veriler, tablolar aracılığıyla sunulmuş ve açıklanmıştır. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitimin getirilmesiyle birlikte, 1997-1998, 2002-2003 ve 2007-2008 yıllarında ilköğretim düzeyindeki okullaşma oranlarında cinsiyetler arasındaki farkın azaldığı vurgulanmıştır. Bu dönemde, okullaşmadaki cinsiyet eşitsizliği belirgin şekilde azalmış ve 2007-2008 itibarıyla bu

fark önemli ölçüde daralmıştır. “*Haydi Kızlar Okula*” kampanyasıyla, okullaşma oranlarının en düşük olduğu illerde, 2005 yılı sonuna kadar ilköğretim düzeyindeki cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması hedeflendiği belirtilmiştir.

Türkiye’deki ilköğretim eğitim politikaları, *Milli Eğitim Şura* kararları, sosyal sorumluluk projeleri ve eğitimin kadınların sosyal yaşantısına etkileri açısından incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye’deki ilköğretim eğitim programları, program geliştirme sürecindeki temel kavramlar ve *Millî Eğitim Bakanlığı* tarafından hazırlanan yeni ilköğretim eğitim programları açıklanarak, 7. sınıf *Sosyal Bilgiler* programının genel amaçları ve içerikleri ile bu programda feminist pedagojinin kriterlerinin yer alıp almadığına dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Türkiye’de ilköğretim sürecinin sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte eğitim programlarında yapılan yenilikler, temel kavramların geliştirilmesi ve *Millî Eğitim Bakanlığı* tarafından hazırlanan yeni programların bu doğrultuda uygulanması amacıyla şekillendirilmiştir. Bu nedenle, özellikle 7. sınıf *Sosyal Bilgiler* dersinin içeriğinin incelenmesi, feminist pedagojinin uygulanabilirliğini değerlendirme açısından kritik bir öneme sahiptir.

Dünya genelindeki bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıları dönüştürerek bireylerde hızlı değişim süreçlerine neden olmaktadır. Bu doğrultuda, eğitim programlarının, değişen dünya koşullarına ve bireylerin ihtiyaçlarına yanıt verecek biçimde, çağdaş eğilimler doğrultusunda içerik ve yöntemler geliştirmesi bir gereklilik haline gelmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, feminist pedagojinin temel kriterleri doğrultusunda eğitim programları değerlendirilmiş ve 7. sınıf *Sosyal Bilgiler* öğretim programı, feminist pedagoji bakış açısıyla incelenmiştir. Çalışmada, 16. ve 17. *Milli Eğitim Şura* kararları incelenmiş ve feminist pedagojinin eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli kriterler değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda, ders kitapları incelendiğinde cinsiyetler arası eşitlik kavramına açıkça yer verilmediği ve kadın haklarına dair herhangi bir bilginin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak, yalnızca Türkiye'nin doğu bölgelerinde kız çocukları ve kadınları desteklemeye yönelik bir sosyal sorumluluk projesine dair bir açıklamaya yer verilmiştir. 7. sınıf *Sosyal Bilgiler* programında kız çocukları ve kadınlarla ilgili konular yalnızca bir bölümde ele alınmaktadır. Feminist pedagojinin

bakış açısına göre, ayrımcılık sadece cinsiyetler arasında değil, aynı zamanda ırk, dil, din gibi faktörler açısından da mevcuttur. Kitaplar incelendiğinde, bireysel farklılıklarla ilgili konulara yer verildiği, ancak engelli bireylerin çalışma hayatındaki varlıklarından bahsedilmediği görülmüştür. Bu durum, feminist pedagoji bakış açısıyla değerlendirildiğinde, eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.9. Toplumsal Cinsiyet ve Meslek Seçimi: Eşitsizliklerin Etkilerini Anlamaya Yönelik Literatür Taraması

Suzanne Slusser'ın 2009 yılında tamamladığı "*Gender Empowerment And Gender Inequality, The Global Economy And The State: Exploring The Relationship Between Economic Dependency, The Political Order, And Women's Status*" (Cinsiyet Güçlenmesi ve Cinsiyet Eşitsizliği, Küresel Ekonomi ve Devlet: Ekonomik Bağımlılık, Siyasi Düzen ve Kadınların Statüsü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi) başlıklı doktora tezi, küresel ekonomi ve siyasal yapılarla cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ele alarak, kadınların toplumsal statülerini etkileyen dinamikleri incelemektedir.

Tez, küresel eşitsizlik üzerine yapılan önceki çalışmalarda cinsiyet farklılıklarının genellikle göz ardı edildiğini ve araştırmaların daha dar bir eşitsizlik anlayışı sunduğunu ele almaktadır. Çalışma, küresel eşitsizliğin şekillendirilmesinde siyasi düzenin etkisini inceleyerek, kadınların bu alandaki temsiline katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Modernleşme, bağımlılık ve dünya sistemi teorileri gibi küresel eşitsizlik teorilerinin, cinsiyet boyutunu göz ardı ettiğini ve bu boşluğu kadınların gelişimi ve cinsiyet ile gelişme teorileriyle doldurduğunu vurgulamaktadır. Araştırma, mevcut literatürde genellikle ekonomik faktörlere odaklanılmasının aksine, politik unsurları da dikkate alarak daha kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Çalışmada, 127 ülkeden elde edilen ekonomik bağımlılık, kalkınma, kültürel ve siyasi veriler kullanılarak, bu unsurların kadınların statüsü üzerindeki etkisi veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma, eksik verilere sahip ülkelerin de analize dahil edilmesine olanak tanıyan tam bilgi maksimum olasılık tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, ekonomik bağımlılık ve kalkınma ile ilgili faktörlerin kadınların statüsünü tahmin etmediğini, ancak siyasi yapılar ve politik düzenin kadınların statüsünü anlamlı bir şekilde öngördüğünü göstermektedir.

Barış Aytekin'in 2014 yılında gerçekleştirdiği “*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Kuramı: Türkiye’de Kadın Emeğinin Etkinlik Çözümlemesi*” başlıklı doktora tez çalışması, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yapılmış olan en eski tez çalışmalarından biridir. Tez çalışmasında, toplumsal cinsiyet kavramının kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitliği ifade ettiği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ise bireylerin cinsiyetleri nedeniyle fırsat eşitsizliğine maruz kalmaları anlamına geldiği açıklanmıştır. Toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Eşit hak ve fırsatların sunulduğu bir toplumsal yapı, sosyal adaletin ve toplumsal eşitliğin güçlendirilmesi açısından öneme sahiptir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal, siyasi ve ekonomik boyutlar başta olmak üzere çeşitli alanlarda yapısal bir sorun olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Söz konusu eşitsizliğe yönelik farklı teorik yaklaşımların varlığı, meselenin analiz edilmesini ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini güçleştirdiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal bilimler disiplinleriyle yakından ilişkili olduğu, ancak ekonomik faktörlerin bu eşitsizliğin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Kadın emeğinin ekonomik ve sosyal haklar açısından çeşitli eşitsizliklerle karşı karşıya olduğu, kayıtlı ekonomide yeterince temsil edilmemesi nedeniyle görünmez bir emeğin temel karakteri haline geldiği ve bu durumun emeklerinin değersizleşmesine neden olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde de belirleyici bir rol oynayan ekonomik süreçlerin, toplumsal sorunların oluşumunda ve derinleşmesinde önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Tez çalışmasının birinci bölümünde, *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği* (TCE) kuramı ele alınmış ve üç alt başlık çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bağlamda, TCE sorunu “*cinsiyet*” ve “*toplumsal cinsiyet*” ayrımı temelinde incelenmiş, ekonomi kuramında konuya yönelik farklı yaklaşımlar değerlendirilmiştir. Ayrıca, TCE ile kadın emeğinin etkinliği arasındaki sosyoekonomik ilişki analiz edilmiş, bu ilişkinin kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bölümde ayrıca, TCE ’nin bileşenleri üzerinde durulmuş ve eşitsizliğin ölçümüne yönelik yöntemlere dair bilgiler sunulmuştur.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde, iki ana başlık altında, *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği* (TCE) kuramı bakış açısında kadın emeğinin etkinlik sorununu kuramsal bir

çerçevede ele almayı amaçlamıştır. Bu kapsamda, öncelikle işgücü piyasasının dönüşen yapısı göz önünde bulundurularak, genel anlamda emek faktörünün istihdam, beşerî sermaye gücü ve etkinlik açısından ortaya koyduğu sorunlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu bölümde, kadın emeğinin verimliliğine ilişkin meseleler, istihdamdaki yapısal dengesizlikler, düşük katma değerli üretim süreçleri, beşerî sermaye kapasitesi ve toplumsal cinsiyete bağlı gelir eşitsizlikleri çerçevesinde kapsamlı bir çözümleme sunulmuştur. Ayrıca, TCE sorunu ile sosyoekonomik sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, kadın emeğinin etkinliğinin önemi vurgulanmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, “TCE sorunu” ile “kadın emeğinin etkinliği” kavramı arasındaki kuramsal ilişkiselliğin analitik bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve bu ilişkinin tez bağlamında kavramsal düzeyde ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye’deki TCE sorunu ve bileşenleri incelenmiş, özellikle ekonomik katılımcılık bağlamında yaşanan eşitsizliklerin kuramsal yapısı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilerleyen kısmında, Türkiye’de kadın emeğinin toplumsal ve ekonomik sistem içindeki konumu; ekonomik hayata katılım oranı, beşerî sermaye niteliği, üretim süreçlerine katkının katma değer boyutu, gelir dağılımındaki yeri ve iş-yaşam dengesi çerçevesinde analiz edilmiştir.

Mustafa Barış Keleş’in 2018 yılında gerçekleştirdiği “*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yol Açan Temel Etmenlerin Feminist Teorilerden Hareketle Çözümlemesi*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yapılmış olan güncel tez çalışmalarından biridir. Tez çalışmasında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kültürel, liberal ve radikal feminizm teorileri bağlamında incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amacı, kapsamı, önemi ve yöntemi açıklanarak feminizm teorilerine genel bir giriş yapılmıştır. İkinci bölümde, feminizmin tarihsel gelişimi incelenmiş, kavramsal ve kuramsal yönleri detaylandırılmış ve farklı feminist yaklaşımların toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Kültürel, liberal ve radikal feminizmin yedi temel bileşeni üzerinden ataerkil yapı ile ilişkisi değerlendirilmiş, dünya ve Türkiye bağlamında feminist hareketlerin toplumsal dönüşüme etkileri tartışılmıştır. Üçüncü

bölümde, oluşturulan kuramsal çerçeve temelinde feminist teorilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkisi kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda, tarihsel süreç boyunca kadınların toplumsal yaşamdan dışlanmasına rağmen, toplumsal refah, huzur ve kalkınma açısından kamusal alanda aktif rol üstlenmelerinin temel bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. Kadınların sosyal ve ekonomik hayatta üstlendikleri roller, onlara toplumsal itibar ve değer kazandırırken, toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadın ve erkek farklı sorumluluklarla şekillendirilmiş, erkek egemen bir yapı inşa edilirken kadınlar büyük ölçüde özel alanla sınırlandırılmıştır. Ancak, feminist kuram ve kadın hareketleri bu toplumsal yapıya ve kadınların maruz kaldığı eşitsizliklere karşı bir direnç noktası oluşturmuştur.

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması ve toplumsal hayatta görünürlük kazanması, toplumsal eşitliğin sağlanması açısından kritik bir gereklilik olarak değerlendirilmekte olup, kadınların yalnızca özel alanla sınırlandırılması mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Bu bağlamda, kadınların toplumsal yaşama aktif katılımının teşvik edilmesi, daha adil ve sürdürülebilir bir toplumsal düzenin inşası açısından zorunlu bir koşul olarak ele alınmıştır.

Cemile Can'ın 2019 yılında gerçekleştirdiği “*Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Bölgesel Karşılaştırılması*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yapılmış olan güncel tez çalışmalarından biridir. Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına dair genel teorik bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde ise, dünya genelinde ve Türkiye’de toplumsal cinsiyetle ilgili tarihsel süreçler üzerinden hem geçmişten günümüze kadar kadın-erkek eşitsizliği ele alınmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet olgusunu şekillendiren çeşitli faktörler incelenmiş ve toplumsal cinsiyetin tarihsel gelişimi genel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Türk toplumunda toplumsal cinsiyetin tarihsel süreç içindeki yeri ve dönüşümü de bu bölümde ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin matematiksel ölçümü ele alınmış ve bu ölçümler doğrultusunda toplumsal cinsiyete dayalı gelişme endeksi, toplumsal cinsiyeti güçlendirme ölçüsü, küresel toplumsal cinsiyet uçurumu endeksi gibi endeksler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği incelenmiştir.

Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmeye yönelik kullanılan yöntemler ve araçlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm olan uygulama bölümünde, Türkiye'de hesaplanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin veriler sunulmuş ve bu veriler doğrultusunda endeks hesaplanmasında kullanılan göstergeler, çözüm ve hesaplama sonuçları detaylı bir şekilde verilmiştir. Ayrıca, farklı bölgeler arasındaki karşılaştırmalar yapılmış ve elde edilen bulgular analitik bir çerçevede incelenmiştir.

Çalışma bulguları incelendiğinde, eğitim düzeyinin yüksek olduğu bölgelerde istihdama katılım oranlarının da daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, eğitim ile istihdam arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedir. Ayrıca, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha kapsamlı bir şekilde hesaplamak amacıyla literatürde bahsedilen diğer değişkenlerle ilgili veri toplamak için birçok kurumla iletişime geçilmiştir. Ancak, bu değişkenlere ilişkin verilerin çoğuna ulaşılamamış ve elde edilen bazı veriler bölgesel düzeyde derlenmemiştir. Veri kaynaklarına erişimle ilgili karşılaşılan güçlüklerin aşılması, Türkiye'de yerel düzeyde daha kapsamlı ve gerçeği daha doğru yansıtan bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinin oluşturulmasını sağlayacaktır.

Begüm Tuğba Karasu'nun 2019 yılında gerçekleştirdiği “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Bakış Açılarının Belirlenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yapılmış olan güncel tez çalışmalarından biridir. Tez çalışmasının ilk bölümünde, araştırma konusu ve konunun önemi üzerinde durulmuş, araştırmanın amacı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, araştırmanın belirli bir alan içinde gerçekleştirildiği belirtilmiş ve bu bağlamda çalışmanın sınırlılıkları açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentiler, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi kavramlar ele alınmış, ayrıca toplumsal cinsiyetin gelişimini etkileyen aile, arkadaş, okul, öğretmen, ders kitapları, oyun ve oyuncaklar ile medya gibi etmenler incelenmiştir. Bu bölümde, toplumsal cinsiyetle ilgili psikanalitik, sosyobiyolojik, sosyal öğrenme, bilişsel gelişim ve toplumsal cinsiyet şeması kuramları üzerinden analizler yapılmış ve toplumsal cinsiyet kavramının kadınların

üreme sağlığı üzerindeki etkileri ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında hemşirelerin rolü ele alınmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, araştırma yöntemi ve kullanılan gereçler hakkında bilgi verilmiş, veri analizleri ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise, kadınların sosyal ve demografik özellikleri ile kadınların toplumsal cinsiyet algısı ölçeği önerilerine katılım durumları ele alınmıştır. Beşinci bölümde, kadınların sosyal ve demografik özelliklerine ilişkin bulgular incelenmiş ve sosyal ve demografik değişkenler ile toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ortalamaları arasındaki farklar değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, toplumun bilinçlenmesi ve farkındalığın artırılması amacıyla her kesime uygun eğitim programlarının düzenlenmesi ve çeşitli çalışmaların yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Kadınların her alanda eşit bir şekilde yer alabilmesi için, eşitsizliğe neden olan durumlar hakkında eylem planlarının hazırlanması ve bu doğrultuda politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Gizem Doğan'ın 2020 Yılında Gerçekleştirdiği “*Düşünce İnşacısı Olarak Dilin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Rolü*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanındaki güncel araştırmalar arasında yer almakta olup, bu çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair bakış açıları ele alınmıştır. Çalışmada, kültürün erkekler tarafından oluşturulmuş özel alanda hapsolmuş kadınların toplumsal süreçlerden dışlandığı vurgulanmıştır. Düşünce akımları, sanat, siyaset ve bilim gibi alanlar erkek egemenliğinde şekillenmiş ve bu durum kadının kültür dışı kalmasına yol açmıştır. Erkekler yalnızca birbirlerinin sözlerine değer verirken, kadının sözünün bir anlamı bulunmamaktadır. Erkekler tarafından üretilen kültür, cinsiyet temelli eşitsizlikten çıkamamıştır.

Kadınlar, erkekler tarafından üretilmiş olan dilde kendi deneyimlerini ifade edebilecek kelimeleri bulamamışlardır. Dil ve kültür, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtacak şekilde erkekler tarafından inşa edilmiştir ve kadınlar bu dilin içinde varlık göstermektedir. Dil, düşüncenin kaynağıdır; dolayısıyla cinsiyet eşitsizliği, dil aracılığıyla varlığını sürdürmektedir. Çalışmada, dilin düşünceyi nasıl şekillendirdiği, dilin cinsiyet eşitsizliğini nasıl yeniden ürettiği ve kadınlar ile erkekler için dilin nasıl farklı anlamlar ve etkiler taşıdığı ele alınmıştır. Bu düzende, kadınların kendilerine ait yeni bir dil bulup bulamayacakları tartışılmıştır. Ayrıca, dilbilim tarihi boyunca dilin

düşünceyle ilişkisi, toplumlar, bireyler, kadınlar ve erkekler üzerindeki etkisi incelenmiş ve bu ilişkinin nasıl değiştiği üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, dilbilimsel bağlamda birey ve toplum konusu ele alınmış ve yapısalcı dilbilimden bahsedilmiştir. Bu bölümde, dilin düşünceyi şekillendiren bir araç olarak önemi vurgulanmaktadır. Dilbilimsel yaklaşımdan, bireyin içinde yetiştiği dilin düşünce yapısını etkileyen temel faktör olduğu savunulmaktadır. Engels'in görüşlerine atıfta bulunarak, dilin erkek egemen yapısının, özel mülkiyet ve ailenin gelişimiyle güçlendiği, bu süreçte kadınların toplumsal alandan dışlanarak eşitsizlik ve cinsiyetçiliğin dil aracılığıyla sürdürüldüğü ifade edilmektedir. İkinci bölümde feminist dilbilimden ve feminist araştırma yapmanın öneminden bahsedilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, dilin yapısal eşitsizliklerinin kadın ve erkekler üzerindeki etkileri incelenmektedir. Cinsiyetçi kültür ve dilin, kadınları toplumsal rollerine dair bir baskı aracı olarak nasıl şekillendirdiği ve kadın deneyimlerini nasıl değersizleştirdiği bu bölümde ele alınmaktadır. Ayrıca, kadınların erkek egemen kültürde şekillenen dilde büyüyerek bu kültürü içselleştirdiği ve yeniden ürettiği, bu çarpık yapının ise postyapısalcı feminizm yaklaşımıyla değiştirilebileceği vurgulanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Fransız postyapısalcı feminist düşünürlerin görüşleri ve bu görüşlerin dilbilim anlayışı üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Filozofların görüşleri, Engels'in çalışmalarına dayalı olarak incelendiğinde, erkek egemen cinsiyetçi dil ve kültürün düşünce yapımızı şekillendirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yalnızca feminist çalışmalarla ilgili olmayıp, toplumsal ve kültürel bağlamda nesnel bir gerçeklik olarak kabul edilmelidir. Tezin sonraki bölümlerinde ise, dilin düşünce yapısını inşa etme sürecinden çok, bu yapının kadınlar üzerindeki etkileri ve kadınların dil aracılığıyla nasıl kısıtlandıkları, bu sınırları aşma yolları feminist yaklaşımla ele alınmıştır.

Bu çalışmada, dilin cinsiyetçi yapısının nasıl şekillendiği, dilin düşüncenin kaynağı olarak toplumlar, bireyler, kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri ele alınmış ve kadınlar için bu cinsiyetçi dilden farklı bir dilin oluşturulup oluşturulamayacağı tartışılmıştır. Çalışma, toplumun cinsiyetçi yapısının temel kaynağının dilin cinsiyetçi yapısı olduğuna ve yeni bir dil düzeni aracılığıyla toplumsal yapının dönüştürülebileceğine işaret etmektedir. Edebi metinler üzerinden yapılan analizleri,

kadınlara yönelik söylemleri ve kadınların bir arada bulunduğu sosyal ortamlara dair incelemeler çalışmada önerilmektedir. Dişil bir dilin inşa edilebilmesi için kadınların seslerinin daha fazla duyurulması ve kolektif varlıklarının desteklenmesinin gerekliliğı vurgulanmaktadır.

Çağıl Öngen Köse'nin 2021 yılında gerçekleştirdiğı “*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğı, Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk: Sosyal Politika Yansımaları*” başlıklı doktora tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliğı alanındaki güncel akademik çalışmalardan biri olarak dikkat çekmektedir. Tez çalışmasında, gelir seviyesi düşük ailelerde yaşayan ya da geçmişte bu durumu deneyimlemiş kadın ve erkeklerin çocuklarının, karşılaştıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve diğer yapısal eşitsizlikler nedeniyle karşılaştıkları fırsat engelleri ve bu engellerle başa çıkma mücadeleleri incelenmiştir.

Gelir seviyesi düşük hanelere yapılan yardımlar, genellikle çocukların sağlık ve eğitim gibi iyilik halleriyle ilgili koşullara dayanmakta ve eğitime devam eden kız çocuklarına daha fazla kaynak ayrılmaktadır. Bu unsurlar, söz konusu yardımların toplumsal cinsiyet eşitliğı ve kadınların güçlenmesini amaçlayan bir yaklaşımı yansıttığını ortaya koymaktadır. Sosyal yardımların kadınlara verilmesi, cinsiyetçi bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Geleneksel ataerkil yapının etkisiyle, sosyal yardımlar genellikle ailedeki kadına yönlendirilmekte ve bu süreç, kadının başvuru aşamasında yer alması, alınan yardımı ailenin faydasına sürdürebilmesi ve hane içindeki sorumlulukları üstlenmesi üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmek ziyade mevcut geleneksel rolleri pekiştirmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin dönüştürülmesi, bireylerin kişisel deneyimlerinin geniş toplumsal ve politik yapılarla bağlantılı olduğunu kabul eden bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu dönüşüm, feminist sosyal hizmet uygulamalarının, toplumsal eşitlik hedefleri doğrultusunda, kapsamlı bir sosyal yardım politikası ile birlikte yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Neoliberal ve muhafazakâr sosyal politikalar, yoksul kadınları sadece aile içindeki rollerine indirgemekte ve kadınların görünmeyen emeğine dayalı aile dayanışmasını öne çıkarmaktadır. Bunun sonucunda, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadeleye yönelik stratejiler ve kadınların güçlendirilmesi üzerine atılacak adımlar giderek ihmal edilmektedir. Feminist sosyal hizmet, bürokratik engelleri aşarak, birey, grup, topluluk ve politika düzeyinde

toplumsal yapıları değiştirme kapasitesine sahip bir yaklaşımdır. Feminist sosyal hizmetin, kadınların özğün ihtiyaçlarını değerlendirerek, karar alma süreçlerinde etkin rol oynamalarını destekleyen müdahaleler sunması önerilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik sosyal yardım düzenlemelerinin kadınların güçlenmesi üzerindeki etkilerini inceleyebilir. Mevcut sosyal yardım düzenlemelerinin, kadınları aile içindeki rollerine indirgemek yerine bireysel ekonomik bağımsızlıklarını destekleyecek şekilde nasıl yeniden yapılandırılabilceği araştırılmalıdır. Feminist sosyal hizmet yaklaşımlarının, sosyal yardım süreçlerine entegrasyonu ve bunun kadınların karar alma süreçlerindeki rolüne etkisi değerlendirilebilir. Ayrıca, sosyal yardım alan kadınların deneyimlerini merkezine alan nitel araştırmalar, bu düzenlemelerin sahadaki etkilerini daha iyi anlamaya katkı sağlayabilir. Sosyal yardım mekanizmalarının toplumsal cinsiyet eşitliğiyle uyumlu hale getirilmesine yönelik alternatif düzenlemeler önerilebilir.

Aslıhan Damla Özveren'in 2022 yılında gerçekleştirdiği “*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bölgeler Arası Karşılaştırması*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yapılmış olan güncel tez çalışmalarından biridir. Tez çalışmasında yaşayan kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı tutumlarını anlamaya yönelik tarama çalışması yöntemi uygulanan çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, sosyal yaşamda bireylerin temel hizmetlere eşit erişimini sağlama amacının tartışmalı bir konu olarak ele alındığı vurgulanmıştır. Toplumu oluşturan her bireyin eşit şartlar altında olması, imkannardan eşit şekilde yararlanması ve cinsiyeti nedeniyle herhangi bir haktan feragat etmesinin beklenmemesi büyük önem taşımaktadır. İş gücüne katılım sürecinde, kadınların ve erkeklerin eşit koşullar altında istihdam edilmesi hedeflenmelidir. Özellikle alışan kadınların çocuk sahibi olmaları nedeniyle iş hayatından ayrılma durumu söz konusu olduğunda, kadın istihdam oranlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, iş yerlerinde kreşlerin yalnızca kadın çalışanlara sunulması değil, erkek çalışanlar için de erişilebilir olması gerektiği, bununla birlikte ilgili hukuki düzenlemelerin yapılması gerektiği önerilmiştir. Eğitimde sağlanacak eşitlik, iş yerlerinde karşılaşılan cinsiyetçi yaklaşımların önüne geçilmesinde etkili olacağı ifade edilmiştir.

Yapılan araştırma doğrultusunda, Türkiye'nin *Doğu Anadolu Bölgesi*'nde yapılan bir çalışmada, işe alımlarda erkeklere öncelik verilmesi önerisine kadınların

büyük bir kısmının katıldıkları ve bu oranın bölgesel olarak en yüksek olduğu gözlemlenmiştir. *Ege Bölgesi*'nde ise bu oranın daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal farkındalık oranları arasında bölgesel farklılıklar olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyinin artmasıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalığın da arttığı ve *Ege* ile *Akdeniz* bölgelerinde bu farkındalığın yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesiyle artan toplumsal cinsiyet eşitsizliği farkındalığının önemli bir sonucu olarak, kadınların ve kız çocuklarının eğitim süreçlerine dahil olmaları kritik bir öneme sahiptir.

Tuğba Karaca'nın 2024 yılında tamamladığı “*Kadın İstihdamı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Atatürk Üniversitesi Örneği*” başlıklı yüksek lisans tezi, kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularını derinlemesine inceleyerek, *Atatürk Üniversitesi*'ni örnek alarak bu olgulara dair veriler sunan bir çalışmadır. Tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, istihdam ve istihdam türleri kavramlarına yer verilmiş, genel istihdam oranları ve kadın istihdamı ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Kadın istihdamında eşitlikçi politikalara sahip olan İzlanda, Norveç, Finlandiya ve İsveç gibi ülkeler örnek olarak verilmiş, bu ülkelerdeki istihdam politikalarında eşitlikçi yaklaşımlara rağmen sürekli bir iyileştirme ve yenilik sürecinin devam ettiği açıklanmıştır. Türkiye'de kadın istihdamının artırılması gerektiği ve toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması amacıyla mevcut politikalara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Kadın emeğinin görünür kılınması ve eşit ücret politikalarının, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayacağı vurgulanmıştır.

İkinci bölümde, araştırmanın amacı, önemi, yöntemi ve veri toplama süreci ele alınmıştır. Araştırmada, kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerindeki etkileri açıklanmıştır. *Atatürk Üniversitesi*'nde çalışan 20 kadın akademisyen ile nitel araştırma yöntemi kullanılarak, katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerinin kariyerleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları temel sorunlar arasında bu durumun önemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir. Çalışma hayatında daha fazla kadın yöneticinin yer alması ve toplumda var olan geleneksel düşünce yapısının, modern ve eğitici yaklaşımlar ile dönüştürülmesi gerektiği, bu sorunun çözülmesine yönelik olası etkileri üzerinde durulmuştur.

Hamit Furkan Elmalı'nın 2023 yılında gerçekleştirdiği “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Problemi İzdüşümünde Feminist Yapay Zekâ” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu feminist bir yaklaşım çerçevesinde incelemekte ve yapay zekanın bu bağlamdaki rolünü ele almaktadır. Tez çalışmasında feminist yapay zekâ ve veri feminizmi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele alınmıştır. Çalışma, yapay zekâ alanında feminist bilgi ve uygulamalarının katkılarını analiz etmekte ve bu alandaki toplumsal eşitsizlikleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Feminist yapay zekâ ve veri feminizmi, veri temelli güç dinamiklerini sorgulayarak daha adil ve kapsayıcı bir toplumsal yapı oluşturulmasına yönelik teorik ve metodolojik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Tez çalışmasında toplumsal cinsiyet ve teknoloji, feminist yaklaşımlar, yapay zekâda toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorunlar ve feminist yapay zekâ konuları incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin somut bir gerçeklik olduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin kaçınılmaz bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonucunda, toplumsal eşitsizliklerin dijital ortamda da devam ettiğini gösteren veriler doğrultusunda toplumsal cinsiyet ve yapay zekâ arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Cinsiyet eşitsizliğinin dijital teknolojilere yansıyabildiği gerçeği, yapay zekanın toplumsal önyargıları yeniden üretebilme riskini ortaya koymaktadır. Feminist yapay zekâ kavramının kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi için öncelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği incelenmiş ve yapay zekanın adil ve tarafsız olabilmesi adına yeni yaklaşımlara duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. Yapay zekanın önyargılardan arındırılması, ancak feminist ilkelerin dikkate alınmasıyla mümkün olabilir. Feminist yapay zekâ, toplumsal cinsiyetle ilgili yerleşik önyargıları ortadan kaldırmayı hedefleyerek kadınlar ve erkekler için eşitlikçi bir dijital ortam oluşturmayı amaçlamaktadır. Ayrıca feminizm, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile sınırlı kalmayıp, ırk ve sınıf gibi farklı toplumsal adaletsizliklerle de ilişkilendirilerek ele alınmaktadır.

3.10. Meslek Seçimi ve Liderlikte Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin

Rolü: Literatür Taraması

Naboth Namara'nın 2010 yılında gerçekleştirdiği *“Women's Experiences Of Higher Education And Career Choice In Ireland And Uganda: Does National Development And Globalisation Contribute?”* (İrlanda ve Uganda'da Kadınların Yükseköğretim Deneyimleri ve Meslek Seçimi: Ulusal Kalkınma ve Küreselleşmenin Etkisi Var mı?) başlıklı doktora tez çalışması İrlanda ve Uganda'daki kadınların yükseköğretim deneyimleri ve meslek seçimlerini, ulusal kalkınma ve küreselleşmenin etkileri çerçevesinde incelemektedir. Tez çalışması, Uganda'daki kadınların yükseköğretim ve meslek seçimlerinin ulusal kalkınma ve küreselleşmenin etkisiyle nasıl şekillendiğini incelemektedir. Araştırma bulguları, kadınların eğitim tercihlerinde sosyo-kültürel, ekonomik, politik ve bireysel faktörlerin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Mbarara Üniversitesi öğrencilerinin geleneksel inanışlardan, Limerick Üniversitesi öğrencilerinin ise akademik yapıdan etkilendiği tespit edilmiştir. Çalışma, yükseköğretimin kadınlara ekonomik bağımsızlık kazandırarak ayrımcı geleneklere karşı direnç geliştirmelerine katkı sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, eğitilmiş kadınlar güçlenmiş olsa da toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin sürdüğü görülmektedir. Ayrıca, Uganda'da geniş aile yapısının kadınlar için ekonomik ve sosyal güvence sağladığı belirlenmiştir. Çalışma, farklı kalkınma düzeylerine uygulanabilecek alternatif bir meslek seçimi modeli sunarak, kadınların yükseköğretim deneyimlerini etkileyen dinamiklere ilişkin yeni bulgular ortaya koymaktadır.

Şule Eser'in 2010 yılında gerçekleştirdiği *“Toplumsal Cinsiyetin Meslek Seçimindeki Rolü ve Sekreterlik Mesleği Üzerine Bir Uygulama”* yüksek lisans tez çalışması, toplumsal cinsiyetin meslek seçimindeki etkilerini ve sekreterlik mesleği üzerinden yapılan bir incelemeyi ele almaktadır. Tez çalışmasında, toplumda yaygın bir görüş olarak bazı meslek gruplarının kadın doğasına daha uygun olduğu düşüncesinden hareketle, bireylerin meslek seçiminde etkili olan unsurlardan biri olarak toplumsal cinsiyet faktörü ele alınmıştır. Araştırma, sekreterlik mesleğine odaklanmakta olup, erkeklerin bu mesleğe yönelik tutumları memnuniyetsizlik çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kadınların modern dünyada iş yaşamında daha fazla yer alması, çalışma hayatındaki erkek egemen anlayışın dönüşümüne katkı sağlamıştır. Kadınların iş gücüne katılımının artmasıyla birlikte, geçmişte gönüllülük esasına dayalı ve ücretlendirilmeden yürütülen bazı işler profesyonel meslekler haline gelmiştir. Kadınlara atfedilen itaatkâr, kibar ve bakım veren imajın etkisiyle bazı meslekler kadınlara daha uygun görülmüş ve erkekler tarafından tercih edilmemiştir. Böylece, söz konusu meslekler toplumsal cinsiyet algıları temelinde sınıflandırılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen sekreterlik mesleği, çalışma koşulları nedeniyle kadınlar için uygun görülen meslek gruplarından biri olarak değerlendirilmiştir. Ancak erkekler de bu meslekte yer almakta ve bu alanda çalışmaktadır. Sekreterlik, kadınlara uygun bir meslek olarak algılansa da cinsiyet temelli bir ayrımın ötesinde ele alınmalıdır. Kadınların eğitim düzeyi arttıkça ve iş dünyasında daha fazla yer aldıkça, toplumda kadın kavramı kültürel açıdan değişim göstermektedir. Ekonomik faktörler, çalışma hayatında daha görünür olma ve ailede eşit sorumluluk taşıma gibi sebepler, bu değişimin temel etkenleri arasında yer almaktadır. Meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin etkisi, işsizlik sorunu gibi diğer önemli faktörlerle birlikte şekillenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, bir meslekteki kadın oranı arttıkça, o mesleğin kadınlar için daha uygun bir meslek olarak algılandığına dair görüşler ortaya çıkmaktadır.

Bekir Değirmenci'nin 2018 yılında gerçekleştirdiği “*Toplumsal Cinsiyet Algısının Meslek Seçimine Etkisi Üzerine Bir Uygulama*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, toplumsal cinsiyet algısının meslek seçimleri üzerindeki etkilerini incelemekte ve bu bağlamda yapılan bir uygulamayı ele almaktadır. Tez çalışmasında, üniversite tercihlerinde toplumsal cinsiyetin etkili bir faktör olduğu ancak tek belirleyici unsur olmadığı ortaya konmuştur. Bölüm seçiminde, aile desteği, bölümle ilgili bilgi sahibi olma, ilgi alanları, bireysel istekler, yetenekler ve geleceğe yönelik kariyer beklentileri önemli belirleyici etkenler olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca, tercih yapan bireyin yaşı, ailesinin sosyo-ekonomik durumu ve yaşam koşulları, mezun olduğu okul ile tercih etmeyi düşündüğü bölüm arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Cinsiyete bağlı olarak belirli bir alanda eğitim alma isteği ve algısı, bireyin yetenekleri ve gelecek hedefleri doğrultusunda şekillenen tercihler arasında önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Toplumda bireyler, cinsiyet temelli kalıplara göre belirlenen rollere yönlendirilmekte ve bu doğrultuda iş ve özel yaşamda farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyetin ön lisans öğrencilerinin meslek seçimleri üzerindeki etkisi incelenmektedir. Araştırma kapsamında, kadınlara atfedilen bankacılık ve sekreterlik gibi mesleklerin yanı sıra erkeklere atfedilen teknik mesleklerin toplumsal cinsiyet algısından ne ölçüde etkilendiği analiz edilmiştir. Bulgular, kadınların ağırlıklı olarak bakım ve emeğe dayalı mesleklerde yer aldığını, erkeklerin ise beceri odaklı mesleklerde yoğunlaştığını göstermektedir. Geleneksel toplumsal rollerin kadınları aile içinde konumlandırmaya devam ettiği ve bu durumun kadınların modern iş hayatında yeterince temsil edilmesini kısıtladığı tespit edilmiştir.

Mahmure Gökcan'ın 2018 yılında gerçekleştirdiği “*Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, toplumsal cinsiyetin meslek seçimi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Toplumsal değişimler ve çalışma yaşamının gerekliliği, meslek seçimlerinde geleneksel cinsiyetçi yargıların etkisini azaltabilirken, cinsiyetin bu süreçte belirleyici bir faktör olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları, kız öğrencilerin daha eşitlikçi bir anlayış sergilediğini, ancak erkek öğrencilerin geleneksel rollere yönelik daha güçlü bir eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Bu tez çalışmasında, lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyetle ilgili kalıplaşmış yargılarını incelemek amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. Öğrencilerin meslek seçiminde etkili olan geleneksel ya da eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerini ölçmeyi amaçlayan bu yöntem, iki aşamalı bir araştırma sürecine dayanır. İlk aşamada, öğrenci meslek seçiminde etkili olan toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel ve eşitlikçi boyutlarını ortaya koyacak bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. İkinci aşamada ise, geliştirilen ölçeğin geçerliliği test edilerek, öğrencilerin kariyer hedefleri ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmada katılımcıların görüşlerine göre, genel olarak meslek seçimlerinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet yargılarının daha fazla benimsendiği, bu durumun ise geleneksel toplumsal cinsiyet yargılarının etkisinin azaldığını gösterdiği söylenebilir. Geleneksel cinsiyet odaklı sınırlamalar çoğunlukla kadınlara yönelik kısıtlamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların yaşamlarına dair geleneksel kalıp yargıları daha az benimsemesi, erken yaşlardan itibaren bu kalıp yargılarla başa çıkma

zorunluluklarının ve bunları sorgulama süreçlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Çalışma sonucunda, anne ve baba eğitim düzeylerinin meslek seçimi ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde anlamlı bir ilişki oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Elif Özdemir Yılmaz'ın 2019 yılında gerçekleştirdiği *“Sosyal Bilgiler Dersi İle Bütünleştirilmiş Toplumsal Cinsiyet Temelli Etkinliklerin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimine Yönelik Tutumlara Etkisi”* başlıklı yüksek lisans tez çalışması, toplumsal cinsiyet temelli etkinliklerin sosyal bilgiler dersi kapsamında meslek seçimi üzerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Tez çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla yürütülen toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı öğretim uygulamalarının, öğrencilerin cinsiyet kalıplarına dayalı mesleki tercih algıları üzerindeki yansımaları kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Araştırmada *“Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimlerine Yönelik Tutum Ölçeği”* kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında yürütülen toplumsal cinsiyet temalı etkinliklerin, öğrencilerin cinsiyet rollerine bağlı mesleki yönelimlerine ilişkin tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Araştırma, 4. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiş olup, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyici çalışmaların ve *“cinsiyet rolleri eğitim etkinlikleri”*nin, öğrencilerin kadınların meslek tercihinine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Ders sürecinde gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı çalışmaların, öğrencilerin meslek tercihlerinde belirleyici bir unsur olduğu ve toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimine ilişkin tutumlarını toplumsal cinsiyet eşitliği lehine yönlendirdiği tespit edilmiştir.

Gamze Çay'ın 2021 yılında gerçekleştirdiği *“Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisi: Hemşirelik Mesleği Örneği”* başlıklı yüksek lisans tez çalışması toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçimi üzerindeki etkilerini hemşirelik mesleği özelinde incelemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin meslekler üzerindeki belirleyici etkisi çerçevesinde, kadın ve erkeklere yönelik mesleki ayrımların toplumsal normlar doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Çalışmada, tıp alanının erkek egemen bir yapı kazanmasıyla birlikte, kadınların profesyonel meslek alanlarında yeterince temsil edilememesi ve bunun hemşirelik mesleğinin kadınlara özgü bir meslek olarak algılanmasına yol açtığı vurgulanmaktadır.

Araştırma, hemşirelik mesleğini kadın ve erkek hemşirelerin bakış açıları doğrultusunda inceleyerek toplumsal cinsiyet rollerinin meslek tercihlerine etkisini analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçiminde önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, mesleklerin cinsiyetçi kalıplara indirgenmemesi gerektiğini savunmalarına rağmen, toplumsal normların meslek tercihleri üzerinde hâlâ belirleyici bir etkiye sahip olduğunu dile getirmiştir. Özellikle kadınlara yönelik toplumsal algının, onların annelik ve eş rolleriyle uyumlu mesleklere yönelmesini beklediği ve bu çerçevede hemşirelik mesleğinin kadınlara uygun olup olmadığına dair farklı görüşlerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar, kadınların aile ve çocuk bakımına yönelik sorumluluklarını aksatmayacak meslekleri tercih etmeleri gerektiğine dair yaygın bir toplumsal algının varlığını vurgulamıştır. Bu doğrultuda, bazı katılımcılar hemşirelik mesleğinin kadınlara uygun olmadığını ifade etmiştir.

Nursel Aslan Çetin 2021 yılında gerçekleştirdiği “*Kadınların Meslek Seçimindeki Tutumunda Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Diyarbakır İli Örneği*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, kadınların meslek seçimindeki tutumlarını toplumsal cinsiyet bağlamında ele alarak, Diyarbakır ili örneğinde bu tutumların nasıl şekillendiğini araştırmaktadır. Tez çalışmasında, toplumsal cinsiyet rollerinin kadının meslek seçimindeki etkisi Diyarbakır ilinde gerçekleştirilen bir araştırma ile incelenmiş ve aile ortamı ile eğitim sürecinin toplumsal cinsiyet rollerini şekillendiren süreçler üzerindeki etkisi sorgulanmıştır. Çalışmanın sonuçları, ataerkil toplum yapısının, kadının kendini biçimlendiren ve sınırlayan toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçimi ve kariyer yolculuğunda önemli engeller oluşturduğunu ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin, toplumun kadına yaklaşımını nasıl şekillendirdiğini gösterdiği ve kadınların bu roller doğrultusunda mesleklerini icra ederken karşılaştıkları bireysel sınırlamaların varlığını gözler önüne serdiği vurgulanmaktadır.

Ataerkil toplumda, kadın ve erkek egemen zihniyetle verilen mücadelede elde edilen kazanımlar, kadınların kendilerini gerçekleştirmeleri için gerekli toplumsal dönüşümü tam anlamıyla sağlamamaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınları belirli sınırlarla sınırlayarak bireysel gelişimlerini engellediği ve meslek seçiminde bu rollerin önemli bir engel teşkil ettiği gözlemlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolüne dayalı mesleki sorunların çözümü için sadece ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin yeterli olmayacağı, bu sorunun köklü bir zihniyet değişikliği gerektirdiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi, eğitim sistemlerinin bu değişimi destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği söylenebilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rollerine dair yapılan kültürel ve sosyal normların sorgulanması, bireylerin eşitlikçi bakış açıları geliştirmelerine olanak tanıyacak bir toplumsal dönüşüm sürecinin başlatılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sürecin etkili olabilmesi için, yasal düzenlemelerle birlikte, farkındalık yaratma ve zihniyet değişikliği hedefleyen kapsamlı stratejilerin uygulanması gerektiği ifade edilebilir.

Yunus Ömer Beşparmak'ın 2021 yılında gerçekleştirdiği “*Kadınlarda Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Yaşam Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” başlıklı yüksek lisans tezi çalışması, kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin ve yaşam becerilerinin nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelemektedir. Tez çalışması, *İstanbul Gelişim Üniversitesi*'nde 18-26 yaş arasındaki üniversite öğrencilerinin meslek seçimlerine yönelik tutumlarını, toplumsal cinsiyet yargılarıyla ve yaşam becerileriyle olan ilişkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, üniversite öğrencilerinin empati, bireysel farkındalık, karar verme, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme gibi yaşam becerileri ile meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, kadın üniversite öğrencilerinin yaşam becerileri erkek üniversite öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Toplumda eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerinin artması, genel olarak olumlu sonuçlar doğururken, geleneksel roller kadın katılımcılar için olumsuz etkiler yaratmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri gözetilmeksizin iş dünyasında ayrımcılığa karşı teşvik edici programların uygulanması gerektiği, bunun yalnızca üniversite düzeyinde değil, tüm eğitim seviyelerinde ve toplumun geniş kesimlerine ulaşacak şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Elif Gök'ün 2022 yılında gerçekleştirdiği “*Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin tutumlar

üzerindeki etkisini, aile desteğiyle etkileşimini ve kariyer kararı alma süreçlerindeki yetkinlik beklentilerini ele almaktadır. Tez çalışmasında, lise öğrencilerinin aile desteği ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bakış açıları ve kariyer beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. İstanbul ilinde farklı liselerde eğitim gören öğrencilerle yapılan çalışmada, *Kişisel Bilgi Formu*'nun yanı sıra *Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği* (MSTCRÖ), *Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği* (MSADÖ) ile *Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu* (KKYBÖ-KF) uygulanmıştır.

Araştırma, kadın lise öğrencilerinin mesleki yönelim süreçlerine ilişkin öz yeterlilik algılarının, erkek öğrencilere kıyasla daha ileri düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, annesi üniversite düzeyinde eğitimi olan öğrencilerin mesleki yönelim süreçlerine dair kendilerine duydukları güvenin, annesi yalnızca ilkokul düzeyinde eğitim almış bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, babanın eğitim geçmişinin bu bağlamda ölçülebilir bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir.

Araştırma bulguları, katılımcıların kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin cinsiyet temelli olarak anlamlı şekilde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır; özellikle kadın öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, kariyer kararı yetkinlik beklentileri, anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıklar sergilemekte olup, annesi üniversite mezunu olan öğrenciler, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere kıyasla daha yüksek beklentilere sahip olmaktadır. Bununla birlikte, baba eğitim düzeyine dayalı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentilerinde istatistiksel bir fark gözlemlenmemektedir. Bireylerin mesleki yönelimleri, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin benimsedikleri tutumlar doğrultusunda şekillenmektedir. Geleneksel cinsiyet normlarını içselleştiren bireylerde kariyer beklentisi sınırlı kalma eğilimindeyken; eşitlik temelli tutumlar, karar verme yeterliğini güçlendirmektedir. Öte yandan, aile desteği algısı, geleneksel cinsiyet rollerine dayalı tutumlarla ilişkili karar süreçlerinde belirleyici bir işlev görmezken; eşitlikçi tutumlar çerçevesinde karar yetkinliğini artırıcı bir düzenleyici değişken olarak rol üstlenmektedir.

Kevser Toydemir'in 2022 yılında gerçekleştirdiği “Ortaöğretim Öğrencilerinin Benlik Kurguları ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimi Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi, ortaöğretim öğrencilerinin benlik kurguları ile toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimi tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Tez çalışması, ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet odaklı tutumları ile benlik algılarının farklı boyutları arasındaki ilişkinin, meslek seçimleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Zonguldak ili Ereğli ilçesindeki ortaöğretim kurumlarında eğitim gören 14-18 yaş arasındaki öğrencilerle gerçekleştirilmiştir.

Bireysel benlik algısının güçlenmesi, bireylerin toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargılardan bağımsız karar alma süreçlerini desteklemekte ve mesleki tercihlerini daha özgün bir çerçevede şekillendirmelerine olanak tanımaktadır. Eğitim kurumlarında yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin, öğrencilerin bireysel benlik algısını geliştirmeye yönelik müdahalelerle zenginleştirilmesi önerilmektedir. Özellikle okul psikolojik danışmanlarının, meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici etkisini göz önünde bulundurarak rehberlik programlarını toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek şekilde yapılandırılmaları gerekmektedir.

Ayrıca, toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimi tutumlarını derinlemesine analiz edebilmek adına, yüksek kalıp yargı eğilimleri sergileyen bireylerle gerçekleştirilecek nitel araştırmaların, bu tutumların kökenleri ve etkileri konusunda kapsamlı bir bakış açısı sunabileceği değerlendirilmektedir. Demokratik ebeveyn tutumlarının bireysel benlik algısının gelişimine olumlu katkıları göz önünde bulundurularak, ebeveynlerin çocuklarının mesleki yönelimlerini destekleyici ve teşvik edici bir tutum sergilemeleri, öğrencilerin kalıp yargılardan uzak, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kararlar almalarını sağlayacaktır.

Aynur Rabia Özbek'in 2024 yılında gerçekleştirdiği “Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisine Yönelik Ortaöğretim Öğrencilerinin Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, ortaöğretim öğrencilerinin meslek seçimi sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini incelemektedir. Tez çalışmasında, kadın ve erkeklerin meslek seçimlerinde birbirinden farklı gruplarda yoğunlaştığı vurgulanmıştır. Günümüzde toplumsal cinsiyet normlarının, toplumsal cinsiyet

rollerine dayalı olarak meslek seçimleri üzerinde belirgin bir etkisi olduğu açıktır. Çalışmada, lise eğitim düzeyinde 11. ve 12. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin meslek tercihlerinde toplumsal cinsiyetin etkisi incelenmiş ve bu faktörün öğrencilerin meslek tercihlerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının büyük ölçüde geleneksel cinsiyet normları çerçevesinde şekillendiğini ve bu algının meslek tercihlerine doğrudan yansıdığını göstermektedir. Erkek öğrencilerin kariyer olanakları ve ekonomik getirisi yüksek mesleklere yönelim gösterdiği, kadın öğrencilerin ise ev içi sorumluluklar ve annelik rolüyle uyumlu meslekleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet rollerine özgü mesleklerde daha başarılı olabileceklerine ve istihdam edilebilirliklerinin bu doğrultuda şekilleneceğine inanmaktadır. Ailelerin yönlendirmelerinin de cinsiyet temelli olduğu ve öğrencilerin eğitim tercihleri ile meslek seçimlerinde belirleyici bir faktör olarak öne çıktığı görülmektedir. Farklı sosyoekonomik koşullara ve eğitim ortamlarına sahip olmalarına rağmen, öğrencilerin meslek tercihlerini geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları doğrultusunda şekillendirdiği bulgulanmıştır.

Araştırma bulgularına göre, eşitlikçi toplumsal cinsiyet yargılarının yaygınlaştırılması için eğitim alanında çeşitli çalışmalar yapılmalı, etkinlikler ve konferanslar ile desteklenmelidir. Öğrencilere her meslek grubunda farklı cinsiyetlerden rol modeller sunulmalı, bu sayede meslek tercihleri daha özgürce yapılabilmelidir. İlgi, yetenek ve becerilere dayalı meslek seçimleri için kadın-erkek eşitliğini sağlayacak politikalar oluşturulmalı ve istihdam alanlarında eşitlik teşvik edilmelidir. Eğitim sürecinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına neden olabilecek söylem ve davranışlar engellenmeli, öğretmenlere toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hizmet içi eğitimler verilmelidir. Medya ve sosyal ağlar aracılığıyla mesleklerin cinsiyetsizliği daha görünür hale getirilerek, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık artırılmalıdır.

Kadınların meslek seçimi, bireysel faktörlerin yanı sıra toplumsal, kültürel ve ekonomik etkileşimlerle şekillenmektedir. Toplumların cinsiyetle ilgili geleneksel beklentileri, toplumsal cinsiyet normları ve cinsiyet rollerinin etkisi, kadınların hangi mesleklerde yer alacaklarını belirleyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, bireylerin eğitim düzeyi, aile desteği, ekonomik beklentiler, fırsatlar

ve iş gücüne katılım süreçleri gibi unsurlar da meslek seçiminde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kadınlar, tarihsel olarak toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle genellikle belirli meslek gruplarında yoğunlaşırken, son yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin ve eğitimdeki iyileşmelerin etkisiyle, daha önce erkek egemen alanlarda çalışma hayatına katılmakta ve kariyerlerinde ilerleme kaydetmektedir. Ancak, bu dönüşüm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hâlâ varlığını sürdürdüğü bir bağlamda gerçekleşmektedir ve kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin etkin bir şekilde sağlanmasıyla mümkün olabilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, birçok ülkede kadınların meslek seçiminde hâlâ önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınlar ile erkekler arasındaki gelir farkları, iş gücündeki eşitsizlikler ve ayrımcılık, kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları engellerin başında yer almaktadır. Ancak, kadınların iş gücüne katılım oranlarındaki artış, eğitimde eşitliğin sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kaydedilen ilerlemelerle birlikte, daha fazla kadının kariyer fırsatlarına erişim sağladığı gözlemlenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesisi, kadınların daha geniş meslek seçeneklerine sahip olmalarını ve iş yaşamında daha adil bir yer edinmelerini mümkün kılmaktadır.

Feminist pedagoji, kadınların meslek seçiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir araç olarak işlev görmektedir. Feminist pedagojik yaklaşımlar, kadınların kendi yeteneklerini fark etmelerini ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı sınırlamalardan bağımsız olarak kariyer seçeneklerini değerlendirmelerini teşvik eder. Bu pedagojik yaklaşım, kadınların eğitim süreçlerine daha fazla katılım sağlamalarını, özgüven kazanmalarını ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturmalarını mümkün kılar, böylece meslek seçimlerini dönüştüren önemli bir faktör haline gelir. Feminist pedagoji, kadınların iş dünyasında karşılaştıkları eşitsizliklere karşı karşı koymalarına ve geleneksel mesleklerin ötesindeki yeni alanlarda yer almalarına yardımcı olabilir. Bu yaklaşım, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de cinsiyet eşitliğine katkıda bulunma imkanına sahiptir.

Feminist pedagojinin kadınların meslek seçimindeki etkisi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini aşma ve kadınların kariyer seçimlerinde daha özgür ve bilinçli bireyler olmalarını sağlama açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu pedagojik yaklaşım, eşitlikçi bir çerçeve sunarak, geleneksel öğretmen-öğrenci ilişkisini reddeder ve baskılardan arındırılmış bir öğrenme ortamında özgür düşüncenin serbestçe ifade edilmesini teşvik eder. Böyle bir ortam, öğrencilerin bireysel deneyimlerini dile getirmelerine ve toplumsal ile kültürel normlara karşı eleştirel bir bakış geliştirmelerine olanak tanır.

Feminist pedagojinin temel ilkelerinden biri olan öğrenci katılımı, öğrencilerin seslerinin duyulmasına yardımcı olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin ötesindeki meslek alanlarına adım atmalarını teşvik eder. Toplumsal cinsiyet eşitliğine sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de katkı sunan bu pedagojik yaklaşım, eşitlik bilincinin bireyler ve toplum genelinde pekiştirilmesine olanak sağlayan etkili bir çerçeve sunmaktadır. Feminist pedagojinin etkisi, kadınların meslek seçimlerinde cinsiyet rollerine dayalı sınırlamaları aşmalarına ve bireysel yeteneklerini daha geniş bir şekilde keşfetmelerine olanak tanır.

Bu yaklaşım, kadınların meslek seçimlerinde önemli bir rol oynayan faktörlerden biri olarak, öğrencilerin kendi deneyimlerini ifade etmelerine ve farklılıklara saygı gösterilmesine vurgu yapar. Feminist pedagoji, kadınları geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına karşı daha bilinçli hale getirerek, daha önce erkek egemen alanlarda yer almalarına ve kariyerlerinde ilerlemelerine yardımcı olabilir. Söz konusu pedagojik yaklaşım, bireysel gelişimi aşarak toplumsal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvikine imkân sağlamaktadır.

SONUÇ

Feminist pedagoji, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamak, açıklamak ve azaltmak amacıyla eğitimde önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminist pedagojinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınların meslek seçimi üzerindeki etkilerinin incelendiği bu çalışmada, feminist pedagojinin eğitim dünyasındaki konumu ve önemi vurgulanmış ve kadınların meslek seçimleri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, feminist pedagojinin temel ilkeleri ve amaçları incelenerek, bu ilkelerin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamada nasıl bir rol oynadığı tartışılmıştır. Son yirmi yılda Türkiye'de kadınların meslek seçimlerini toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve feminist pedagoji yaklaşımıyla ele alan literatür taraması yapılmış ve bu iki faktörün kadınların meslek tercihleri üzerindeki etkisi kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Feminist pedagoji, öğretmen-öğrenci ilişkilerindeki güç dinamiklerini sorgulamak suretiyle, kadınların ve etnik ve kültürel azınlıklar, engelli bireyler, göçmenler, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireyler gibi azınlık gruplarının pedagojik ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Kadınların meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyetin etkisi ve bu seçimleri şekillendiren faktörler derinlemesine incelenmiş, cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların önemi üzerinde durulmuştur. Eğitimde eşit fırsatlar sunmanın ve cinsiyet eşitliği odaklı eğitimin, kadınların daha fazla liderlik rolü üstlenmelerine ve teknik beceriler gerektiren mesleklerde aktif rol almalarına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Feminist pedagojinin eğitim programlarına dahil edilmesi, kadınların meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir. Feminist pedagojinin temel ilkelerinin eğitim sistemine dahil edilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Çalışmanın bulguları, eğitim politikalarının oluşturulması, geliştirilmesi ve hayata geçirilmesinde feminist pedagojinin göz önünde bulundurulmasının önemini vurgulamaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, feminist pedagojinin eğitim üzerindeki etkilerini daha derinlemesine bir şekilde analiz ederek, toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda daha kapsayıcı ve adil bir eğitim sisteminin inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Feminist pedagojinin eğitim sistemine dahil edilmesinin, kadınların mesleki yönelimlerinde toplumsal cinsiyet temelli engellerin aşılmasına yönelik önemli bir adım olduğunu göstermektedir.

Feminizm ve kadın hareketleriyle kökeni daha eski bir tarih dayansa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine artan tartışmalar 1960'lı yıllardan itibaren kadın hareketleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisiyle gelişen feminist pedagoji, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacını güden önemli bir yaklaşımdır. Bu çalışma, feminist pedagojinin eğitim alanındaki rolünü vurgulamakla birlikte, kadınların meslek seçimleri üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Feminist pedagojinin temel ilkeleri ve amaçları incelenmiş ve bu ilkelerin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama noktasındaki işlevi derinlemesine değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet normlarının, bireylerin toplumsal ve mesleki konumlarını şekillendirmedeki belirleyici rolü, feminist pedagojinin temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Kadınların meslek seçimlerinin yalnızca bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet rollerine dayalı beklentilerle biçimlendiği görülmektedir. Bu roller ve bu rollere atfedilen mesleki yönelimler, kadınların kariyer tercihlerinde belirleyici olmakta; belirli sektörlerde yer almalarını sınırlamakta ve toplumsal temsillerini kısıtlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretildiği yapısal koşulların dönüştürülmesinde ise eğitimin dönüştürücü gücü öne çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet duyarlılığı taşıyan eğitim politikalarının ve eşitlik temelli pedagojik yaklaşımların, kadınların karar alma süreçlerindeki temsilini artırdığı ve teknik alanlara yönelimlerini desteklediği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar, feminist pedagojinin eğitimdeki etkilerinin derinlemesine incelenmesi, daha kapsayıcı ve adil bir eğitim sisteminin inşasına anlamlı katkılar sunacaktır. Feminist pedagojinin farklı eğitim kademelerinde ve çeşitli kültürel bağlamlarda uygulanabilirliğini ve etkilerini ele alan çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine kuramsal ve pratik düzeyde önemli bir bilgi birikimi kazandıracaktır. Ayrıca, feminist pedagojinin diğer eğitim yaklaşımlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini ve bu etkileşimin eğitim

süreçlerine yansıyan sonuçlarını araştırmak, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin dönüşümüne yönelik politikaların geliştirilmesinde yol gösterici olacaktır.

Biyolojik farkların ötesinde, toplumların kadınlık ve erkeklik rollerini nasıl tanımladığı ve şekillendirdiği bir olgu olan toplumsal cinsiyet, tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamlarda değişerek, bireylerin toplumdaki yerlerini belirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınlara ve erkeklere eşit haklar ve fırsatlar sunulurken, bireylerin geleneksel rol ve sorumlulukların ötesinde bir yaşam sürmelerini savunur. Eğitimden çalışma hayatına kadar pek çok alanda toplumsal cinsiyet normları, bireylerin düşüncelerini, seçimlerini ve davranışlarını şekillendirir. Bu normlar, özellikle çocukluk döneminden itibaren bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin inşasına yol açar. Bebeklikten itibaren farklı renkler, oyuncaklar ve giysilerle toplumsal cinsiyet kimliği pekiştirilen kadın ve erkekler için, kadınlar evin düzeniyle ve bakım vermeyle, erkekler ise dış dünyayla ve teknik işlerle ilişkilendirilir; bu da bireylerin toplumsal cinsiyet normlarına göre yönlendirilmelerine yol açmaktadır.

Toplumsal eşitsizlikleri pekiştiren geleneksel toplumsal yapılar, kadınları çoğunlukla sessiz ve geri planda duran bireyler olarak tanımlarken, erkekleri güçlü ve bağımsız figürler olarak konumlandırmaktadır. Bireyler arasındaki bu cinsiyet temelli ayrım, bireylerin toplumsal ve bireysel gelişim süreçlerini sınırlandırarak, onların kapasite ve becerilerini tam anlamıyla kullanmalarını engellemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin her birey için sağlanabilmesi için, bireylerin cinsiyetinden bağımsız olarak eşit hak ve fırsatlara sahip olması gerektiği vurgulanmalıdır. Bu eşitlik, toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanan sınırlamaların ortadan kaldırılmasını ve bireylerin kendi yeteneklerine uygun bir şekilde gelişim göstermelerini sağlamayı hedeflemelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla birlikte, kadın ve erkeklerin yaşamlarını derinden etkileyen önemli bir dönüşüm söz konusu olacaktır. Kadınlar, eşit haklar ve fırsatlar elde ettiklerinde, toplumsal yaşamda daha bağımsız, özgür ve güçlü bireyler olarak aktif bir şekilde yer alacak, ekonomik ve kültürel alanlarda daha fazla etki ve söz hakkına sahip olacaklardır. Ayrıca, iş gücü ve aile içindeki karar alma süreçlerinde yer alan kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı, daha adil ve kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesine zemin hazırlayacaklardır. Erkekler içinse, toplumsal

cinsiyet eşitliği, duygusal ve psikolojik iyilik hallerini güçlendirerek daha sağlıklı bir yaşam sürmelerine olanak tanıyacaktır.

Geleneksel erkeklik normlarından bağımsız olarak, duygusal dünyalarını ifade etme ve ev içi sorumlulukları üstlenme gibi alanlarda daha fazla yer alabilmeleri, bireysel gelişimlerini ve toplumsal ilişkilerini derinleştirecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, erkeklerin toplumsal rollerindeki dönüşümle aile içi ilişkilerin güçlenmesini olanaklı kılarken, kadın ve erkeklerin eşit koşullarda sorumluluk ve fırsatlara erişimini mümkün kılarak toplumsal düzenin yeniden biçimlenmesine ve dolayısıyla ekonomik, sosyal ve kültürel gelişime katkı sağlayacaktır.

Feminist pedagoji, eğitimde cinsiyet farklılığı kaynaklı ayrımcılığı göz önünde bulundurarak, bu duruma ilişkin beklentileri karşılamayı amaçlamakta ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ana bir rol oynamaktadır. Eğitim politikalarının oluşturulup geliştirilmesinde feminist pedagojinin dikkate alınması, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir adım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, eğitimde eşit fırsatlar sunulması ve cinsiyet eşitliği odaklı eğitim uygulamalarının, kadınların liderlik rollerinde daha fazla yer almasına ve teknik beceriler gerektiren mesleklerde daha görünür hale gelmelerine önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ve kadınların meslek seçimlerini şekillendiren toplumsal cinsiyet rolleri ile bu rollere bağlı önyargıların aşılmasında, feminist pedagoji işlevsel bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanma süreçlerinde feminist pedagoji yaklaşımının dikkate alınması, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çabalara hem kuramsal hem de yapısal düzeyde derinlik kazandıracaktır. Kuramsal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine eleştirel bir bakış sunan feminist pedagoji, yapısal düzeyde ise eğitim sisteminin temel bileşenlerini dönüştürmeyi hedefleyerek eşitlikçi bir yapılanmayı mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma, feminist pedagojinin eğitimdeki rolünü ve önemini vurgulayarak, cinsiyet eşitliği odaklı eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama sürecindeki işlevini incelemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eğitimdeki eşit ve adil katılım ortamı aracılığıyla, kadınların ve erkeklerin her meslek alanında, özellikle kadınların meslek seçimlerinde eşit koşullarda yer alabilmelerine olanak tanıyacaktır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar ise, bu alanda daha kapsayıcı ve adil bir eğitim sisteminin inşasına değerli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkent, M. (2019). “Alternatif Hatırlama Kültürü Oluşturma”: Feminist Pedagoji: Müzeler, Hafıza Mekanları ve Hatırlama Pratikleri. (M. Akkent, N.Kovar ed.). İstanbul: İstos Yayın,11.
- Aksu Bora, Kadınların Sınıfı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021,s.59
- Albayrak, A. (2022). Şiddet Mağduru Kadınların Kadına Yönelik şiddet Algısı Karaman Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Karaman.
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012). Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> (Erişim tarihi: 27.01.2025)
- Aşık, M. S. (2019) Geleneksel Eğitim Pedagojilerine Eleştirel Bir Yaklaşım; Feminist Pedagoji. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi
- Aytekin, B. (2014) Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Kuramı: Türkiye’de Kadın Emeğinin Etkinlik Çözümlemesi. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi.
- Badinter, E. (1992). Anelik Sevgisi 17. yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi. (K. Çelik, Çev.) İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Bandura, A. (1971) Social Learning Theory, General Learning Corporation, USA, 1971, p.5.
- Bayat, İrep; Baykal, Beril (31 Aralık 2021). "Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Yarattığı Engeller: Çalışma Yaşamında Varolmaya Çalışan Kadın". Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 23 (3): 745-762. doi:10.26745/ahbvuibfd.990887. Erişim Tarihi :15.02.2025
- Beauvoir, S. (1949) İkinci Cinsiyet, (Le Deuxième Sexe) (1949)
- Berktaş, F. (2014). Feminist Teoride Açılımlar. Ecevit, Y. – Kalkiner, N. (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. 4. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Beşparmak, Y.Ö. (2021) Kadınlarda Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Ve Yaşam Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi

- Bhasin, Kamla; Khan, Nighat S. (2003) Feminizm Üzerine Bazı Sorular. Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları .
- Butler, J. (2020). Cinsiyet Belası. Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, Judith (1999). Gender trouble: feminism and the subversion of identity. New York: Routledge.
- Can, C. (2019) Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Bölgesel Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi
- Carrigan, T. & Connell, B. & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. Theory and Society, 14, 551–604.
- Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2016). Masculinities and Globalization. Men and Masculinities, 19(4). 269-277.
- Çay, G. (2021) Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisi: Hemşirelik Mesleği Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi
- Çetinkol, Ş. G. (2008) Türkiye’de Eğitime Farklı Bir Bakış Açısı: Feminist Pedagoji. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi
- De Beauvoir, S., İkinci Cinsiyet (The Second Sex), 1949.
- Değirmenci, B. (2018) Toplumsal Cinsiyet Algısının Meslek Seçimine Etkisi Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi.
- Doğan, G. (2020) Düşünce İnşacısı Olarak Dilin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 17.03.2025)
- Dünya Bankası. (2025, 20 Şubat). Women at the heart of change: Shaping entrepreneurship and green innovation in Türkiye. <https://www.worldbank.org/en/results/2025/02/20/women-at-the-heart-of-change-shaping-entrepreneurship-and-green-innovation-in-turkiye> (Erişim tarihi: 27.02.2025)
- Elmalı, H. F. (2023) Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Problemi İzdüşümünde Feminist Yapay Zekâ. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi

- Erdoğan, G. (2023) Feminist Pedagoji Üzerine Bir Tartışma: Okul Öncesi Eğitim Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Ersöz, G.& Kantar,G.& Yenilmez,M.İ. (2024). Reconstructing Feminism Through Cyberfeminism. BRILL, 2024
- Eser, Ş. (2010) Toplumsal Cinsiyetin Meslek Seçimindeki Rolü Ve Sekreterlik Mesleği Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Gök, E. (2022) Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Aile Desteği Ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi
- Gökcan, M. (2018) Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Güvenç, Bozkurt (1994), İnsan ve Kültür (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hooks, B. (2021). Sınırları Aşmayı Öğretmek: Özgürlük Pratiği Olarak Eğitim. (A. Eylem, Çev.). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- 2 Temmuz 1992 tarih ve 21272 sayılı Resmî Gazete. (1992). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21272.pdf> (Erişim tarihi: 20.03.2025)
- İpek, C. (2012). Eğitimin toplumsal temelleri. H. B. Memduhoğlu, K. Yılmaz (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s.47- 70) içinde. Pegem.
- Kant, I. (2013). Eğitim Üzerine (3. baskı). (A. Aydoğan, Çev.). Say Yayınları.
- Kant, I. (1764). Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen. Berlin: F. W. Nicolai.
- Kantar, G. (2023). Türkiye’de Yapılan 14 Mayıs 2023 Seçimlerinde İttifak Partileri Cumhurbaşkanı Adaylarının Kadın Seçmene Yönelik Politikalarının Yorumlanması. Şeren, G.Y., Özden, M. (Ed). Kadın ve Devlet -Sorun ve Çözüm Temelinde Bir Suret.1.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1-16.
- Karaca, T. (2024) Kadın İstihdamı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Atatürk Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi
- Karakurt, D. (2024) Feminist Pedagogy Effects And Experiences In Gender And Women’s Studies: The Case Of Middle East Technical University. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Karasu, B.T. (2019) Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Bakış Açılarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi

- Keleş, M.B. (2018) Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yol Açan Temel Etmenlerin Feminist Teorilerden Hareketle Çözümlemesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- Kindlon, Dan & Thompson, Michael, Kabil'i Yetiştirmek, çev. Albina Ulutaşlı, Yiğit Ataman, Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık, 2019, s.34)
- Mead, M. (1935) Cinsiyet ve Mizaç: Üç İlkel Toplumda (Sex and Temperament in Three Primitive Societies)
- Meshel, L. (2022) Towards A Feminist Pedagogy: A qualitative study into how the lived experiences of women working in the field of commercial interior design can inform a framework for transforming the teaching of professional practice in interior-design education in the UK. Doktora tezi. University of Portsmouth
- Messerschmidt, J. W. (2018). Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation and Amplication. Lanham: Rowman & Littleeld.
- Mitchel, J. Oakley, A. (1984). Kadın ve Eşitlik (F. Berktay, Çev.). Ankara: Kaynak Yayınları.
- Mohajan, H. (2022). Four waves of feminism: A blessing for global humanity. Studies in Social
- Namara, N. (2010) Women's Experiences Of Higher Education And Career Choice In Ireland And Uganda: Does National Development And Globalisation Contribute?. Doktora tezi. University of Limerick
- Özbek, A.R. (2024) Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisine Yönelik Ortaöğretim Öğrencilerinin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi
- Özveren, A.d. (2022) Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bölgeler Arası Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Özyar, Aslı. (2015). Antik Çağlarda Annelik Üzerine Bazı Düşünceler. Cogito Annelik. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.60-65.
- Paradigm Academic Press. (2022, Eylül). Science & Humanities, 1(2), 1–8.
- Platon. (2007). *Devlet* (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yaklaşık MÖ 380)
- Power, E. Medieval Women. Cambridge University Press, 1996.

- Rousseau, J.-J. (1762/2021). Emile ya da Eğitim Üzerine (M. A. Kılıçbay, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada, Sokakta Erkekler, İstanbul, Metis Yayınları.
- Sancar, T. Y. (2013). Türk Ceza Hukukunda Kadın, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Sayılan, F. (2012) Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar, Ankara, Dipnot Yayınları, s.15
- Sevim, A. (2005). Feminizm. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Slusser, S. (2009) Gender Empowerment And Gender Inequality, The Global Economy And The State: Exploring The Relationship Between Economic Dependency, The Political Order, And Women's Status. Doktora Tezi. The University of Akron
- Steeves, H. L. (1994). Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları. M. Küçük (Der.). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınevi.
- Şeren, G.Y., Özden, M. (2023). Kadın ve Devlet -Sorun ve Çözüm Temelinde Bir Suret.(Ed.). 1.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçler ve Dönüşümleri, Akademik Hassasiyetler, 3(5), 163-175.
- Toydemir, K. (2022) Ortaöğretim Öğrencilerinin Benlik Kurguları Ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimi Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi
- Tuna, E. (2023) Feminist Pedagoji Bağlamında Sanat Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). İşgücü istatistikleri, Nisan 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Nisan-2024-53511> (Erişim tarihi: 14.02.2025)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Ulusal eğitim istatistikleri, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444> (Erişim tarihi: 27.12.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). İstatistiklerle kadın, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076> (Erişim tarihi: 11.03.2025)

- World Economic Forum. (2023). Global gender gap report 2023. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf (Erişim tarihi: 26.01.2025)
- 743 sayılı Türk Medeni Kanunu. (1926). Resmî Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf> (Erişim tarihi: 27.03.2025)
- Yılmaz, E. Ö. (2019) Sosyal Bilgiler Dersi ile Bütünleştirilmiş Toplumsal Cinsiyet Temelli Etkinliklerin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimine Yönelik Tutumlara Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi